

ŽIVOT

KULTURNĚ SPOLEČENSKÝ ČASOPIS • ČERVEN • JÚN • CZERWIEC 1989 (ČÍSLO 373) CENA 100 ZL

MEDZINÁRODNY DÉŇ DÉTI

VO VOLEBÁCH do Sejmu a Senátu PLR, ktorých prvé kolo sa konalo 4. a druhé 18. júna t.r., bola vytvorená politická štruktúra nového poľského parlamentu. Do 460-členného Sejmu bolo zvolených 299 poslancov koaličných sôr a 161 poslancov reprezentujúcich opozíciu. V stočenom Senáte ma 99 miest opozícia a jeden senátor je nezávislý. Na snímke: hlasuje prvý tajomník ÚV PZRS a predsedu Státnej rady Wojciech Jaruzelski.

VOLBY '89

Na hlasování jsme byli zvyklí, na volby ne. Název tehdy i dnes byl stejný, ale v neděli 4. června 1989 jsme zažili něco docela jiného. Ponechali jsme hlasování ve prospěch volby. A to je obrovský rozdíl, svědčící o rozvoji demokracie. K ohlášeným výsledkům prvního kola voleb už můžeme přistoupit bez emocí, tím spíše, že druhé kolo, které se bude konat 18. června, nemůže výrazně změnit obraz. Senzace už zevšedněla. Obě hlavní strany projednávají a analyzují příčiny a následky. Vládní koalice i opoziční solidaritní strana vydaly prohlášení dřavající naději do budoucnosti. Můžeme se tedy klidně zamyslet nad tím, jaká je dnes podoba polského veřejného a politického života.

Základní skutečnosti je to, že pracujeme tak, jak jsme pracovali, že máme před sebou tytéž všední starosti, omezení a potíže. Nepreskočili jsme je, jsou a ještě budou; jejich překonání vyžaduje každodenní vytrvalé úsilí — novou organizaci práce, nové iniciativy, nový přístup k plnění povinností. To se nedá udělat ze dne na den. Perspektiva je však dnes jiná, vycházející z reálných předpokladů.

Máme za sebou velkou zkušenosť demokracie, po níž každý volič musel pocítit, že vzal na sebe určitou část odpovědnosti za rozhodování v měřítku celého státu, významně pro jeho budoucnost, a to je předpoklad přinášející naděje pro budoucnost. Pamatujme však v těch volebních propočtech, že třetina občanů volit nešla. A není to fakt lhůtejů. Probulení občanské odpovědnosti a spoluúčasti může přinést kladné výsledky ve společenském životě, především na pracovištích, sídlištích, v úřadech, čili tam, kde sa každodeně rozhoduje o jakosti našeho života.

Jinou základní skutečností je výrazně viditelná nová kvalita v politické kultuře. Nikdo se nepokouší popírat, že výsledky voleb byly nesporné neprospěšné pro vládní koalici. To byly následky hospodářských a společenských chyb celých 45 let. Je přirozené, že v prvních zdemokratizovaných volbách se občané odreagovali tak a ne jinak. Na toto téma už bylo napsáno mnoho komentářů. Faktem je však i to, že volební výsledky odstranily frazeologii boje proti zřízení. To nebylo hlasování proti základním předpokladům kulatého stolu, ale proti formě zřízení neustále zatížené pamětí stalinských mechanismů a obrostlé neefektivními hospodářskými strukturami, úřednickou arrogancí, byrokratismem a bezduchým, instrumentálním přístupem k občanům.

Je paradoxní, že cenu za pozůstatky starého systému zaplatili i kandidáti z celostátní listiny, kteří byli iniciátory a organizátory obnovy, kteří byli spolutvůrci kulatého stolu a nového volebního řádu. Demokracie, která se stává skutečností, je nejen ideou, ale rovněž náročnou prověrkou dozrálosti všech jejích účastníků — i těch volených podle jejich zásad, i těch volících.

V ČÍSLÉ:

Po stopách básnika Ondreja Bellu?	6
Kolín	7
Ladislav Čemický	8
Z dejín jurgovskej farnosti	10—11

NA 198. VÝROČIE schválenia Ústavy 3. mája sa konala slávnosť vztýčenia štátnej vlaajky na královskom zámku vo Varšave a prehliadka reprezentačnej roty Poľského vojska. 3. máj je zároveň sviatkom Demokratickej strany, dedičky a pokračovateľky poľských vlasteneckých a demokratických tradícií stojacich pri zdrode slávnej Ústavy. Nedávno Demokraticka strana mala svoj 14. kongres, ktorý schválil program činnosti podporujúci proces reform a demokratizácie politického a spoločenského života. Za nového predsedu ústredného výboru DS bol zvolený Jerzy Józwiak (na snímke).

V BUDOVĚ SEJMU PLR sa konalo prvé organizačné zasadanie Koordinácej komisie pre realizáciu záverov rozhovorov pri okruhnom stole, ktoré viedli Czeslaw Kiszezak a Lech Wałęsa. Pri tejto príležitosti došlo k stretnutiu L. Wałęsa s Wojciechem Jaruzelským, ako aj členov Komisie s najvyššími štátnymi predstaviteľmi. Poznamenajme, že deň predtým Vojvodský súd vo Varšave zaregistroval Solidaritu ako celostátny samostatný nezávislý odborový zväz so sídlom v Gdańsku. Na snímke zleva: Tadeusz Mazowiecki, Czeslaw Kiszezak, Lech Wałęsa, Bronisław Geremek a Mieczysław Rakowski.

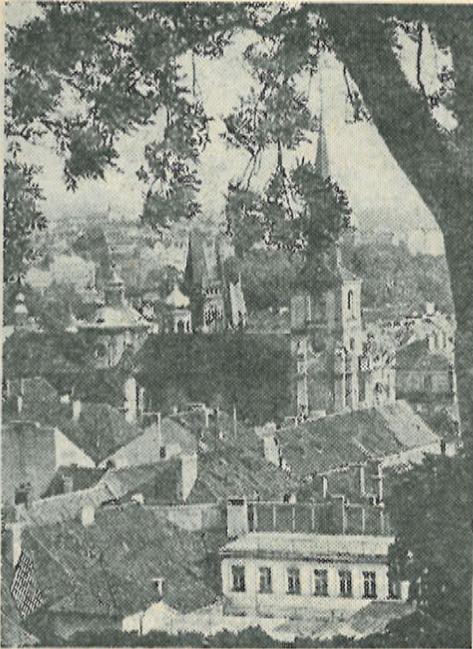
dé polské levice. Sjezd zvolil nového předsedu, jímž se stal Grzegorz Dittrich. Na snímku: Z kuloárů sjezdu.

DNI KOMEDY proběhly ve Varšavě u příležitosti 20. výročí smrti významného polského džezového skladatele a pianisty, autora hudby k řadě filmů, Krzysztofa Komedy-Trzcińskiego. Na koncertech vystoupili známí umělci z Polska i zahraničí. Na snímku: Zpívá Hanna Banaszak.

18. APRILA t.r. sa vo Varšave, ako každý týždeň, konala tlačová konferencia, na ktorej poslednýkrát v úlohe tlačového tajomníka vlády vystúpil Jerzy Urban, menovaný za predsedu Výboru pre rozhlas a televíziu. Novinári sa s J. Urbanom rozlúčili potleskom. Konferenciu viedol zástupca tlačového tajomníka vlády Zbigniew Rykowski. Na snímke: Jerzy Urban a Zbigniew Rykowski počas konference.

Pohled na Prahu

Slavné májové dny

První květnová dekáda je pro Československo zvláště slavnostní. Začíná 1. májem, pak výročí založení KSC (v r. 1921) a konečně výročí Pražského povstání a 9. května největší svátek, který pro Československo není jen dnem zakončení II. světové války, symbolem vítězství evropských národů nad fašismem, ale dnem, kdy bylo osvobozeno československé hlavní město Praha.

Všeobecně se uznává, že Pražské povstání vypuklo v noci ze 4. na 5. května 1945, ale již 1. května to bylo možné očekávat. Zbraně do rukou vzali dělnici v Přerově a potom na Kladně. Povstání se postupně šířilo na celé Čechy a Moravu. 5. května v Praze

pomoc Praze, byla i II. polská armáda, soustředěná v okolí Drážďan a Budyšina. Vedl ji generál Karol Świerczewski. Od severu se k Praze blížily jednotky 1. ukrajinského frontu, a dále vojska 2. ukrajinského frontu a 4. frontu. Jejich přední oddíly došly do města 9. května. Jednotky polské armády již 8. května překročily československou hranici a postupovaly směrem na Mělník.

To bylo na frontě. A v Praze? Ukázalo se, že i tu mezi povstalci byli Poláci. Mám na mysli polskou skupinu, která se skládala především z bývalých vězňů koncentračního tábora v Litoměřicích. Jedním z nich byl známý polský novinář Mieczysław Kiet, bývalý vězeň Osvětimi. Cituji zde výnatek z jeho vzpomínek: „Došli jsme do čtvrti Bubeneč. Nás oddíl se ohlásil u velitele revoluční skupiny, který nás přidělil k četě působící na Letné. Bydleli jsme ve Vibarské ulici.“

V noci z 8. na 9. května 1945 formálně skončila II. světová válka. Velitelství II. polské armády vydalo výzvu k českému národu, v níž čteme mj.: „Polská armáda ve spojení s československou armádou bojuje společně za svobodu evropských národů, hlavně za svobodu národů slovanských, které tvoří hráz

proti nemeckému imperialismu. Polská armáda a československá armáda pod velením Ludvíka Svobody již bojovaly společně, bok po boku na území Sovětského svazu v letech 1943 a 1944 a společně vítězily. Dalším projevem polsko-československého přátelství je skutečnost, že československá vláda jako jedna z prvních uznala prozatímní polskou vládu.“

Válka skončila. Praha začala uklízet přes 1600 barikád, ale především začínala myslit na budoucnost. Československo nezačínalo z ničeho, mělo už historický dokument určující směry rozvoje. Byl to Košický vládní program, formulující zásady politiky opírající se o těsné spojenectví a přátelství se Sovětským svazem. Na cestě tohoto programu však byla ještě jedna překážka. Teprve v únoru 1948 převzala vládu dělnická třída a Československo vstoupilo na cestu socialismu.

Výsledky této cesty jsou všeobecně známé. Úspěchy i porážky, ale více úspěchů. A tak je tomu dodnes. S velkým zájmem sledujeme změny u nejbližších sousedů, někdy se zamýšlíme nad tím, proč mají jiné tempo a jiný rozsah než u nás, ale vyplývá to z určité tendenze k opatrnosti a která už nejednou přinesla dobré výsledky. Jedno je jisté. Také v Československu dnes probíhají politické a hospodářské reformy, přestavba se týká celé řady problémů, od demokratizace až po změny v hospodářství.

Nad Vltavou se říká, že rok 1989 bude rokem mezníkovým; má ukázt, s jakými možnostmi Československo přichází na sjezd KSC, jehož datum bylo — jistě ne náhodně — určeno na první dekádu května příštího roku. Lze očekávat, že sjezd bude pokračovat v dobrých tradicích slavných májových dnů.

A na konec ještě jedna poznámka. Mluvíme-li o reformách v obu našich zemích, musíme zdůraznit, že v některých věcech — což je pochopitelné — se liší. Vyplývá to z odlišných podmínek a někdy i z jiného přístupu k řešení problémů. Hlavním cílem z obou zemích je však socialistický prospech našich společností. Prakticky nás tedy v základních otázkách nic nedělí, a mnoho spojuje: tradice, dnešek a boj za lepší zitřek.

PAWEŁ DERESZ

PREPADNUTIE SOVIETSKÉHO ZVÄZU

V skorých ranných hodinách 22. júna 1941 hitlerovské Nemeccko bez vypovedania vojny prepadlo Sovietsky zväz. Tisíce letadiel neočakávane vtrhlo do sovietskeho vzdušného priestoru, po mestách, letiskách, železničných križovatkách a cestách rozsievali smrť a zničenie. Pešie, tankové a motorizované zväzky s úplnou výzbrojou zaútočili na západné oblasti ZSSR, od Baltského po Čierne more. Súčasne s nimi zaútočili aj vojská európskych spojencov hitlerovského Nemecka. Začala sa veľká vlastenecká vojna sovietskeho ľudu proti nacistickému Nemecku. Hitlerovi si predtým podrobili takmer celú Európu, v marci 1941 sa boje preniesli dokonca do severnej Afriky a takto získané zdroje chceli sústredíť na zničenie Sovietskeho zväzu tzv. bleskovou vojnou v rámci plánu Barbarossa. Takýmto spôsobom sa hodlali splniť svoje plány na dobytie svetovlády a napokon germanizovať obrovského územia ZSSR.

Nemecké velenie už vopred sústredilo svoje mohutné sily na hraniciach ZSSR. Ich úlohou bolo rozdrvíť sovietske vojská,

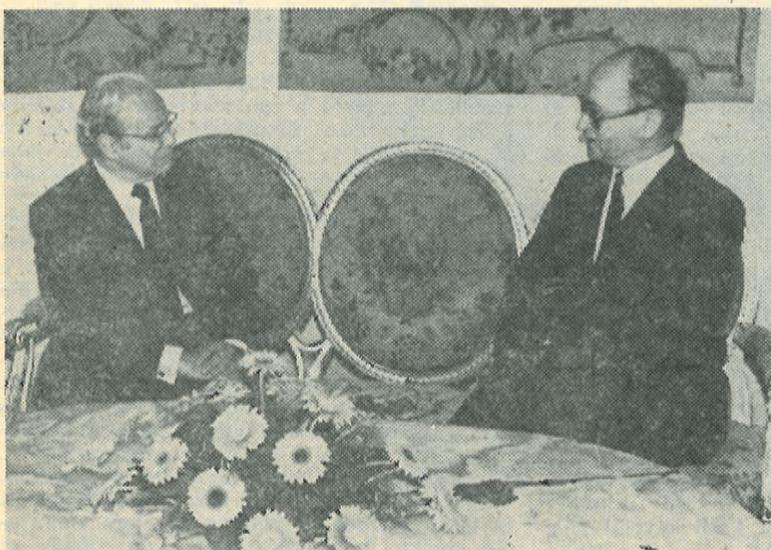
hlboko preniknúť do vnútra krajin, dobyť Moskvu a Leningrad do konca októbra a dosiahnuť rozhodujúce víťazstvo pred príchodom zimy 1941. Počatočné neúspechy spôsobili sovietskym jednotkám veľké straty, zapríčinili veľké škody zázemiu a spojom. Sovietske vojská boli nútene ustupovať za tažkých obranných bojov. V priebehu krvavých obranných bojov ziskávali skúsenosti vo vedení vojny. Zvádzali

tažké boje, vyčerpávali nepriateľa a prejavili najvyššie hrdinstvo v tažkých hodinách svojej vlasti. Krok za krokom viedli sovietske vojská boj zameraný na úplnu porážku a zničenie nepriateľa. Po štyroch rokoch neobvykle tažkých bojov sovietska armáda zasadila rozhodujúci úder fašistickému Nemecku a jeho spojencom. Dosiahla historické víťazstvo na troskách III. riše a jej pohlavárov.

Víťazstvo, ktoré prispeло k osloboodeniu Polska, Československa a iných európskych krajín. Víťazstvo, ktoré sa stalo zvratným bodom v dejinách nemeckého národa, ktorý na západ od Odry a Nisy tvorí nový, mierový, socialistický nemecký štát — NDR.

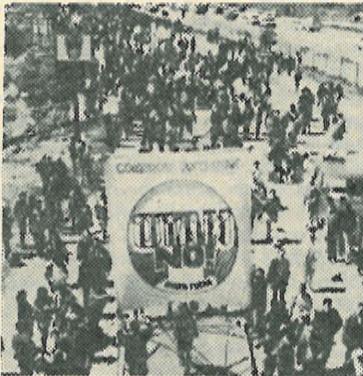
Cena tohto víťazstva bola obrovská. Boj na život a na smrť si vyžadal obeť 20 miliónov sovietskych ľudí, padlých, zabitych a zavraždených nacistami; sovietske hospodárstvo niekoľko päťročí muselo liečiť vojnové rany.

GENERÁLNÍ TAJEMNÍK OSN Javier Perez de Cuellar dlel na oficiální návštěvě v Polsku na pozvání polské vlády. Generálního tajemníka OSN přijal předseda státní rady W. Jaruzelski. Setkal se rovněž s předsedou vlády, s maršálkem Sejmu a s ministrem zahraničí PLR. Před odletem z Polska řekl, že celá mezinárodní veřejnost se zájemem sleduje vývoj událostí v Polsku. Malé a střední státy mohou sehrát ve světové politice důležitou úlohu, sjednotí-li své úsilí; Polsko významně přispívá k rozvoji mezinárodní spolupráce, k šíření ideje míru a odzbrojení, zdůraznil Javier Perez de Cuellar. Na snímku: Během setkání s Wojciechem Jaruzelským.

NATO. Nekončí se rozpory v NATO, týkající se modernizace jaderných raket krátkého doletu. Modernizaci prosazují především Spojené státy a Velká Británie. Největším odpůrcem je NSR, kterou podporují menší státy NATO. Na snímku: 25 tisíc osob demonstrovalo proti modernizaci nukleárních zbraní nedaleko letecké základny NATO v Torrejonu.

V NAMÍBII, ako sme písali už skôr, od apríla prebieha proces prinavracania nezávislosti tejto krajiny. Stretáva sa však s odporom Juhoafrickej republiky a partizánov Organizácie ľudu juhozápadnej Afriky (SWAPO). Pri realizácii otázok Namíbie pomáhajú mierové sily OSN, v rámci ktorých pôsobí v tejto krajine niekoľkočlenná skupina polských vojakov. Na snímkach: hore — predstaviteľ polskej vojenskej skupiny pluk. Bolesław Izydorczyk (zľava) v základni mierových sôl OSN v Oshakan-go; dole — kolóna partizánov SWAPO smerujúca k hraniciam Angoly.

VARŠAVA: „Môj pobyt v Polsku“ — povedal na záver niekolikodňovej návštěvy francúzsky minister zahraničných vecí Roland Dumas — „mal dva hlavné ciele: připravit návštěvu prezidenta Mitterranda a obnovit polsko-francúzske vzťahy.“ Zdôraznil tiež, že Francúzsko bude podporovať polské snahy o normalizaci finančno-úverových vzťahov sc Západom. Francúzskeho hosta, ktorý navštívil aj Krakov a Osvienčim, prijal predseda Štátnej rady Wojciech Jaruzelski a predseda vlády Mieczysław Rakowski (na snímke).

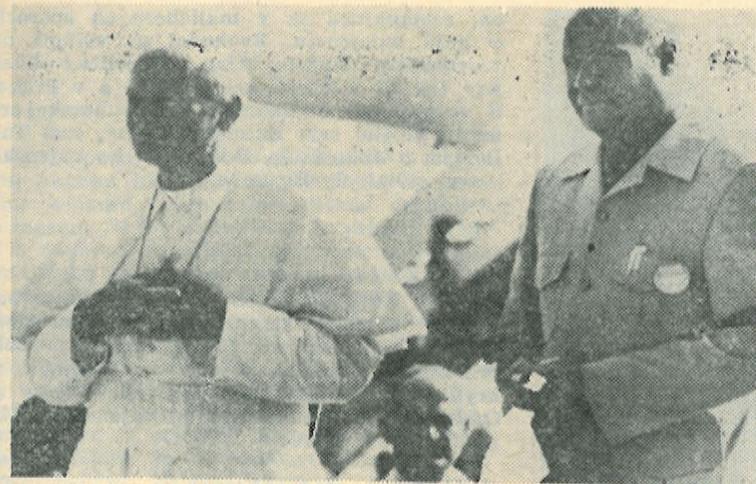

PEKING. Květnové demonstrace studentů, dožadujúcich se politických reforem a setkání s představiteli vlády. Na snímku: „Sedici“ protest studentů pekingské univerzity.

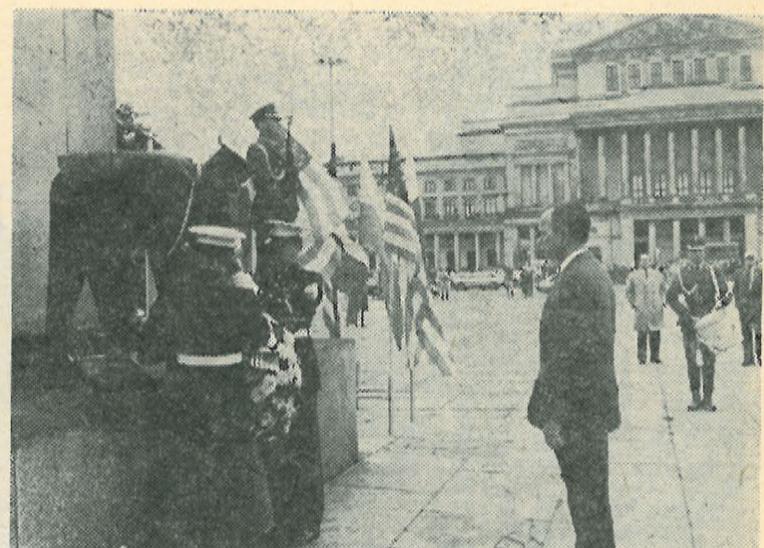

ČESKOSLOVENSKO. V Prahe šola otvorená 12. medzinárodná výstava audiovizuálnej techniky Interkamera '89. Svoje výrobky vystavovalo 111 firiem zo sedemnástich štátov. Medzinárodná porota udeľila ceny Interkameru '89 Henrikasovi Juškavičusovi zo ZSSR za celoživotné úsilie o prehľbenie medzinárodnej televíznej spolupráce, Raymondovi DeMolinovi z USA za významný prínos k rozvoju audiovizuálnej techniky a Nobutoshimu Kiharovi z Japonska za významný osobný podiel na vývoji a výrobe systému Still Video. Zlatú technickú medailu

získal Eastman Kodak Company z USA za vývoj a výrobu nových druhov svetlocitlivých fotomateriálov. Na snímke: profesionálne kamery firmy Sony.

PÁPEŽ JÁN PAVOL II. bol na 41. zahraničnej ceste — tentoraz v Afrike. Navštívil Madagaskar, ostrov Réunion, Malawi a Zambiu. Počas deväťdňovej návštevy precestoval skoro 22 tis. kilometrov a prednesol 36 prejavov, v ktorých medziiným odsúdil rasizmus a apartheid ako najbrutálnejšiu formu porušovania základných ľudských práv a obrátil sa s výzvou o pomoc a solidaritu s hladujúcimi národmi v Afrike. Na snímke: Ján Pavol II. a prezident Zambie Kenneth David Kaunda.

NAŠA SNÍMKA predstavuje Georgea Busha ešte ako viceprezidenta Spojených štátov kladúceho veniec pri pamätníku Hrdinov Varšavy. Bolo to v roku 1987 počas 4-dňovej návštevy v Poľsku. Pri pomíname túto udalosť spred dvoch rokov preto, že v júli t.r. americký prezident George Bush opäť navštívil Poľsko.

jú Kabul, Chóst a niekoľko iných miest v provinciach Herát a Kandahár. Na snímke: mudžahedini v palebnom postavení.

V AFGANISTANE pokračuje občianska vojna. Extremistické jednotky mudžahedinov útočia na viaceré afganské mestá. Najprudšie boje prebiehali najmä o Dželálábád, na ktoré padalo denne vyše 10 tis. rakiet. Opozičné jednotky ostreľovali palebné postavenia.

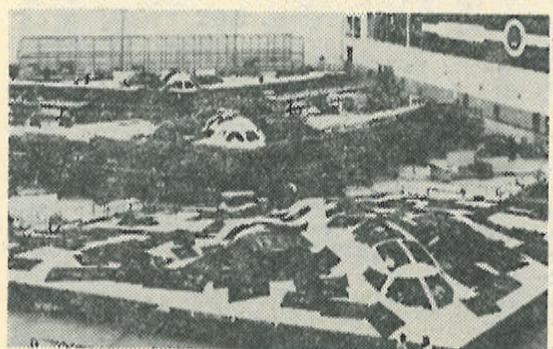
V CELOM FRANCÚZSKU sa konajú oslavy 200. výročia Veľkej francúzskej revolúcie. Na snímke: známky vydané vo Francúzsku a USA k dvestému výročiu zbúrania Bastily.

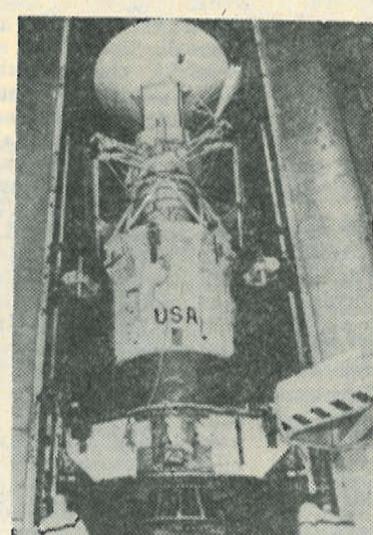
NA NEVADSKÉJ PÚSTI v USA, kde sa uskutočňujú americke jadrové pokusy, konala sa protinukleárna demonštrácia. Začali ok. 1000 osôb. Na snímke: policajti nesú jednú zo zatknutých demonštrantiek.

Snímky: CAF, AP, CTK, Reuter.

USA. V Palmale (Kaliifornia) vyrábajú najnovšie americké bombardovacie strategické lietadlá, B-2 Stealth, ktoré počas letu nemôžu odhalil dnešné radarové systémy.

V KENNEDYHO KOSMICKEJ STREDOVÍKU na Floride došlo k několikrát odkladanému startu raketoplánu Atlantis s čtyřmi kosmonauty na palubě, ktorý vynesl na obežnou dráhu kolem Země kosmickou sondu Magellan. Sonda vážiaci 3400 kg se vydá na cestu k Venuši; s pomocí radaru zmapuje 90 proc. jejího povrchu, a snímky budou až desaťkrát ostrejší než ty, ktoré se dosud vedecku podařilo získať.

TÚTO SNÍMKU sme dostali s'ce dosť oneskorene, ale radi ju uverejňujeme. Predstavuje totiž Miss CSSR '89, 19-ročnú Ivanu Christovú z Prešova, ktorá titul kráľovnej krásy získala na celosvetovej súťaži v Ostrave. Ďalšie miesta v súťaži, ktorá sa konala po 21-ročnej prestávke, obsadili: Jana Hronková z Horšovského Týna, Michaela Polívková z Hradca Králové, Vlasta Peterová z Ostravy a Radka Poláková z Gottwaldova.

Po stopách básnika Ondreja Bellu?

Dejiny slovenskej literatúry sa o tom zmieňujú jedinou vetou, v ktorej sa hovorí, že básnik Ondrej Bella „od roku 1892 bol vojenským evanjelickým kňazom v Krakove, kde umrel 12. októbra 1903.“ Niekoľkokrát som sa už pristavil pri tejto súchopárnej informácii a vždy vo mne vyskakala množstvo otázok. Ako a prečo sa dostal do Krakova? Čo tam robil? Čo bolo príčinou jeho smrti? A najväznejšia: kde je pochovaný? Keďže nikto mi nevedel dať uspokojivú odpověď, sám som so pokúsil preskúmať posledné roky Bellovej životnej a tvorivej dráhy, ktorá sa tak záhadne a nečakane uzavriala v Krakove.

Najprv pár slov o jeho pôvode. Ondrej Bella pochádzal z Liptovského Mikuláša, z rodiny kožušníckeho majstra, ktorý hlavný zmysel svojho života nachádzal v práci, bohaťnosti a statočnej výchove svojich početných ratolestí. A veru poriadne sa musel pán otec Jozef Pravoslav Bella v práci i výchove obrátať, aby dobre pripravil pre život svojich deväť detí. Z nich štúria synovia Ján, Jozef, Peter a Ondrej boli literárne činní a všetci vo svojej pôvodnej i prekladateľskej tvorbe prejavili veľmi pozitívny vzťah k poľskej literatúre a kultúre.

Starší Ondrejov brat Jozef Bohuslav prejavil svoje poľské cítenie aj tým, že sa roku 1863 zúčastnil v Poľsku januárového povstania. O jeho zapojení sa do bojových akcií poľských povstalcov veľa nevieme, je však isté, že 25.2.1863 bojoval v známej bitke pod Grochowom, ktorú viedol generál Józef Grzegorz Chłopicki. Svoje dojmy Jozef Bella opísal v rozsiahlej básni Boj pod Grochowskami, ktorá bola uverejnená v Slovenských pohľadoch roku 1907.

Další Ondrejov brat Peter, ktorý je v slovenskej literatúre známy pod pseudonymom Horal, bol vynikajúcim prekladateľom a popularizátorom poľskej literatúry. Prekladal A. Mickiewicza, M. Konopnickú a najväčší úspech dosiahol prekladmi poviedkovej tvorby Kazimierza Przerwu-Tetmajera, z ktorých mu už pred prvou svetovou vojnou vyšli tri knižné vydania.

Najmladší Ondrej sa od ranej mladosti dostával do kontaktu s poľskou literatúrou a kultúrou. Tieto sympatie v ňom pestoval aj otec, ktorý sa stýkal s poľskými obchodníkmi a remeselníkmi. Nakupoval v Poľsku kožušiny a mal tam veľa priateľov od fachu.

O majstrovstve a ciechovskej cti poľských kožušníkov sa vyjadroval s veľkým obdivom.

Svojmu najmladšiemu synovi určil duchovný dráhu. Ondrej študoval na gymnáziu v Revúcej a potom na univerzite v Lipsku a vo Viedni. Po ukončení vysokoškolského štúdia od roku 1874 pôsobil ako učiteľ a kapln v Pešti. Dlhlo sa nemohol presadiť. Túžil po samostatnej práci, v ktorej by mohol uplatniť svoje vlastné zámery a ciele. Už počas štúdia sa zapájal do literárnej a osvetovo-výchovnej činnosti mladej slovenskej generácie, ktorá roku 1871 vydala priekopnícky almanach Napred. Ondrej Bella ešte neboli zrely na publikovanie (mal iba 20 rokov), nadšene však sympatizoval s hnutím mladých, ktorí na čele s básnikom Pavlom Országhom Hviezdoslavom otvárali novú epochu slovenskej literatúry.

Venoval sa básnickej tvorbe. Písal drobné lyrické verše nasiaknuté duchom slovenského vlastenectva a lásky k ľudovej slovesnosti. Roku 1880 mu vyšla prvá a jediná básnická zbierka, ktorú nazval Piesne. O inšpiráciach a podnetoch svojej zbierky Bella napísal: „Išiel som bučinou, dievčačko spievalo, až sa len tak stráňou milo ozývalo. A mne tá pieseňka z umu neschodila, akoby mi k srdcu tá deva nôtila. Schytla ma čudná nevyslovňaná tiesňa a ja, sám neviem jak, začal som nôtiť svoju pieseň...“

Svojou tvorbou si Ondrej Bella kládol jediný cieľ: napodobniť kryštaličkú krásu slovenskej ľudovej piesne, jej mrvavý, ľubostný, žartovný i bojovný tón, aby sa v ňom ľud slovenský uzrel ako v čarovnom zrkadle. Tento šľachetný zámer sa mu podarilo splniť vrchovatou mierou, hoci niektorí vyznávači takzvaného vysokého umenia nad nimi pohľdavo krili nosom. Napriek tomu Bellove básne nadobudli medzi čitateľmi veľkú popularitu, prenikli do mnohých slovenských časopisov, kalendárov, almanachov a mnohé z nich sa stali podkladom pre obľúbené slovenské piesne, ktoré zľudoveli. Taká je napríklad pieseň Prečo si neprišiel, keď som čakala alebo Zahrajte mi hudec, ako keď hrom hukne, lebo žiaľ zamŕkne a srdce mi pukne atď.

Pomery na Slovensku Ondreja Bellu neuspokojovali, neposkytovali mu možnosti samostatného uplatnenia. Život na slovenských dedinách a mestách sa mu viac delal prázdný, stereotypný, kultúra jednotvá-

na, roztápačuca sa v malicherných sporoch o holú existenciu. Rozhodol sa vstúpiť do vojenských služieb. Ako evanjelický kňaz istý čas žil v Štajerskom Hradci a v Prahe. S vojenskými oddielmi rakúsko-uhorskej armády prešiel celé Rakúsko, Čechy, časť Talianska a Juhoslávie. Roku 1890 ho vojenské vetry zaviali do Krakova.

Tesne po prichode do Krakova bol svedkom slávnostného pohrebu Adama Mickiewicza, ktorého pozostatky boli prevezené z Paríža a uložené v osobitnej krypte na krakovskom Waweli. Vtedy si Ondrej Bella poznamenal do vojenského zapisníka tieto slová:

Teba velikán ozrutaný
Tennyson učil smutný
a mňa len pieseň Ľudová
sladko na srdci si chová...
Preto v kútiku stúlený
spievam si ubolený...
Lež — ako v lastúre hajde (hojdačka)
i u mňa sa perla nájde.
Preto ti podávam pravicu
a vrúcene ľa tisnem k lícu...

I počas krakovského pobytu písal básne a posielal ich do slovenských časopisov alebo bratovi Jánovi, ktorý ich neskôr odovzdal Matici slovenskej (sú uložené v Literárnom archíve MS). Kasárne rakúsko-uhorskej armády v tých rokoch (az do konca prvej svetovej vojny) boli umiestnené na Waweli a vojsko bolo fakticky izolované od civilného obyvateľstva. Možno však predpokladať, že Ondrej Bella ako kňaz mal väčšiu voľnosť pohybu, a to aj mimo vymedzeného vojenského územia. Takže mohol byť svedkom aj iných krakovských udalostí. S veľkým uznaním kvitoval kultúrny a stavebný rozmach mestá, predstavenia novozaloženého divadla J. Słowackého, hnutia mladých výtvarníkov a spisovateľov na čele so Stanisławom Wyspiańskym.

No videl aj tienisté stránky Krakova — prehľbujúce sa sociálne rozpory, antisemitické programy, vzrast asociálnych živlov, nedostatočnú hygienu atď. Veľké problémy mestu spôsobovala Wisla, ktorá sa často vylievala zo svojho koryta a zaplavovala nižšie položené časti mesta a okolia. Záplavy znečistovali prostredie, potraviny, pitnú vodu. Po ich ústupe sa hlásili choroby, epidémia, hlad a úpadok verejného poriadku.

V analóch Krakova sa uvádza, že k podobnej veľkej záplave mesta a okolia došlo roku 1903. Vo wawelských kasárnach, ktoré obzvlášť trpeli nedostatočným hygienickým zaopatrením, prepukla epidémia brušného týfu. Kto v takom čase má najviac práce? Lekári a kňazi. A tak aj Ondrej Bella pracoval do úmoru nielen ako duchovný, ale aj pri ošetrovani a pochovávaní mŕtvych. Denne prichádzal do styku s nákažou a tak nie div, že si vybrať aj jeho — skromného slovenského básnika z Liptovského Mikuláša. Zomrel vo wawelských rakúsko-uhorských kasárnach 12. októbra 1903.

Akde je pochovaný? Svetské a cirkevné úrady odmiestili pochovávať obete týfu v mestských priestoroch. Veliteľstvo kasární bolo nútene riešiť túto otázkou podľa vlastných možností. Ako ju vyriešili, môžeme iba predpokladať. Najpravdepodobnejšie je, že obete epidémie pochovávali na území kasární do spoločných hrobov. Na otázku, kde je pochovaný slovenský básnik Ondrej Bella môžeme teda odpovedať: pravdepodobne na Waweli, v susedstve svojho veľkého vzoru Adama Mickiewicza. Presné miesto jeho hrobu však zatiaľ nepoznáme.

PhDr. JOZEF HVIŠČ CSc.

KOLÍN

Československo se řadí mezi země s bohatým fondem historických památek. Do státního seznamu v České socialistické republice je zapsano 33 648 památkových objektů areálů a souborů. Osmdesát nejvýznamnějších je prohlášeno za národní kulturní památky a 35 historických center měst za městské památkové rezervace. Třicátým šestým vybraným městem se stal nyní i Kolín.

Je největším městem v Polabí a založil jej v letech 1257–1258 jako královské město český král Přemysl Otakar II. Město s bohatou historií a neméně bohatou současností. Dnešní Kolín je reprezentován rozvinutým strojírenským, polygrafickým a chemickým průmyslem. Je ale také kulturním střediskem okresu. Narodilo se zde a tvořilo také mnoho osobnosti československé kultury. K významným patří prozaik Antal Stašek, básník Svatopluk Machar, fotograf Josef Sudek, v neposlední řadě i světoznámý muzikant František Kmoch...

Jaký byl účel prohlášení historického jádra města Kolína za památkovou rezervaci? Pro odpověď jsme zašli za místopředsedkyní Městského národního výboru v Kolíně Ludmilou Bílou:

— Historická jádra měst zaujmají v kulturním dědictví národa významné místo — avšak cílem jejich rekonstrukce je především zachování přirozené funkce městských center, a to znamená obnovit prostory k bydlení...

Rozvoj měst v posledních třiceti letech byl orientován především na bytovou výstavbu. V mnoha případech velmi negativně ovlivnil rekonstrukci městských center. Proto je hlavním úkolem současnosti jejich obnova a zabydlení. Vždyť opuštěným domům chyběla péče obyvatel, a navíc jde o objekty, které svým charakterem a uspořádáním ve vhodné kombinaci s občanskou vybaveností nabízejí přijemné a prostorné bydlení."

— Čeká vás tedy složitá a dlouhá práce. Odkud začnete pracovat?

Uprostřed města se tyčí gotický chrám sv. Bartoloměje z druhé poloviny 13. století jako monumentální třílodní stavba se dvěma osmibokými věžemi, zvonici, ochozem a věncem sedmi kaplí, dílo českého architekta a sochaře Petra Parléře (1333–1399)

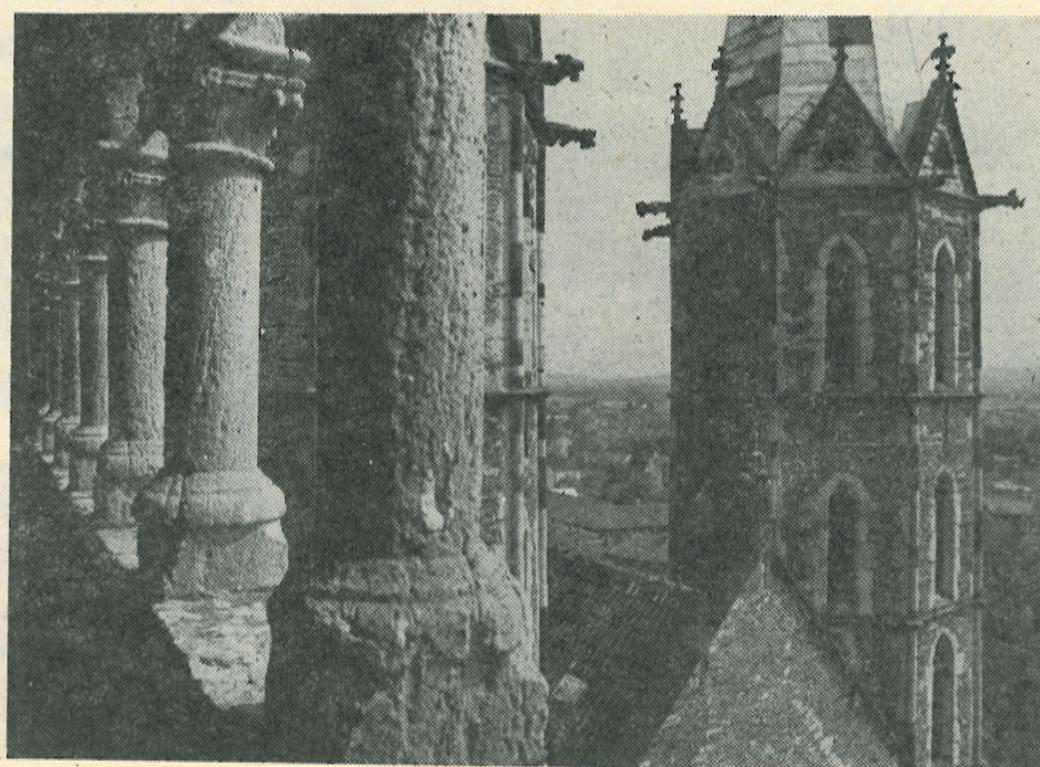
Celkem 39 historických kolinských domů dnes čeká svoji rekonstrukci, jejímž cílem je zachovat přirozené funkce městských center — to znamená obnovit prostory k bydlení...

„Dům číslo 27 v Brandlově ulici, jeden z nejstarších domů v Kolíně, jsme již zrekonstruovali a upravili na výstavní síň. Další stavební památky, celkem 39 objektů a souborů je dnes středem zvýšeného zájmu kulturních pracovníků, ale práce je to nejenom namáhavá, ale především i velice finančně náročná.“

— Kdy předpokládáte ukončení všech prací?

„Autor návrhu prohlášení historického jádra města Kolína za městskou památkovou rezervaci ing. architekt A. Vošahlik ze Státního ústavu státní památkové péče a ochrany přírody v Praze vypracoval návrh vládního nařízení a předal k posouzení na ministerstvo kultury ČSR. V současné době probíhá připomíkové řízení k první etapě regenerace historického jádra města — takže vše teprve začíná, ale do roku 2000 by se mělo historické jádro našeho města dočkat konečných úprav.“

Zachování historických kulturních a přírodních hodnot se stává trvalou součástí komplexní péče o životní prostředí v Československu. Nepochybě k tomu přispěje svým dílem i zrekonstruované historické jádro města Kolína.

EWA MARAULASOVÁ T.A. Orbis

LADISLAV ČEMICKÝ — 80-ročný

„Čemický bol svojimi náhľadmi vždy blízko revolučného názoru. Prejavil to v početných kompozíciah, najmä s témami nezamestnanosti a sociálnych bied, neskôr v obrazech s protivojnovou tendenciou. I jeho žánrové náčrtky z mestského a vidieckeho života sú často podfarbené sociálnym kritizmom alebo súcitom.“

M. Váross

Národný umelec, profesor Ladislav Čemický, pôvodom zo starej zemianskej rodiny v Liptove, utváral si svoj svetový a umelecký názor na pozadi triedne protichodnej základnej poprevarových rokov, najmä za hospodárskej krízy, nezamestnanosti a nástupu fašizmu v období prvej buržoáznode-mokratickej republiky.

Už ako študent na budapeštianskej akademii (1929 — 1934) sa svetonázorové zblížil s revolučným hnutím, takže ešte v predmníchovskej republike sa stal členom komunistickej strany. Po školení štúdii v Budapešti, ako aj študijných cestách vo Viedni, Taliansku a Francúzsku sa Ladislav Čemický vrátil na Slovensko, či už do rodného Liptova alebo Bratislavu, kde od konca 40-tych rokov pracoval na viacerých dôležitých spoločensko-politickej i kultúrno-osvetových postoch. Jeho spoločensko-politickej, kultúrnej i pedagogická aktivita bola skutočne rozsiahla. Siaha k vzniku novootvoreného Národného ústredia Zväzu československých výtvarných umelcov (1949 — vedúcim funkcionárom) a do roku 1949, odkedy pôsobí na bratislavskej Vysokej škole výtvarných umení na oddelení portrétnej tvorby. „A práve táto funkcionárská činnosť, ktorou hľadal revolučný pohyb, ktorý smeroval k premene svetonázu a k nájdeniu spoločensky cenného zmyslu umeleckej tvorby, čiastočne prerušila prirodzenú kontinuitu jeho práce a vývinu.“

Charakteristickým znakom Čemického tvorby sú dve základné navzájom sa prelínajúce podoby. Prvá poloha sa stala charakteristickou pre jeho akvarely a figurálne náčrty, ktoré sa prejavovali temperamentnými a voľnými improvizáciami. Druhá poloha sa prichyľovala k veľkým realistickým figuralistom a tá bola priznačná pre tvorbu portrétu. A práve portrétna výtvarná tvorba sa ukázala ako najsilnejšia. Spočiatku podoba a povaha portrétovaného sa spája s jednoduchým maliarskym podaním, no neskôr sa stretávame v jeho portrétoch s väčšou bravurou a rozihanostou štetcu. Ale počas celej portrétnej tvorby ho poháňalo úsilie o spojenie psychologickej pravdivosti a efektnej maliarskosti.

Ladislav Čemický ako figuralista rád siha i k sujetovým motívom. V početných kompozíciah s témami nezamestnaných a sociálnych bied a v obrazech s protivojnovou tematikou bol blízko revolučnému svetonázu. I jeho žánrové náčrtky s tematikou ľudových zvykov a vidieckeho života boli oživením figurálnej kompozície, čoho je dôkazom aj niekoľko malých náčrtov, obrazov a kresieb.

Dominantné miesto v Čemického tvorbe zohráva akvarel napospol s krajinou, zriedkavo s mestskou reduktívou tematikou. Technický princíp v umelcových akvareloch je veľmi jednoduchý; na silne navlhčený papier napúšťa farbu, čím pohotovo a s citom dosahuje rozplývanie a splývanie účinného výrazu. Napokon dominantné miesta zdôrazňuje pevnnejšou štetcovou kresbou, prípadne farebným kontrastom s ukázaným rozma-

chom používal tvarové a farebné nasadenie a poeticko-fantazijné pretavenie motív. Umelcov prínos do tejto disciplíny má nesporné medzinárodnú hodnotu. Jeho akvarely majú čaro bohatého, slobodného a pritom citlivého moderného videnia.

Cemického mnohostrannosť sa dokresľuje aj množstvom kresieb, grafik, náčrtov a skic, v ktorých voľne uvažoval a reagoval na mnohé podnete, ale ani tu neopustil nikdy vlastnú realistickú líniu.

Jeho realistické výtvarné dielo, politická, kultúrna a spoločenská aktivita sú svetlým príkladom umeleckej i ľudskej angažovanosti, výrazným svedectvom jeho schopnosti a talentu, ktorý plne zasvätil budovaniu i rozvoju nového, socialistického umenia v Československu.

My sa v týchto dňoch pripájame k všetkým gratulantom, národnému umelcovi L. Čemickému želáme pevné zdravie, radosť z terajšej tvorby i rovnako vrelé prijímanie jeho tvorby doma i vo svete.

JJA

Poznámka redakcie:

Na jeseň tohto roka pripravuje Československé informačné a kultúrne stredisko vo Varšave výstavu akvarelov v rodnom umelca Ladislava Čemického. Už teraz všetkých priateľov a záujemcov o jeho tvorbu o tom informujeme.

Foto: archív

Ladislav Čemický: Pravnáč, 1982, akvarel

ALENA VRBOVÁ

PRAZE

Zelený deštník jara mi slibuje kalendář
s nebem nad Prahou
sumivým jako víno
Domovino
Co jsi
Z jaké chemicky nezbadatelné hmoty

Nad námi všemi
Nad šestím
Nad strastmi
Nad životy
v surové esenci
chvěje se čistší oblak

Věčně kolují milenci
stezkami pod Petřínem
Tam kde smím hovořit sama
už jenom s milostným stínem
A přece všechno trvá
bylo Nezvratné bylo
Osudy zbabělé

Statečné
Přetěžký úděl
Nezničitelné dílo

MILAN PIŠÚT

Pozdrav

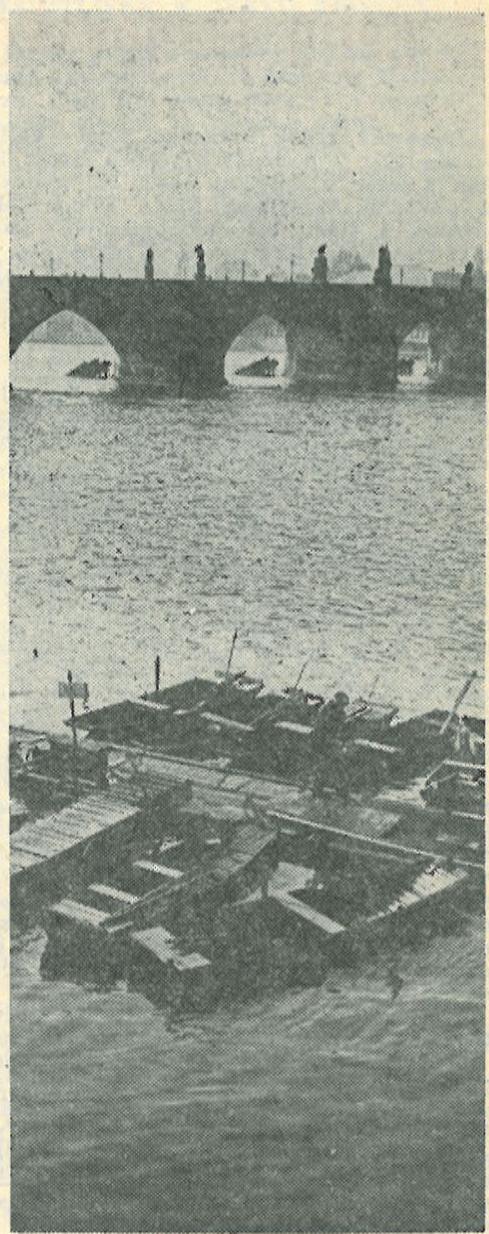
Vy, rodné údolia, strminy, hrebene,
láky pokosené, buďte pozdravené.
Zďaleka študent z mesta na posteli,
Kriváň môj starý, k tebe v mysli sa
prítuli,

chcel by mať zdravie ako ty — zo žuly.
Závidim pevnosť tvojich bríl
i tvoju hrdosť... Či nie si kráľ?
Pod nohou Liptov, pred zrakom Bratislava,
kde dívam svoju ubolenú hlavu.
Posielam ti pozdrav šomrajúceho Dunaja,
i kravičke, čo sa na brehu napája,
i našim chalupám a vŕbam pri Váhu,
i cestičke prvej lísky na životnom prahu.
A keď ti aj núkam to srdce na dlani,
neboj sa, slabé je — ale sa nesplní.

Karlův Most — Praha

Foto: archiv

SLOVNÍK ŽIVOTA (170)

POUŽIVANIE A VÝSLOVNOSŤ L (4)

Na konci slov pišeme a vyslovujeme ľ v týchto prípadoch:

b) V 2.p. mn. č. podstatných mien žen. rodu na — ľa (mn. č. -le), ktoré sa skloňujú podľa vzoru ulica, napr.: husiel' (husli), kachiel', šabiel' (šabli), žemiel' (zemli).

c) V rozkazovacom spôsobe slovies na -liť, napr.: baľ, páľ, voľ, a okrem toho v tvaroch meľ, posteľ, zakoľ.

d) V príslovkách dokiaľ, dosiaľ, dotiaľ, pokiaľ, posiaľ, potiaľ.

5. Pred spoluľáskami pišeme a vyslovujeme ľ v týchto prípadoch:

a) V slovách odvozených od mäkkých kmeňov príponami -ka, -ba, -ný, -ský, napr.: bobuľka, (od bobuľa), chvíľka (od chvíľka), guľka (od guľa), posteľka (od posteľ), košielka (od košela), učitelka (od učiteľ); voľba (od voliť), streľba (od streliť), maťba (od maťovať), paľba (od páliť); bôlby (od bôľ), zreteľný (od zretel'), priateľský (od priateľ), učiteľský (od učiteľ) a pod.

Ale kapitolka (od kapitola), kobylka (od kobyla), formulka (od formula), pilulka (od pilula), pílka (od píla), žilka (od žila); strelný, strelnica (od strela), svetelný (od svetlo), priemyselný, spriemyselný (od priemysel); španielsky (od Španiel), manželský (od manžel) a pod.

POĽSKY

nablağaç się
nabity

SLOVENSKY

naprosiť sa
nabitý; plný

ČESKY

naprosit se
nabitý; plný

sala nabita

nablociť

nableneck

naboženstvo

odpraviać

naboženstvo

książka do nabo-

żeństwa

nabožniš

nabožnosć

nabožny

nabój

nabroic

nabrzeże

nabrzekać

nabrzekły

nabrzmiałość

nabrzmiały

nabujać

nabytek

nabywać

nabywca

zdolność nabywca

nabajdurzyć

nacechowany

nachalny

nabitá sála

zablatiť

výstelka

omša, pobožnosť

služiť omšu

modlitebná

knižka

pobožnôstkár

pobožnosť

pobožný, nábožný

náboj

navystrijať

nábrezie, pobrezie

nabiehať, opuchnúť

opuchnutý

opuchnutosť

opuchnutý

naluháť

z skaní vec

nadobúdať

nadobúdateľ

kupná sila

natírať

vyznačujúci sa

bezozivý

sál preplněn

nadčiat bláta

výstelka, epitel

mše, pobožnost

sloužiť mší

modlitební knižka

pobožnôstkář

pobožnosť

pobožný, nábožný

náboj

natropit

nábreží, pobřeží

nabíhat, otékat

oteklý, opuchlý

oteklost, opuchlost

oteklý, opuchlý

nalhat

získaná věc

nabývat, získávat

nabyvatel, kupec

kupní síla

natlačat

vyznatující se

drží

Z dejín jurgovskej farnosti

Jurgovský rodák kanonik Jozef Vojtas (1906—1977) v posledných rokoch života dekan a farár v Spišskej Belej, bol známy a cenénym historikom Spiša. Hodne jeho článkov a štúdií bolo uverejnjených v tlači, ešte viac materiálov zostalo v rukopisoch. Z uverejnjených sú o.i. známe jeho práce o dejinách križovnickeho prepoštstva v Lendáku, o Spišskej Novej Vsi v období jej 360-ročného zálohu, o dejinách zdravotníctva v tomto meste, o zámku v Starej Lubovni, o dejinách Spišskej Belej alebo o starších dejinách remesiel a obchodu v tomto meste (spolu s J. Szontághom). Tieto práce boli vydané v rokoch 1967—1971.

Jozef Vojtas počas poslednej návštevy v Jurgove — žiaľ, nevieme presne kedy to bolo — prezrel najstaršiu matriku jurgovskej fary (najstaršie zápisu v nej pochádzajú z roku 1741) a urobil z nej mnoho výpisov. Treba spomenúť, že táto kniha — *Mathrica sive liber ecclesiae jurgoviensis* — obsahuje nielen záznamy týkajúce sa narodení, sobášov a farníkov, ale aj protokoly kanonických návštěv, inštrukcie o udelení svätosti, štatistické údaje, týkajúce sa Jurgova, Čiernej Hory, Repíška, Solisku, Podspádu a Spišskej Javoriny a podielu obyvateľstva jednotlivých vierovyznaní (okrem rímskych katolíkov aj gréckokatolíci a Židia) na celkovom počte obyvateľov. Možno tu nájsť i údaje týkajúce sa počtu detí, ktoré navštěvujú školu. V knihe je napokom niekoľkostránková kronika Jurgova a jurgovskej farnosti, ako aj chronologický zoznam 31 farárov a administrátorov jurgovskej farnosti, od roku 1740 (Adam Pluczinski) do roku 1964 (Karol Lysien).

Väčšina textu je písaná v latinčine ručne. Ostatné materiály sú napísané v slovenčine. Text, ktorý dnes predkladáme čitateľom, je prekladom časti kroniky z latinčiny do slovenčiny, ktorý urobil Jozef Vojtas. Zväčšujeme týmto spôsobom — mnoho rokov po autorovej smrti — počet jeho uverejnjených prác. Priopomíname zároveň optimistickú pravdu, že človek je v stave prežiť vlastnú smrť, že celkom neumiera, že žije v svojom diele, ktoré môže slúžiť súčasníkom. Tak v nás žije pamäť o dekanovi Jozefovi Vojtasovi, o jeho vedeckých prácach, z ktorých sa mnohemu môžeme naučiť.

Tento cenný a zaujímavý historický materiál sme obdržali vďaka našim jurgovským rodákom: Márii Cibrinovej (dnes bývajúcej v Trenčianskych Tepliciach) a Jozefovi Voj-

tasovi, predsedovi Miestnej skupiny Spoločnosti v Jurgove.

Text slovenského prekladu obsahuje niekoľko slov dnes už nečitateľných, neznámych. Sú to totiž pojmy vzťahujúce sa na javy historické, ktoré dnes už neexistujú. Kvôli zrozumiteľnosti textu uverejňujeme preto mini-slovníček, zostavený chronologicky. Autorom tohto krátkeho úvodu a slovníka je Jozef Čongva.

ROK 1741 — Zhorela v Jurgove škola. Zhoreli tam vtedy jurgovské najstaršie matriky, ktoré sa v škole uchovávali. To dosvedčila 30. nov. 1779 pred jurgovským far'rom Schwelmerom vdova po jurgovskom organizovi Visznickom Alžbeta Visznická.

ROK 1781 — Kostol pred 100 rokmi stál, lebo roku 1696 tu bol organista. Zdá sa, že prvým jurgovským far'rom bol Adam Pluczinski a to už pred rokom 1740.

Pretože jurgovské matriky zhoreli v škole, bolo nariadené, aby sa matriky uschovávali v sakristii — ktorá bola pravdepodobne murovaná, kým kostol je dodnes drevený.

ROK 1759 — Čarno Gura — Nigro Mnos — stla sa filiálka Jurgova.

ROK 1778 — Bola v Jurgove kanonická vizitácia, ktorú previedol biskup Karol de Salbeck.

ROK 1778 — 1. sept. sa stal far'om v Jurgove Ignác Schwelmer. Farská budova vtedy tesná a schtrála. Patrón mu slúbil, že postavi úplne novú farskú budovu od začiatku.

Jurgovský far' mal pozemkov z rozsahu jedného gazuovstva. Okrem toho v náeturálnich 50 lit. medu, maslo, 2 teliat, lan a na koledu plátno. Dom'hal sa dežmy z oviec, ale ju nedostal.

Spišský podžupan Mariássy nariadił sice, aby jurgovskí farári dostávali od farníkov dežmu z oviec, ktorí mu prívor patrí, ale správca Palochayovských majetkov v Nižných Lapšoch podal protest proti tejto dežme, lebo je premlčaný a tak jurgovskí farníci nedostávali dežmu z oviec.

ROK 1779 — 25. februára za far'ra Ignáca Schwelmera Spišský biskup Karol de Salbeck pričlenil doterajšiu jurgovskú filiálku Čiernej Hora-Záhorie ku tribuschkej farnosti — príčom najvyššie položená časť Šoltisťovo ostala pri Jurgovskej farnosti. Taktiež odpojil Repíšku ako doterajšiu filiálku Vyšných Lapšov a pripojil ich k jurgovskej farnosti.

Od 30. mája do 13. júna boli v Jurgove misie. Od toho času bola zavedená verejná katechizácia v kostole. Jeden z mládeži dával otázky a druhý odpovedal pred všetkými zhromaždenými v kostole.

ROK 1780 — 19.VI. Ignác Schwelmer sa vystahoval zo starej farskej budovy, zručal ju a začalo sa so stavbou novej farskej budovy. Jurgovčania nielen že museli zbúrať starú budovu, ale museli sami vybudovať novú bez pomoci patróna, ktorý predtým slúbil, že postavi novú budovu. 24. okt. 1780 sa farár nastúpil do novej budovy, ktorá bola zasa postavená z dreva. Počas stavby býval v gazdovskom dome.

ROK 1795 — Dal postaviť v Javorine v jurgovskej filii ľke nový drevený kostolík pod titulom Ss. Trinitatis barón Horváth — Palochay, pričom barón daroval aj strieborný pozltený kalich. Kostolík posvätil vtedajší dekan dunajeckej dištriktu — Ján Mozov — far'r zo Spišských Matiašoviec. Terajší drevený kostolík je zasvätený sv. Anne a bol postavený roku 1903.

ROK 1799 — 10.VII. bola v jurgovskej farnosti kanonická vizitácia. Bol tu spišský biskup Revay. Sám spovedal všetkých 2 dni. Potom birmoval. Odtiaľ odišiel od Tribša. Jurgovským farárom bol vtedy Špernakovič.

ROK 1800 — Bola drevená farská budova zbúraná do základov a v tom istom roku postavená nová murovaná, nákladom patróna Jozefa Horvátha Palochayho z nedekého hozu.

ROK 1800 — Bola strecha na kostole a na veži pokrytá šindľami.

ROK 1801 — Praskol stredný zvon. Bol v Levoči znova preliaty, zväčšený a zharmonizovaný s hlasom veľkého zvona. Bol posvätený r. 1803 v Ždiari biskupom Révayom, ktorý tam bol na birmovke a kanonickej vizitácii. Tento zvon vážil 2 cent = 30 1/2 bt Jurgovský far'r dochádzal na filiálky na koni. Na vydržiavanie dostával ročne 61 Rf a 35 x.

ROK 1803 — Bol zadovážený obraz Panny Márie Nanebovzatej.

ROK 1804 — Strieborný pacifikál bol pozlátený.

ROK 1804 — Boli vybudované maštale a hosp. budovy.

ROK 1811 — Bol predĺžený jurgovský drevený kostol od predposledného okna v lodi do zadu z ofier veriacich.

ROK 1813 — Bol tento kostol vo vnútri vymalovaný a pri ceste pred kostolom bola postavená nová drevená zvonica.

ROK 1830 — Boli urobené nové hlavné dvere ako aj ohrada okolo kostola od západu.

ROK 1830 — V apríli z ofier veriacich jur-

ĽUDIA • ROKY • UDALOSTI

ENCYKLOPÉDIA MESIACA

1.VI. MEDZINÁRODNY DEŇ DETÍ.

1.VI.1822. — V Hnúšti v Slovenskom rudo-horí sa narodil Ján Francisci (pseudonym Janko Rimavský a.), politik, publicista, talentovaný básnik a prozaik; popri E. Štrúrovi a J.M. Hurbanovi tretí významný organi-

zátor slovenského národného hnutia. V roku 1848 spoluautor Liptovských žiadostí slovenského národa — programového dokumentu z 28. marca 1848 nastolujúceho slovenské národné, najmä jazykové požiadavky. M.M. Hodža a i. predstaviteľia národného hnutia v nám žiadali: — širokú účasť ľudu v zástupiteľských zboroch, používanie slovenčiny ako vyučovacieho jazyka a úradnej reči na slovenskom etnickom území, zastúpenie Slovákov v uhorskom sneme, zabezpečenie národnej svojbytnosti a práv. Žiadosti boli prednesené na veľkom ľudovom zhromaždení v Liptovskom sv. Mikuláši, zaslané všetkým uhorským stoliciam a i. úradom v Uhorsku,

Chorvátsku a Slavánsku. Uverejnené v Slovenských národných novinách stali sa mobiličujúcim impulzom pre slovenské národné hnutie v revolúcii 1848—49 rokoch i zostavenej celonárodného revolučného programu národa (čítaj Život č. 6/1988, str. 10).

Ján Francisci bol zástancom ozbrojeného odporu pešťianskej vláde. V revolučných rokoch 1848—49 bol kapitánom oddielu slovenských dobrovoľníkov. Po vyhlásení staničného práva v Uhorsku spolu so Stefanom Markom Daxnerom, ideológom a vedúcim predstaviteľom slovenského národného demokratického hnutia, boli väznení v Pešti a odsúdeni na smrť štatriálnym súdom začiatkom novembra 1848, odkiňali ich v januári 1849 vylobili cisárske vojská.

Ján Francisci neskôr bol župným úradníkom, začas pôsobil vo Veľkom Varadine a na stoličnom úrade v Banskej Bystrici. V roku 1852 sa stal prvým stoličným komisárom v Debrečíne a v roku 1860 odišiel do Budína, kde bol radcom kráľovskej náimestnej rady. Bolo to obdobie po páde v roku 1859 reakčného báthovského absolutizmu zavedeného v habsburskej monarchii po porážke revolúcii 1848—49, pomenovaného podľa ministra vnútra A. Bacha.

Pád Bachovho absolutizmu znamenal oživenie politického života i národného pohybu v celej bývalej Rakúsko-uhorskej monarchii. Na Slovensku toto oživenie vyústilo do memorandového hnutia, ktoré sa usilovalo definovať postavenie Slovákov ako svojbytného národa a na tomto základe vytvoriť aj politický program. Z iniciatívy Francisciho sa konalo dvojdenné rokovanie národného zhromaždenia v Turčianskom sv. Martine (6.—7. júna 1861), kde zástupcovia slovenského národa formulovali svoje národnoodpoliticke požiadavky, ktoré pod názvom Memoranda národa slovenského delegácia pod vedením J. Francisciho odovzdala podpredsedovi uhorského snemu K. Tiszovi 27. júna 1861. Po rozpustení snemu v lete 1861 sa slovenskí predstaviteľia rozhodli obratiť pria-

govský farár Dzurilla zakúpil hudobné nástroje pre dychovú jurgovskú hudbu na zveladenie služieb Božích.

ROK 1832 — Bola zadovážená a posvätená socha sv. Antona Paduanského.

ROK 1832 — Kostol bol pokrytý šindľom až po pristavanú časť.

ROK 1831 — Doterajšia drevená zvonica bola podmurovaná a opravená. V nej bola postavena miestnosť na karcer — väzenie pre opitých a tých, čo sa v kostole neslušne chovali. Opiti boli tam držaní, kým nevytrielovali. Potom podľa svojho priestupku boli riečti rom potrestaní.

ROK 1831 — Ochorel na cholera v Jurgove Valent Miškovič. V tejto nemoci urobil slávostný slub, že ak vyzdravie, postaví kaplnku Božieho hrobu v Jurgovskom farskom kostole. Keď vyzdravel, na tento cieľ zložil 40 rýnskych florénov. Na druhý rok sa začala stavat kaplnka Božieho hrobu. Pri tejto stavbe pomohali farnici jak finančne, tak i prácou.

ROK 1832 — Bol zadovážený obraz Božieho narodenia maľovaný na doske. Cez viaceročnú dobu sa klídol na hlavný oltár.

ROK 1834 — Bol miestny cintorín ohradený múrom a rozšírený. Rozšírenie cintorina bolo nariadené kanonizáciou v roku 1832.

ROK 1835 — Prišiel do Jurgova Ján Bohinský. Bol tu farárom 1 rok a 9 mesiacov. On začal písat história farnosti, opieral sa o známy farára Schwellmera.

ROK 1837 — Bol menovaný za farára Ján Czeperek až do roku 1849. Aktívne sa zúčastnil povstania 1848—49. Vlastný nákladom začal opravovať celú farskú budovu zvonka i zvnútra — pece a dvere — veľké okná. V kostole dal opraviť orgán, lavice, oltáre, strechu na kostole a na veži dal pokryť šindľami, opravil aj ohradu okolo kostola. Odšiel 12. nov. 1849 a stal sa farárom v Kacvíne.

ROK 1850 — 18. febr. nastúpil za farára Andrej Chmel.

ROK 1850 — Kostol bol nanovo pokrytý šindľami, patrón prispel. (Kostol bol postavený na urbárskom pozemku Mateja, Jána Bigoša, Andreja, Ivana a Martina Šoltysa a Michala Šilana).

ROK 1854 — Vo vigiliu sv. Vojtecha zhorelo v Jurgove 90 domov so všetkými hospodárskymi budovami do základov, od 2. — 6. hod. Kostol bol zachránený, orgán a hlavný oltár bol vynesený farníkmi na bezpečné miesto.

ROK 1855 — V celom Uhorsku a susedných krajoch zúrila cholera.

ROK 1859 — 12. augusta počas žatvy o 2. hod. poobede na miestnej fare vypukol požiar. Kým ľudia pribehli, zhorelo všetko. V mašta-

li zhorelo 6 kusov dobytku. Škoda 600 florénov. Farár musel potom bývať u kantora. Ešte ten rok robili všetko farnici.

ROK 1862 — Jurgovskí veriaci súc pamätní na strašný oheň v roku 1854 sa jednohlasne rozhodli postaviť kaplnku sv. Vojtecha uprostred dediny. Postavili ju vlastným kladom a dali jej základinu 40 florénov. Bola postavená s povolením biskupského úradu v Sp. kapitule a 9.IV.1863 vysvätena Františkom Grindvalským — dištriktualnym dekanom — ktorý tu odslúžil prvú s. omšu. Od toho času miestni farári majú tu čas na čas slúžiť sv. omšu.

ROK 1867 — Celý kostol bol pokrytý šindľom, patrón dal na tento cieľ 25 000 ks šindľov.

ROK 1869 — Farnici urobili zbierku, z ktorej potom boli obnovené a pozlatené všetky tri oltáre v kladom 800 fl. Za ďalších 200 fl. boli urobené iné opravy v kostole a tiež bol prebudovaný chór.

ROK 1872 — Pri lese v Polenici bol postavený kamenný kríž.

ROK 1874 — Bola postavená v Č. Hore kaplnka najsvätejšej Trojice v kladom tamojších veriacich. Ako z kladinu zozbierali pre ňu 42 fl. V tom istom roku postavili aj kaplnku pri Budzoch v Č. Hore. Budzovia si ju musia sami opravovať.

ROK 1828/29

V Jurgove bolo 659 obyvateľov z toho 649 r. kat., 9 Židov, 1 nekat.

FILIAĽKY:

Repiska	626	všetci katolíci
Cierna Hora	457	" "
Solisko	52	" "
Podsp. dy	4	
Javorina	235	z toho 215 r. kat., 10 nekat., 10 Židov.

ROK 1858

V Jurgove 586 obyv. z toho 581 r. kat. 5 Židov

V Repiskách 499 obyv. z toho 498 r. kat. 1 Žid v Č. Hore 338 obyv. z toho 334 r. kat. 4 Židia

Solisko 46 r. kat.

Podspády 14 obyv. z toho 10 r. kat. 4 Židia

Javorina 225 obyv. z toho 208 r. kat. 10 nekat., 7 Židov

ROK 1892

Jurgov	770	r. kat.	26	Židov
Repiska	581	"	—	
Č. Hora	525	"	10	Židov
Podspády	15	"	6	"
Javorina	248	"	4	"

VYSVETLIVKY K TEXTU KRONIKY:

Jurgov patril k spišskej diecéze. Jej zriaďanie oznámila uhorská kráľovná Mária Terézia a schválili pápež Pius VI. v roku 1776. Spišská diecéza zo začiatku patrila k ostrihomskej archidiécéze a od roku 1804 k jággerskej archidiécéze (jej sídlom bol Jáger), spolu s rožnavskou a košickou diecézou. Po delbe Spiša v roku 1920 severozápadný Spiš — v tom aj Jurgov — bol pripojený ku kakovskej archidiécéze v roku 1925.

NIGRO MONS — latinský názov Čiernej Hory.

PATRÓN — fyzická alebo právnická osoba, ktorá má rad povinností a práv v kostole. Z patronátnych povinností bol najdôležitejší záväzok patróna, že bude udržiavať v náležitom stave a budovať kostoly, fary a iné cirkevné objekty, podliehajúce patrónovi. Patrónske práva a povinnosti voči jurgovskej farnosti mali majitelia Zamaguria, páni Nedeckého zámku — Paloczayovci.

DEZMA — desiatok (lat. decima), cirkevná daň — 1/10 plodov a poľnohospodárskych produktov.

PALOCZAY — uhorský šľachtický rod, ktorého sídlom bol hrad Plaveč (mad. Palocsa). Od neho má rod svoje meno. V roku 1589 tento rod získal Nedecký zámok so Zamagurím. Po meti vymrel v roku 1857 a jeho majetky prešli na Salamonovcov.

FILIAĽKY — formálne odlišné — do času ich pripojenia — časti jurgovskej farnosti.

Ss. TRINITATIS — svätej Trojice.

DUNAJECKÝ DIŠTRIKT — jednotka cirkevnej správy, ktorej názov pochádza od názvu Nedeckého zámku, zvaného v tom čase Dunajec.

CENTAR — váhová jednotka — 58,9 kg.

RF — rýnsky florén, mal 60 grajciarov.

PACIFIKAĽ — kríž, ktorý sa nosí pri procesiach, pohreboch a pri vitaní hodnostára pred cirkevnou bránou.

O predĺžení jurgovského kostola v roku 1811 sa zachoval cenný dokument v slovenčine, ktorý sme uverejnili v Živote č. 2/1989.

Z kroniky nevyplýva, po ktorej strane v povstani 1848/49 vystúpil jurgovský a neskôr kacvínsky farár Ján Czerepik: Rakúska či Uhorska.

KANTOR — osoba zastávajúca funkciu cirkevnej speváka, organistu a učiteľa.

SOLISKO — osada na vrchu Solisko, južne od Jurgova, dnes neexistuje. Z prímen obyvateľov Jurgova sa zachovalo jedno, ktoré poukazuje na dávne bývanie na Solisku: Soliski prípadne Soliscon.

JOZEF CONGVA

mo na panovníka. Deputácia vedená Š. Moyzesom predložila 12. decembra 1861 vo Viedni cisárovi Františkovi I. tzv. Viedenské memorandum, ktoré obsahovalo Prestolný prosbopis slovenský o vydanie príľivky na ochranu slovenského národa. V prvom rade Memorandum požadovalo, aby Slováci boli uznani za osobitný národ s vyčleneným vlastným územím pod názvom Horno-uhorské slovenské Okolie, na ktorom rečou verejněho, občianskeho, cirkevného a školského života bude slovenčina (pozri tiež Život č. 4/1989, str. 7). Tieto princípy vychádzali z pokusov riešiť národnostnú otázkou v Uhorsku na základe rovnoprávnosti národov, čím sa malo zamedziť, aby uhorský štát mal výlučne charakter jednonárodného maďarského štátu. Z hlavných požiadaviek Memoranda vyplývali ďalšie, ktoré konkretizovali uplatnenie slovenčiny a Slovákov v súdnictve a školstve, aby sa oficiálne vydávali zákony aj v slovenskej reči, založenie slovenskej právnickej akadémie a katedry slovenskej reči a literatúry na univerzite v Pešti, podporu slovenských literárnych ustanovizní zo štátnych prostriedkov a slobodu v zakladaní literárnych a osvetových spolkov. Slovenská akcia za národné práva neuspela ani v Pešti, ani vo Viedni. Bezprostredným kladným

výsledkom bolo len založenie Matice slovenskej a troch gymnázií, ale tiež čiastočné ústupy neboli trvalé. Rastúca politická moc maďarských vládnucích tried po rakúsko-maďarskom vyrovnáni (1867), zabránila nielen ďalšej existencii týchto ustanovizní, ale dôsledne popierala akékoľvek práva na svojbytný národný život Slovákov.

Hlavným iniciátorom a tvorcом programu Memoranda bol Š.M. Daxner, hlavný tlmočník a propagátorom sa stali Peštibudínske vedomosti. Ich zodpovedným redaktorom a vydavateľom bol od marca 1861 Ján Francisci, roku 1863 ho vystriedal M.S. Ferienčík. K hlavným spolupracovníkom patrieli všetci významní predstaviteľia slovenského národného hnutia: — M. Hurban, Š.M. Daxner, V. Pauliny-Tóth, J. Palárik, G.K. Zechenter, P. Dobšinský a ďalší. Tu aj ako literárny kritik začínal S.H. Vajanský.

Ján Francisci patril medzi spoluzakladateľov Matice slovenskej, bol jej doživotným čestným podpredsedom. Krátky čas pôsobil ako hlavný župan Liptova, potom ako predseda knihtlačiarskeho účastníckeho spolku v Martine, kde sa roku 1872 natrvalo usadil. Tu aj umrel 7. marca 1905. Zanechal vo vlastnom životopise z roku 1892 cenný dokument o svojom pohnutom a na

udalosti bohatom živote; vlastenecky ladené básne, piesne, verše, novely, historické poviedky, povesti a články orientované na podporu rozvoja národného života.

1.VI.1942. — V Prahe-Kobyliškach nacisti popravili Vladislava Vančuru, významného českého spisovateľa, národného umelca, ktorý zaujal osobitné miesto v modernej českej literatúre, vo filme a divadle (nar. 23.VI.1848 v Prahe).

4.VI.1944. — V Osvienčimi zahynul Bronislaw Czech, jeden z najvýznamnejších polských lyžiarov, trojnásobný olympionik, tatranský kuriér za druhej svetovej vojny, ako aj ďalšia lyžiarka a kuriérka Helena Maruszarzowa, zavraždená hitlerovcami. Na pamiatku ich smrti sa v Zakopanom konajú medzinárodné lyžiarske preteky o memoriál Bronislawa Czecha a Heleny Maruszarzowej.

4.VI.1872. — Vo Varšave umrel Stanisław Moniuszko, významný polský hudobný skladateľ, dirigent, pedagóg a organista; tvorca polskej národnej opery (nar. 5.V.1791 v Ubiliu v Bielorusku).

28.VI.1914. — V Sarajeve (Srbsko) bol spáchaný atentát na rakúsko-uhorského následníka trónu, arcivojvodu Františka Ferdinanda, čo bolo príčinou vypuknutia prvej svetovej vojny.

EMO BOHÚŇ

CESTA
DOMOV

(II)

Hrozitánska je to vec, keď sa zrúti taká mocná monarchia! Štyri roky hľad na fronte a v zázemí a panovanie kráľa a cisára uhorské národy už nevydržali a jedného dňa všetky sily, ktoré štát a jeho zriadenie tisíc rokov držali pospolu, povolili. Tlak znútra a tlak zvonku rozdrvil rakúsko-uhorský štát. Fronty sa rozpadli, vojna bola prehraná. V štáte, ktorý už neboli štátom, nastalo božie dopustenie. Milióny vojakov zo všetkých front opustili zákopy a ponáhli sa domov.

Uvoľnené obrovské sily dali sa do pohybu. V Rusku zvítazila revolúcia.

Akoby sa bola na každej strane monarchie pretrhla hrdla, mohutné prúdy vojakov sa na vlakoch, vozoch, koňoch, autách a peši ponáhli v špinavých uniformách domov do svojich dediniek a mestečiek.

Na cestach a železniciach nastal neopisateľný chaos.

A ako zázrakom vlaky neprestali chodiť a neprestali rozvažať ľudi. V tom nepredstaviteľnom zmätku udržovali iba vlaky akýsi poriadok, i keď taký vlak nepoznal svoju konečnú stanicu. Vlaky išli deň a noc bez cestovného poriadku. Nákladné a osobné vozne boli obsadené i na strechách a schodoch, ba i na nárazníkoch a kotloch lokomotív. Na vlaku, ktorý sa pohol z Českej Třebovej do Bohumína, nebolo miesta ani na streche. Boli sme traja, čo sme sa chceli dostať cez Bohumin na Slovensko. Museli sme sa dostať do tohto vlaku za každú cenu, lebo kedy pôjde nejaký iný tým smerom, to nikto nevedel. Ale dostať sa do vagónov bolo ako dostať sa do kráľovstva nebeského. Na strechách vozňov sice nebola vyvesená tabuľa s nápisom, že sú už všetky miesta obsadené, ale na prvý pohľad bolo nám jasné, že tam by sa už nezmestil ani špendlík.

Situácia bola zúfala. Stáli sme pri vlaku zronení a so závistou sme sa dívali na tých, ktorí sedeli na streche. Sedeli si spokojne ako v divadle, s vedomím istoty a bezpečia a dvali sa na nás, čo sme stáli dolu, ako sa mačka díva zo stromu na psa, ktorý doráža, zúrivo šteká, ale po strome liezí nevie.

Nuž ale veľmi mûdri sa hovorí, že niet toho rebrovca naloženého senom po vrch, na ktorý by sa ešte trochu sena nezmestilo. Verili sme tejto pravde viac ako inokedy, a preto sme sa my traja predsa len dostali do tohto preplňeného vlaku. Keď i nie do vagónov, keď i nie na strechu, keď i nie na závidenia hodné miesto na nárazníkoch, tak aspoň na schody. Nebolo to sice miesto pocholné, na schodoch sa dalo stíť len na jednej nohe, druhá sa nám humpálala vo vzdachu. Po niekoľkých kilometroch cesty boli by sme zo schodov odpadli ako zrelé hrušky, keby sme sa neboli proti tejto možnosti geniálne zaistili. Priviazaли sme sa remeňmi k schodom, a to tak dokonale, že sme sa ani rukami nemuseli držať. Presvedčili sme sa, že sa remene nemôžu predrať a vydržia našu farchu a čakali sme, čo ako. Vlak sa pohol a pomaly opúšťal stanicu, z ktorej sa dívalo za nami tisíc zivostlivých vojakov. Dívali sa za nami ti, čo sa nedostali do vlaku alebo čakali na vlaky iním smerom. Na schodoch, na ktoré som sa uleplil, boli sme šiesti. Ale nič to preto, bol som aj tak nekonečne šťastný, že som si vybojoval toto znameníte-

mieštečko, a preto ledva vlak zanechal stanicu, zaspal som spánkom spravodlivých. Vlak uhaňal po rovnnej trati, cez zákruty, po mostoch, ponad viadukty a ja som visel na svojom remeni ako nejaká mŕtvolu. Spal som v tejto polohe celé hodiny, až ma prebudili rapovaté výstrely z guľometov. Bolo to už na bohumínskej stanici, v konečnom cieli nášho vlaku. Tu sa mal vlak obrátiť a pokračovať vo svojej ceste späť do Českej Třebovej a odtiaľ neviem kam ďalej, hádam až do Prahy.

Kto tu strieľa a prečo?

Vojaci zliezali, vyskakovali a opúšťali vlak a mne trvalo hodnú chvíľu, kým som sa vyslobodil zo zajatia svojho remeňa.

Bohumínska stanica vyzerala ako obrovské mravenisko, v ktorom namiesto mravcov mrvili sa vojaci, všetci jednaki vo svojich otrhaných a špinavých uniformách. Bojovníci prehranej vojny.

Na koľajničiach stáli dlhé osobné a nákladné vlaky, tiež všetky preplňené, a na každom viala zástava iného národa. Akoby sa boli po skončení vojny všetky národy monarchie postretali práve na tejto stanici. Na jednom vlaku bola zástava poľská, na druhom trepotala sa zástava česká, na treťom rakúska, na štvrtom rumunská, na piatom maďarská a na šiestom nemecká.

Len slovenskej zástavy nebolo. A predsa viala kedysi nad Hurbanovou revolučnou armádou! Ale ktože z týchto vojakov vedel o Hubanovi a vedel o Slovácoch! A preto nemali pozornosť vzbudili naše veľké slovenské kokardy, ktoré sme si my traja Slováci pripevnili na vojenské blúzy. Niektori z vojakov sa pri nás zastavovali a opýtovali sa:

— Aká je to trikolóra?

— Slovenská, — odpovedali sme hrdo.

Nechápavo krútili hlavami.

My Slováci v tom veľkom Babylone cítili sme sa vtedy ako stratení. Zmocňoval sa nás pocit opustenosťi. Medzi toľkymi národmi, ktoré napľňali priestory stanice, nebolo zo Slovenska nikoho.

Zaťekala strojná puška. Ozývala sa z horného konca stanice, na ktorej stíli vedľa seba vystolal na stanici voják, ktorý sedel na nich nemal lokomotívnu, a preto ju chceli vojaci druhému vlaku ukradnúť. Tí sa ale nedali a začali útočiaci vlak obstreľovať.

Ale oveľa väčšiu pozornosť ako táto streľba vystolal na stanici voják, ktorý sedel na svojom malom a čiernom vojenskom kufriku na nástupišti, držiac v rukách veľký kus slaniny a kusisko chleba.

— Pozrite, slanina! — zvolal niekto celý vzrušený.

— To je slanina papriková. To je neobvyčajná slanina, ale podhrdinová — vysvetľoval ktorísi odborne vojakom, čo stáli okolo sediaceho a pri pohľade na zázračné jedlo prehľtali napriazdno.

I my traja Slováci dívali sme sa na tohto šťastného človeka, čo jedol slaninu, a obližovali sme sa pritom nasucho.

— Ale počkajme len! Ten človek mi je akýsi známy.

— Pataky!

Na toto vzrušené zavolanie zdvíhol zrak, zadíval sa na mňa a poznal ma. V očiach sa mu zablysla radosť, kus chleba a slaninu,

čo držal v rukách, hodil medzi vojakov, a takto si uvoľnil k nám cestu. Lebo na slaninu, ktorá odletela veľkým oblúkom a padala na dľaždenie perónu, vrhlo sa aspoň sto hladných hrdinov a o kúsok slaniny nastala ruvacka, akú svet nevidel.

— Odkiaľ ideš, kamarát? — opýtal som sa.

— Z Krakova, ale tu som už deň a nemôžem sa dostať ďalej. Nikto mi nevie vysvetliť, kedy ide nejaký vlak na Žilinu. Niektorí mi povedali, že ani niet nádeje, aby sa nejaký vlak pustil tým smerom, lebo vraj Žilina a Čadca horia, sú tam veľké boje a mosty sú vyhodené. Tak teraz tu sedím a neviem, čo si počať? A vy sa kam usilujete?

— Tiež smerom na Žilinu.

— A čo to máte za kokardy?

— To je slovenská trikolóra.

— Aha! Áno, už viem. Vy Slováci s Čechmi spolu máte republiku. A že vraj Masaryk bude vašim kráľom...

— Prezidentom...

— No pravda, pravda, veď republika s kráľom by bola smiešna. A neviete, čo sa robí v Maďarsku, že vraj Budapešť tiež horí?

— I my sme počuli podobné správy. Ale všetko jedno, my sa musíme dostať na Slovensko za každú cenu. Keď ináč nie, tak pôjdeme peši cez hory.

— Chodte vy len vlakom, — ozval sa niekto vedľa mňa. Bol to neznámy železničiar, prvý Slovák, ktorého sme tu stretli a ten nám potom prezradil, že na dolnom konci stanice stojí malá vlaková súprava, ktorá o niekoľko minút odchádzala na Slovensko. Súprava je ešte bez lokomotív, pripoja ju k vagónom v poslednej chvíli, aby ju niekto neodpojil a neukradol.

Rozbehli sme sa tým smerom, ako keby nás boli vystrelili. Súpravu štyroch vagónov sme našli, sedelo v nich niekoľko bezradných vojakov a iní si ju zase zvonku obzerali, radili sa, ako by sa dali vozne pripojiť k ich vlaku.

K súprave sme došli skutočne v poslednej chvíli. Len čo sme vliezli do vlaku, už sa prišinula, nevedno odkiaľ, lokomotíva, ktorej príchod rozrušil celú stanicu. Ale nás vlak rýchle vybehol zo stanice a uhaňal voľnou trávu po krásnych lesklých koľajničiach na Slovensko.

Boli sme nevyslovne šťastní. Sedeli sme vo vlaku skoro prázdnom, a to vo vozni druhej triedy. Všetko by bolo bývalo predbežne v najlepšom poriadku, keby ma nebola trápila myšlienka, ktorú som neskôr aj vyslovil:

— Pataky! Nemal si tú slaninu, čo ti ostať, odhodil.

— Veru to nemal urobil! — Vybuchlo aj z mojich dvoch kamarátov, ktorých, ako teraz vysvitlo, rovnako trápila myšlienka na kus slaniny, odhodenej s hriešnou ľahkomyslosťou.

Pataky sa na nás pozrel nežne a okolo úst mu zaizral záhadný úsmev. Potom bez slova vstal a otvoril svoj čierny vojenský kufor, siahol do jeho útrob a vo chvíli sa v jeho rukách zjavil veľký kus slaniny a celý vojenský chlieb.

— Slanina! — zašeptali sme zbožne.

Nemusím opísť radosť, ba priam blaženosť, ktorá sa rozhodila v našom oddelení. Lebo ani slovenský jazyk ani iná reč na svete nemá toľko výrazov, ktoré by bolo treba dať dokopy, aby náležite opísali tie pocity, ktoré z nás urobili najšťastnejších ľudí na svete.

Pataky sa so záľubou díval, ako misne jeho chlieb a slanina a nám sa v pocite nekonečnej vďačnosti zdalo, že vidíme nad jeho hlavou svätožiaru.

— Kto bol tento Pataky?

Zoznámil som sa s ním pred rokom, aby som tak povedal, na druhom konci sveta, v sedmohradských Karpatoch. A to za veľmi zaujímavých okolností.

Bolo to pred rokom. Leto sa práve chýlilo ku koncu, keď sme ja a môj priateľ z Ružomberka dostali na fronte osiemdesiatovú dovolenkú.

Kresba: Areta Fedaková

Vtedy nás pluk ležal v zákopoch, ktoré sa tiahli po hrebeňoch sedmohradských Karpát, veľmi daleko od ľudských usadlostí. Stopo po ľuďoch prezradzovali len riedko roztriasené senníky alebo ostrovky bujnej trávy po niekdajších košariskách a salašoch. Uzke doliny, hlboké pripasti a šedivé brály dodávali tomuto kraju známy karpatský ráz.

Najbližšia dedina bola od našich zákopov na dobrý deň chôdze. A pritom si človek musel dávať pozor, aby cestou nezablúdil, lebo na týchto miestach cest alebo chodníkov nebolo a nebolo ani turistických alebo vojenských značiek, podľa ktorých by sa bolo možno orientovať. Hory boli temné, tamomné a strašidelné hučali, keď sa do nich oprial vietor.

Eudia, čo vyrástali na rovinách, boja sa vrchov a hôr. Opanuje ich tu akýsi zvláštny strach, stiesnenosť a majú neustále pocit, že ich vrchy zavalia. V tmavých hlbocinách a hústinách sa lakajú každého suchého konára, čo praskne pod nohou, a za každým stromom tušia zlých duchov. V našom regemente boli sami Maďari, čo pralesy a vysoké vrchy videli v živote prvý raz.

Ale medzi nimi bolo nás i niekoľko Slovákov. My sme sa hôr nebáli, ba naopak, cítili sme sa v nich ako doma. Vysoké a štíhle smreky, ozrnuté brály, krištáľové potoky, vôňa živice a jahôd nám pripomínali rodny kraj. S kompasom a vojenskou mapou sme sa pustili cez rozsiahle hory, hnani túžbou po domove.

Niekto nám poradil, aby sme vyliezli na veľmi vysoký vrch, z ktorého vraj vedie vojenská lanovka nad hlbokou dolinou na protiľahlú stranu. Touto lanovkou cesta tráva asi dvadsať minút, a tak si skrátime putovanie o šesť hodín. Každá minúta a každý prostriedok, ktorý nás priviedie skôr domov, boli nám nadmieru vzácne, a preto sme počuli dobrú radu a vyšplhali sme sa na ten vrch.

Lanovka mala primitívnu konštrukciu a slúžila skôr na dopravu vojenského materiálu ako ľudi. Prevážali na nej traverzy a streľivo. Temená obidvoch vrchov boli spojené slabým oceľovým lanom, ktoré bolo prehnuté do hlbokého oblúka. Na lane asi

na dva metre od seba viseli dva železné hiky, do ktorých bola vložená obyčajná doska. Hiky sa po lane pohybovali na malých kolieskach. Celý tento primitívny dopravný prostriedok dávalo do pobyhu ľahké lano, ktoré sa navíjalo a odvíjalo zo železného valca. Valec krútil pákou starý vojak s ryšavou bradou, ktorý tu býval pod pláteným stanom.

Keď môj kamarát Jožko Kolpek uvidel túto podarenú lanovku, prežehnal sa a rezolutne vyhlásil, že touto lanovku sa nikdy v živote nepovezie, i keby sa ináč nikdy nedostal na dovolenkou. Že pôjde radšej šesť hodín pešo, len nech cíti pod nohami pevnú zem.

— Stretneme sa teda na Marcule pred Hévizom, tam počkaj na mňa, — povedal a ani nešakal na moju odpoveď. Obrátil sa a pustil sa dolu strmým a skalnatým svahom.

— I tak by ste traja nemohli ísť, lebo lanovka je len pre dvoch, — poznamenal starý osahaný bojovník s ryšavou bradou. A keď skúmovým zrakom preletol oblohu až po horizont, dodal ešte s očividným usporojením:

— Ani obláčka na nebi ani vietor neduje. Pôjde sa vám lanovkou ako po masle.

— A kto pôjde ešte so mnou? — opýtal som sa starého.

— Ten tam, — a prstom ukázal za seba.

Na nízkej drevenej lavičke sedel tučný muž v uniforme pešiaka asi v mojom veku. Tvár mal okrúhlu ani plný mesiac a oblie formy jeho postavy sa dokonale uplatňovali vo vojenskej uniforme. Budila obavy, že pri každom pohybe mu na chruste praskne.

Keď som sa na neho pozrel, vstal, podišiel ku mne a predstavil sa. Chcel pritom podľa predpisu zraziť podpätky, po vojensky a po pánsky, ale na nerovnej kamenistej pôde sa mu to nepodarilo a bol by spadol, keby som ho nebol zachytil.

— Moje meno je Pataky.

Takto som sa zoznámil s kamarátom Patakym.

— Tak pôjdeme spolu na lanovku?

— Áno, — povedal a trochu zbledol, lebo v tej chvíli sa náhodou pozrel nadol a uvidel pod sebou hlbokú dolinu, nad ktorou sme sa mali o chvíľu posunovať na oceľovom lanku, ktoré sa nám zdalo už na malú vzdialenosť tenšie ako cverna. Ale strach sa zmocnil i mňa, keď som si prečítal tabuľku, pribitú na kolík, na ktorej bolo napísané, že na lanovke sa dopravujú živé osoby len na vlastné nebezpečenstvo.

Ale cívnutú už niebolo možné, ak sme sa nechceli vystaviť jeden pred druhým podezreniu, že sme strachopřídi.

Vystverali sme sa teda v mene božom na tento chatrný dopravný prostriedok a sadli sme si na labilnú dosku. Ja som si sadol na jeden koniec a Pataky na druhý a pevne sme sa chytili železných hákov.

Nás prievozník, starý domobranec, urobil si z dlaní pred ústa lievik a zakričal cez dolinu na druhý vrch:

— Hotovo!

V tej chvíli celá tá biedna konštrukcia zaškripala, zastenala, zavízgala a potom sa začala s nami pohybovať.

— Nech vás pánboh opatruje! — zvolal ešte za nami prievozník.

— Čo? — zakričal som naňho, postrašený týmto pozdravom na rozlúčku. Prievozník si ale myslie, že nepočujem, tak zreval za nami ešte raz:

— Aby ste šťastlivu na druhú stranu! — A hneď aj priskočil k stroju, aby prihámal, lebo lano od brehu prudko klesalo. Hlbka rýchlo rásťla a so stúpajúcou hlbkou rístol i nás strach.

— Len sa nedivajme pod seba, — radil som mýdro. — Keby ste dostali závrat, dýchajte len pred seba do železa, — poučoval som Patakyho.

Túto obranu proti závratu som sa naučil ešte ako mladý študent, keď sme zliezali strmé skaly v našich liptovských horách. Vtedy mi poradili, že keď sa ma nad priespasou zmocní závrat, treba priložiť ústa ku skale a dýchať do nej.

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

EDUARD BASS

CIRKUS HUMBERTO

(17)

POKRAČOVÁNÍ Z PŘEDCHOZÍHO ČÍSLA

To, co přináší s sebou varieté, manželé Karasovi za své cirkusové existenci neznali. Cirkus byl jim instituce rodinná, kde nevěra a záletnictví se považovaly za skandál jako v kterémkoliv maloměstě. Tuhá dřína provázela od rána do noci denní život mužů i žen a ochraňovala je před příliš žhavými sny. Mladí lidé se sbližovali prostou a přirozenou sympatií a zůstávali spolu po celý život. Stále nebezpečí úrazu nebo smrti vychovalo ve všech velkou pověřivost a u většiny jistý primitivní cit náboženský a to obojí zesilovalo ochranu před zbujením ero- tiku.

Když vešli na varietní pódium, shledali Karasovi, že musí odložit své předsudky proti lehkomyšlnosti a frivolitě. Divadlo rozmanitosti se stávalo dokonalým teprve když poskytovalo i rozmanitost ženských typů. Václav Karas přijímal tuto nezbytnost s velkou nechutí, ba s odporem. Nebyl zaujet proti ženské krásce, ale podle jeho vikusu mělo být všechno podáno zdrženlivě, diskrétně a eudně. Ale cítil brzy, že s takovým výběrem neobstojejí a že musí v této věci ucouvnout před tužbami publika a jeho vlivných mluvčí.

Václav Karas se přizpůsobil módní vlně. Agenti zdvořile a ochotně dodali kteroukoli z proslavených krasavic, jejichž často nevelké umění tvořilo jen zámkou pro veřejnou produkci. Také u nich Karas dbal, aby jejich vystoupení na scéně se zalesklo vybranou harmonií. (...) Všechny věděly, že jdou do podniku, který udává elitní tón, a nejedna přijízděla s velkou trémou před slavným direktorem, o němž slyšela po šatnách evropského západu divy. Všechny pak byly nadšeny, když je přijal ředitel navýšost pozorný a zdvořilý, ale chladný a zdrženlivý, který krom výkonu na scéně nechtěl o nicem slyšet. Zádná z nich nepřišla na to, že také on má svou trémou před nimi, svůj počestný strach z jakékoli pošetilé avantury. Teprve po dlouhé době, když už sám překonal své krize a vešel do let usedlejších, našel si k nim a k jejich nesčetným nástupkyním srdečnější, v jádru rozšafrný poměr.

Daleko ostřeji reagovala na tuto součást jejich denního života Helena. Na ženy, které si navlékly trikot, jen aby mohly ukazovat své tělo, pohlížela jako na spoušť. (...) S odporem snášela představu, že její muž jeji Vašku, přispívá osobně k tomu, aby ještě zvýšil jevištní účin těch nestoudných vyzývavostí. Když pak viděla tyto nalíčené a navoněné ženštiny otáčet se kolem Vašku, brát jej pod paži a kolem krku a obejmout jej, bo i polibit, cítila, že se jí srdeční svírá hněvem a žárlivostí.

Karas cítil, že její poustevničení je nebezpečné. Sám ožíval jenom prací a věděl, že i Helena byla zvyklá na stálou činnost. (...) Když pak z letní činnosti Karasovy vznikly nové, nečekané zisky, oznámil Vašku

strýci Steenhouwerovi, že jich užije k soukromým účelům. Steenhouwer se nebránil.

Jednoho dne přiměl Vašek Helenu, aby se s ním šla projít. Domnívala se, že míří do městského parku, ale nenadále vešli do domu nad hlavní poštou. Helena se překvapené na něho zadívala a zároveň cítila cosi vzrušujícího. Teprve po vteřině se jí rozbřesklo, co to je: byl to pach koníků. Ale už stáli uvnitř ve staré zemské jízdárně a Heleninu oči se rozzařily pohledem na jezdecké koně. Nějaký člověk přišel, velmi uctivě pozdravil pana řediteli a požádal jej, aby šel za ním. Sli až na konec stájí. U posledního boxu se se muž obrátil:

„Tu je, pane řediteli!“

Helena si rozčileně zvedla závoj ke kloboučku, ale už cítila, jak ji Vašku stiskl radostně loket a slyšela jeho rozechvělý hlas:

„Zitra jsou, Helenko, tvoje narozeniny, zde máš můj dárek!“

„Jezdecký kůň!“ vykřikla a zvedla ruku na tvář jako užaslé děcko.

„Ano, koupil jsem ti koníčka. To ti přece nejvíce chybělo.“

Chtěl ještě něco říci, ale už nemohl, protože se mu Helena vrhla kolem krku a zírala ho. Ale pak vběhla do boxu a strhnuvší si s rukou rukavičky jala se hladit zvíře a popleskávat.

„Kůň, koníček... můj koníček... je to možné? A jak je krásný, grošovatý... A moudré oči... vypadá, jako by byl rodny bratr naší kobyly Primavery, pamatuješ? Jak se jmenuje?“

„Cao.“

„Jakže Cao? To je komické jméno, to je rozkošné! Cao! Opravdu, slyší na to! Cao, můj milý, zlatý Cao! A to se mě neřekne, že si mám vzít s sebou nějaký cukr! Je tu někdo, kdo by mi doskočil k hokynáři pro cukr? Vy, človíčku? Prosím vás: za deset křečarů cukru a za pětník chleba!“

Helena byla vzrušením celá bez sebe. Stájnici, kteří se sem pomalu slezli, přikyvovali jí, že je to pěkný koník a jak prý krásně jde pod sedlem.

„Nemohla bych to zkousit? Je tu nějaké dárské sedlo?“

Všechno tu bylo, opatřeno již Karasem. Koňáci vyvedli Čaa. Helena měla jen kostýmek, ale to ji nemohlo zdržet. Karas ji pozmohl nasednout a Čao potřepav hlavou klušal do jízdárny.

Od toho dne putovala Helena Karasová denně do Bredovské ulice, kde už ji Čao netrpělivě očekával. Byl to polokrevný hřebec pěkného měkkého chodu a bystré intelligence, který brzo chápal, že jeho nová paní chce po něm všechny kroky a obraty, kterým se neučil, ale které budí kolem pozornost a závist. Pro Helenu vrchol všeho byla krasojezda, které se oddávala v jízdárně. Co jí byly všecky starosti a radosti Théatre Variété Humberto proti tomu, když Čao se začínal učit piaffe, klusu na stojato, těžkému to cviku, v němž musela bleskurychle střídat podněty k vyběhnutí s podněty brzdícími, až rozkolébala zpěněné zvíře do

rytmického pohybu na místě. Renvers, chancement, španělský krok, passage, passade, všechno v různých tempech a na různou ruku, och, to jí vracelo krásné časy s tatínkem třímajícím obě šambriéry uprostřed manéže, s maminkou sledující kriticky její práci z první lóže a se starým Hansem čekajícím na koně u pisty.

Do zemské jízdárny docházeli šlechtici a důstojníci, kteří brzo s obdivem sledovali štíhlou jezdkyni, která suverénně vnucovala svému koni umělé drezurní kroky, jejichž technika jim zůstávala tajemstvím a záhadou. Poněnáhlu se kolem Heleny vytvořil celý cerkl vásnivých zbožňovatelů jezdeckého umění, s nimiž mohla odborně hovořit o koních, postrojích, martingalu, drezúre a tisíci jiných věcech. Když tak stála loktem opřena o Čaa a debatovala s mladým Thurn-Taxisem nebo Lobkovicem o skocích přes irskou lavici, připadala si jako o přestávce v stájové předsnosti Cirkusu Humberto v některém zcela velkém městě za doby jejich největší slávy.

Byla to jako chvílkové záření ztracených rajských časů. Karas se rádoval, že teď ji konečně uspořádal život zcela podle její libosti; a zatím se mu Helena tím nebezpečněji ztrácela do svých vidin a snů. Kořinky, jimiž byla její bytost pevně zasazena v dané skutečnosti, jeden po druhém odumíraly. O jednom však věřila, že nezájde a zajít nemůže. Byla to její láska k Petříčkovi. Ale také tu začal osudný chod věci nahodávat.

Gymnázium otevřelo myslivému hochu novou říši zájmů a Helena s tesknou bolestí viděla, že se ji ztrácí ještě víc než předtím, když jí jen unikal z oblasti cirkusu. Do knih a učiva se zabořil s nezměrnou vášností. Helena mohla mit radost, jak lehce všechno chápala, jak hravě se nového vědění zmocňoval. Z nového vědění ho posedlo nejvíce to nejabstraktnější, matematika. Profesoři v Truhlářské ulici potvrzovali, že studující Karas Petr jeví zcela výjimečně nadání matematické a nevyklučí zálibu v číslech. Bylo to potěšení, které manželé Karasovi přijímalí se srdcem téměř skličeným. Přijímalí to jako boží dopuštění a už si jen na závěr rodičovských hovorů říkali: „Děj se vůle Páně! Dal nám matematika, nedej nám něco ještě horšího!“

Od chvíle, kdy Karas viděl, že syn není pro cirkus, přenechával jeho výchovu matece a strýci Fransovi. Sám se se ním setkával skoro jen při obědě, kdy si se zájmem vylechl, co hoch přinesl nového ze školy. Mnichem víc lpěla na hochu Helenu. Čím víc se však Petřík zakusoval do učební látky, tím víc se vzdaloval prostému světu své matky. A když ho posedlo poctářství, začalo ji z toho být zle. Pak přišly mocniny a odmocniny, na druhou a na třetí, Pythagoras, geometrie, syn s mámem se vůbec nemohli dorozumět. Najednou tu byly věci, které Petřík už nedovedl německy pojmenovat a Helena český pochopit.

„Schau, Mutti, es ist doch so einfach: der čtverec an den přepona gleicht der Summe der čtverců an den odvěsný!“

Tak zazněl v jeho domácím výkladě slavný pythagorský „oslí můstek“ a Heleně to bylo jako tajemné heslo zasvěceného třetího stupně. U Pythagorovy věty se skončilo všechno dorozumění.

A pak už byl koníček Čao jediný tvor, kterému se mohla Helena vyzpovídat, jemuž si mohla postesknout a požalovat na to, jak je to opuštěná a osamělá.

Petříček však přestal být Petříčkem. Na jednou mu byly všechny šaty malé, drobná kostra se začala natáhat, tělo překotně rostlo, dohánějíc a převyšujíc nepříliš vysokého tátu. Bylo potřebí nějaké hmotné posily pro všechnu tu novou váhu a Petříček, ten útlý Petříček, spltil na posezení půl bochníku chleba. Táta, strýc a děda se chechtaly, ale Helena se křížovala, že hoch z toho ještě onemocní. Zavolala k němu lékaře. Přišel, prohlédl Petříčka, proklepal, usmál se, a když ho odeslal, aby se šel obléknout, pravil matce klidně:

„To nic není, vás syn dospívá, přestává být hochem, aby se stal mužem. Jinak je zdrav a potřebuje teď vydatné stravy a víc klidu tělesného i duševního. Za nějaký čas se to urovná a z Petříčka bude Petr!“

Helena si oddychla, ale nemohla večer usnout. Z Petříčka bude Petr! Z chlapce muž! Konec dětství, konec mazlení, teď se jí nadobro vymkne z náruče a půjde za chlapy. Všichni mužští drží nějak k sobě... můj ty bože, a co Petříček? Půjde taky za ženskými? Půjde, poběží, nějaká se vyskytne, která ho omámi, která jí ho odloudí, odvleče, ukradne. A bůhví jaká bude, rajda nějaká nebo šlejšířka nebo taková úlomnice. Och, ty to umějí narafíčit, aby ulovily mužského. A Petříček s tou svou bláhovou matematikou — takový počtař se ještě nevyskytl, aby si vypočítal, jaká neznámá je skryta v ženské rovnici. Tady je velké X, na kterém může klopýtnout i s integrálem.

Ale i kdyby měl štěstí a přivedl si tu nejhodnější dívku pod sluncem ... co by znamenal její příchod jiného než konec Heleniny vlády nad ním a nad tímto malíčkým kouskem světa. Tomu by nešlo vůbec zabránit, to je železný zákon: přijde nová královna, stará musí odstoupit. Stará... jaké to brůzne slovo! Je už stará? Není a ještě nechce být, ještě se nechce vzdát, ale jak se brání, když syn dorůstá a čas letí. Čas letí ... zastavit čas, bože, zastavit čas!

Jako žhavými kleštěmi byla sevřena úzkostí o svůj život. Nikoliv o jeho trvání, ale o jeho rozvinutí, o ještě nějakou šanci, která se ji, žel, objevovala jako poslední. (...) Helena vzpomínala jako ve snu na starého pana Wollschlägra v tom jeho domku se soškami a obrázky koní. Už se nerozpomněla, co řekl doslovň, ale věděla, jak ohnivě hlasoval odboj proti konvenci. Tehdy tomu nerozuměla, tehdy nechápal, kam míří. Dnes to ví: moudrý stařec předvídal zápas, které ji v životě čekají, a našeptával jí slovo jako evangelium.

Helena nedospěla v myšlenkách k žádnemu rozhodnutí. Jednala z citových impulsů, které jí dávaly řešení jen pro nejbližší chvíli. Bylo to ženský pošetilé, co učinila: přimkla se k Petříčkovi, aby ho udržela v jeho chlapectví. Zazdálo se jí, že dokud Petříček bude na ní dětsky závislý, zastaví se čas a pomine nebezpečí ubíhajících let. Vymyslela si steré zámkynky, aby ho měla kolem sebe. Hýkala ho a rozmaľovala, zahrnovala pamlsky, sloužila mu, pomáhala při oblékání, nosila mu učení, čekala na něho v poledne i ve čtyři hodiny u gymnázia, aby nešel sám domů. Bylo to všechno pro něho nevyklé, ale ochotně se podrobil nečekanému pohodlí a blahobytu. Táta na to ovšem vrčel a vytýkal Heleně, že rozmarzujeocha, který spíš potřebuje ostřejší přistržení do života. Helena se však nedala odvrátit. Stále se kuchyně u Karasu řídila jen tím, co Petříček rád, a stále byly někde připraveny bonbóny a čokoláda.

Tato záplava přenězlé lásky měla však také svá úskalí. Třída se začala Petříkovi vysmívat. Bystré oči kluků brzy vypozorovaly, co v tom bylo úchylného, a už se to na hochu sypalo ze všech stran. „Běž k mamine, maminka ti dá bonbónecík!“ „Ty jsi asi holíčka, proto má maminka o tebe takový strach!“ „A kde máš sukni?“

Petříček byl celý rudý. Kdyby byl výbojnejší povahy, byl by se s kluky popral. Kdyby byl zbabělejší, byl by žaloval. Takhle mu nezbývalo než hádky nebo mlčení. Ale když se otázka „Kdepak máš sukni?“ začala přenášet i do jiných tříd. Petříček se vzepřel tam, kde cítil nejménší odpór: doma mamine. Křikem a pláčem si vymohl, že nesměla pro něho docházet a že se mohl jako ostatní vydít z gymnázia na ulici a pokřikovat s nimi celou petrskou čtvrtí.

Helena tedy jen tajně a zpovzdáli sledovala jeho denní návraty z gymnázia. A jednoho dne se jí přítom rozbušilo srdečko. Od rohu novostavby Městského muzea spatřila dolu v parčíku vytáhlého Petříčka s hromadou učebnic pod levou rukou, jak pravice horlivě šermuje a se vši svou výmluvností vyládá cosi zlatovlasé dívce s dvěma dlouhý-

Kresba: Areta Fedakova

mi copy na zádech. Helena je sledovala vytřeštenýma očima, než ji zašli za skupinu keřů. Pak se obrátila a zrovna letěla do Vareté Humberto.

„Je pan ředitel nahoře?“ křikla u vchodu na vrátného.

„Ano, milostpaní, už je po zkouškách,“ odpovidal pan Dvořák a zůstal udílen stát, jak se bez dechu hnala do schodů.

„Máš doufám minutku volného času?“ vyzářila se ze sebe, když se vřitila do Karasovy pracovny.

„Copak se stalo, Helenko?“ zeptal se Vašek udílen.

„Moc se stalo, nesmírně mnoho se stalo — Petříček má holku!“

„Petříček?“ zvedl Vašku překvapen obočí do výše. A v té chvíli mu to kolem očí zahrálo a ze rtů mu spokojeně ujelo: „Zaplát bámbú!“

„Co to říkáš?“ vykřikla Helena a zůstala napjatě stát.

„Děkuji bohu, Helenko, že se chlapec tak vzmůžil. To už je jediná cesta, která ho může přivést k zdravému životu.“

„Ty to schvaluješ?“

„Ovšem!“

„A co já... se mám zříci toho jediného, co mám?“

Hlas se jí roztrásl, slzy vyrazily, Helena se zhroutila do křesla. Vašku k ní přistoupil a vzal jí za ruku.

„Helenko,“ pravil se vši tuchou srdečnosti, „to je přece úděl všech rodičů, že jim děti jednoho dne začnou ulétat z hnízda! Díváš se pořád na Petra, jako by to byl chlapec, a jemu už na tvářích chmýří!“

Domluoval jí, co mohl nejrozumněji, ale srdečlomné štkání se nezastavilo. Odcházela od něho zlomená a pláčící. Chystala se, že doma promluví s Petříkem, ale byt našla

prázdný a pustý. Byl někde s ní, s tou se zlatými copy. A tu zachvátil Helenu otřes, kterému se před časem vyhnula. Ztratila svou lásku a oporu. Kolik let že ji zbyvá z plnosti života? Snad osm, snad pět, snad tři. A hlavou jí třeštila zoufalá myšlenka, že musí z toho urvat a zachránit, co se dá.

Třetího dne přišel pan Dvořák k paní Dvořákové do kuchyně za portýrkou.

„U direktorů se něco děje,“ zvěstoval důležitě. „Tuhle přiletěla direktorka celá bez sebe za ředitelem a šla zpátky celá ubrečená. A teďka zrovna tak přiletěl direktor, a že prý mu mám hned sehnat starého Karase. To voni budou mit něco ve familií. Podle mýho by to mohlo být něco s mladým.“

Nahoře opravdu přecházel Václav Karas po kanceláři jako lapené zvíře. Strýc Steenhouwer seděl u okna s rukama sepjatýma a jen tiše vrtěl lysou hlavou. Cekali na Antonína Karase. Vrazil dovnitř a rovnou se zeptal:

„Co je, Vašku?“

„Zlá věc, tátó. Helena ujela.“

„I hrome — a kam?“

„Ještě nevím. Patrně někam k cirkusu. Včera dala odeslat svého koně do Drážďan, ale to asi nebude jeho konečná štace.“

„I můj ty bože, to je pěkné nadělení!“

„Tuhle mám od ní dopis. Prý jí nemí možno v Praze žít, že varieté nevyhovuje jejím ideálům, a když se prý i Petřík od ní odtrhává, musí prý zachránit ještě kus svého života.“

„Tak jo, chlapče, to jo. To jela za manželi. Pámbu tě potěš, abys neztratil hlavu. Tak tu zas budeme žít bez ženské jako v maringotce. Ono to bylo pořád nějak na krajičku — Cirkus Humberto se nazapře!“

POKRAČOVÁNÍ V PŘÍSTÍM ČÍSLÉ

Monumentálna brána postavená v r. 1892 na 50. výročie pivovaru. Neskôr sa stala súčasťou značky plzenského pivovaru

Dosušovanie a príprava chmeľu

V takýchto

Svetová pivovarská metropola

Plzeň, námestie Republiky s radnicou a ko-stolom sv. Bartolomeja

Pivo, vari najpopulárnejší osviežujúci nápoj, známy v podstate na celom svete. Asi ľahko by sa nášiel človek, ktorý by zachytí v plnej širke a hlbke všetko, čo sa už popísalo a povrávelo o tomto zlatistom penivom moku, ktorý sprevádza kroky človeka vyše päť tisícročí. Nie div, lebo tento dar zeme, jej plodov, sliniek a ľudskej práce je darom nevšedným.

Poznali ho už v starovekom Egypte, Mezopotámii a podľa niektorých historikov ešte skôr v Číne. Varili ho starí Rimania a Gréci a od 5. stor. e. n. i. Slovania. Nebolo to sice pivo podľa dnešných meradiel, ale môžeme zaň považovať vtedy varený nápoj podľa spôsobu výroby a použitých surovín, popísanych a zachovaných napr. v babylonských povestach a bájkach.

Dlhodobé tradície má pivovarnictvo v Československu, najmä v Čechách, kde sa vďaka vhodným prírodným podmienkam vyše tisíc rokov pestuje kvalitný jačmeň a chmel — základné suroviny pre výrobu piva. Prvá písomná zmienka o chmelení piva pochádza z roku 1079. Spočiatku sa pivo varilo domáckym spôsobom — najprv v Prahe (od r. 1082), potom v iných strediskách. Jego výroba sa rozširovala úmerne so vznikom a rozvojom miest. K prechodu na remeselnickú výrobu dochádza až zriadením

cechu sladovníkov v Prahe r. 1407 a neskôr d'alších cechov, najmä pivovarníckych. Profesionalizácia významne prispieva k rozvoju výroby piva a pivovarnictvo sa stáva jedným z najvýnosnejších zdrojov príjmov.

K najstarším strediskám českého pivovarnictva patrí nepochybne i kráľovské mesto Plzeň, kde som mal možnosť — spolu s redaktormi Československého sveta Evou Čobojovou a Jaroslavom Hejlikom — navštíviť tamojší slivný pivovar. Po krátkom zastavení na vrátnici, prijali nás milo a pohostinne vedúci oddelenia technického rozvoja Ing. Jaroslav Hák a vedúci oddelenia propagácie Pavel Hejduk. Potom nám — pravdaže, pri pohári penivého Plzeňského Prazdroja — porozprávali o minulosti a dnešnom dni tohto známeho pivovaru.

V Plzni sa pivo varilo akiste od založenia mesta v r. 1295. Spočiatku, podobne ako v iných mestách, mohol ho variť každý mestan. Postupne sa však jeho výroba začala sústreďovať vo väčších a lepšie zariadených sladovniach a pivovaroch. Z kronikárskej povinnosti možno ešte spomenúť, že koncom 15. stor. začali v Plzni budovať väčší mestský pivovar, ktorý varil biele pšeničné pivo. O jeho vtedajšej kvalite neveľa vieme.

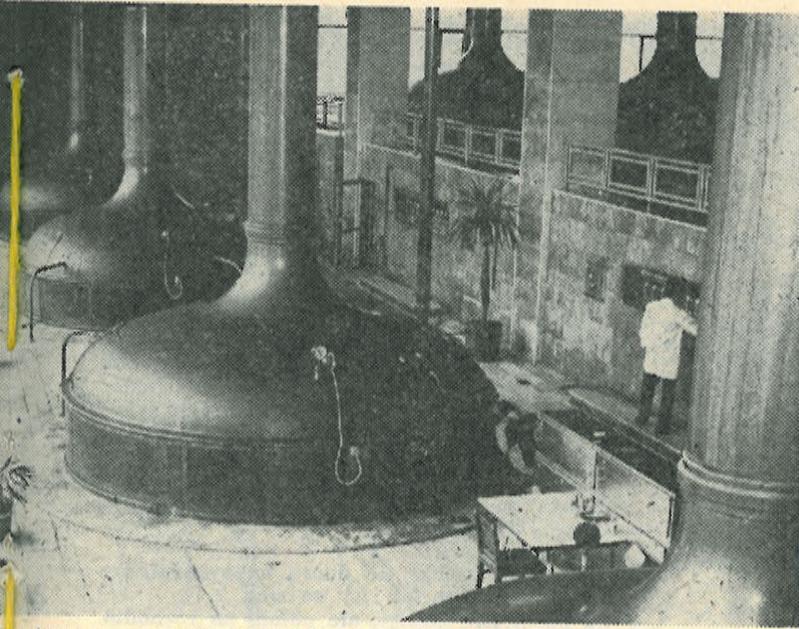
Kým sa však Plzeň dopracovala dnešnej slávy svetovej pivovarskej metropoly, muse-

lo uplynúť ešte veľa času. Menili sa pomyry, o slovo sa hlásili nové formy myšlienia, ktoré sa premietli i do pivovarnictva. Významný podiel mal na tom aj olomoucký sladovník František Ondřej Poupe, ktorého diela, o. i. Umenie varit pivo fyzicko-chemicko-ekonomický popisané, začina novú epochu v dejinách pivovarnictva, epochu založenú na vedeckom poznani.

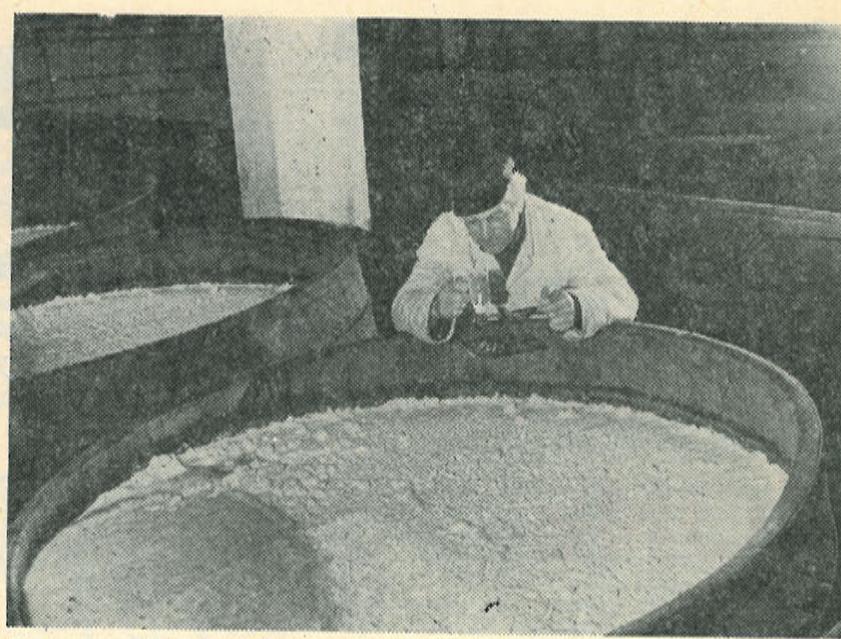
Nové si v Plzni ľahko razilo cestu. Je paradoxné, že v meste, ktoré neskôr preslávilo vychýrený Prazdroj, sa kvalita piva neučala zhoršovaťa. Ešte v 19. stor. sa tam varilo tradične nadkvásené pivo, ktoré sa rýchlo kazilo. Až napokon — ako o tom hovorí legenda — došlo v r. 1838 na plzeňskom námestí k nevšednej udalosti: pred radnicou vyliali 36 sudov piva, ktoré sa vraj nehodilo na pitie. A asi to zrodilo myšlienku o stavbe vlastného Meštianskeho pivovaru, ktorý by varil lacné a dobré pivo. Výstavba začala v r. 1839 a o tri roky neskôr, 5. októbra 1842, pivovar vyrobil prvé hektolitre zlatistého nápoja. Vtedy sa vlastne začali písat nové dejiny plzenského pivovarnictva, ktoré sa začalo rýchlo rozvíjať. A rozvíjalo sa predovšetkým vďaka kvalite nového výrobku, ktorá bola výsledkom viacerých priaznivých okolností. Ale o tom neskôr...

Novovyrobené plzenské pivo muselo byť zrejme od začiatku vysokej akosti, lebo už o niekoľko rokoch ho pravidelne čapovali v Prahe, Karlových Varoch, Mariánskych Lázniach, Tepliciach a v ďalších mestách. V r. 1856 si už na ňom pochutnávali vo Viedni, v r. 1859 v Paríži a na začiatku sedemdesiatych rokov v Berline, Vroclavi, Drážďanoch, Mnichove, Lublane, Londýne a zanedbano i v Amerike. Výroba stúpala z roka na rok a tak nečudo, že v r. 1856 bol Meštiansky pivovar na treťom mieste v monarchii. Zároveň Plzenské pivo — Pilsner Bier (od r. 1859 malo takúto ochrannú známku) získava čoraz viac vysokých ocenení a medailí na rôznych medzinárodných prehliadkach a výstavách, medzi iným v Hamburgu (1862), Viedni (1873), Terste (1882), Prahe (1891) a inde.

Sláva Plzne lákala medzi výrobcami piva viacerých napodobňovateľov. Z času na čas sa na trhu objavovali nové druhy piva nazývané v rôznych obmenách Pils, Pilsner, Pilsner a pod., ktoré však s pravým plzenským pivom nemali nič spoločné. A tak nečudo, že Občiansky pivovar musel často na súdoch bojovať proti zneužívaniu svo-

súpravach sa vari mladina

Kvasenie piva v dubových 25-hektolitrových sudoch

jej značky. Takýmto pokusom sa nepodarilo zabrániť ani neskôr, keď v roku 1898 dostať plzenské pivo novú ochrannú značku Plzenský Prazdroj — Pilsner Urquel.

Tesne pred prvou svetovou vojnou sa v Plzni vyrobilo više milión hektolitrov piva. Vojna, hospodárska kríza a zmenšujúce sa odbytištia spôsobili značný pokles výroby, ktorá neskôr celé desaťročia nemohla dosiahnuť predvojnovú úroveň.

Nové obdobia rýchleho rozvoja plzenského pivovaru nastalo po jeho znárodnení v roku 1945. V krátkom čase boli obnovené vojnovu zničené zariadenia a rozšírené i upravené niektoré oddelenia a tak nečudo, že už v r. 1951 dosiahla výroba úroveň spred prvej svetovej vojny. Samozrejme, jej ďalšie zvyšovanie bolo nemysliteľné bez generálnej rekonštrukcie a modernizácie pivovaru, ktorý predsa pracoval už vyše sto rokov a mnohé zariadenia nahľadal zub času. Rekonštrukcia bola dlhodobým podujatím a vyžiadala si náklady presahujúce miliardu korún. Začala sa v roku 1965 a trvá prakticky podnes. Bola o to náročnejšia, že prebiehala za nepretržitej prevádzky pivovaru a súčasne musela rešpektovať dávnu a v praxi overenú výrobnú technológiu.

Úmerne s modernizáciou pivovaru a rastom jeho výroby stúpala i svetová popularita Plzenského Prazdroja, ktorý za svoju vysokú kvalitu získaval stále nové ocenenia o. i. Zlatého Merkúra v Ríme (1970), zlatú medailu v Bruseli (1975) a Zlatú Salimu v Brne (1978). Celkovo za vyše 140 rokov existencie pivovaru bolo týchto domácich a zahraničných vyznamenaní až 44.

V súčasnosti je plzenský pivovar skutočne veľkým podnikom. Tvorí ho vlastne dva pivovary v Plzni — Prazdroj a Gambrinus, odbočky v Hodoníne, Olomouci, Chebe, Karlových Varoch a Domažliciach, ako aj v Berouni a Klátovách, kde sa pivo stáča. Pracuje v nich spolu vyše 2000 osôb, vysoko kvalifikovaných odborníkov. Mnohí z nich sú absolventmi vlastného stredného pivovarského učilištia, ktoré vzdeláva odborné kádere v podstate pre celé Čechy. Celková výroba dosahuje úctyhodnú výšku 3 200 000 hektolitrov, z toho vyše milión na vývoz. Dnes si na Plzenskom Prazdroji pochutnávajú labužníci z 85 štátov všetkých svetadielov.

Ako sa vlastne vyrába pivo? Podrobnejší popis by si vyžiadal príliš veľa miesta, preto len stručne niekoľko základných, ľaických informácií. Základnými surovinami sú voda, chmel a jačmeň spracovaný na slad. Rozomletý slad sa mieša s vodom a mierne zohrieva. Nastáva rmutovanie, počas ktorého pôsobením enzýmov sladu dochádza k sekretniu škrobu a štiepeniu bielkovín. Potom sa od rmutu oddeľí mláto, pridáva chmel a vari vo veľkých varných súpravách. Varením

sa vyzrážajú bielkoviny a súčasne sa upraví stupňovitosť (odtiaľ pochádza označenie piva 8%, 10%, 12% atd.). Od uvarenej mladiny sa oddeli chmelové mláto, vylúčia sa horké kaly a mladina sa dvojstupňovite schladí na zákvasnú teplotu. V kvasiarni (spilke) sa do nej pridáva pivovarské kvasenie, ktoré podľa druhu piva trvá 8 až 14 dní. Takto vzniká mladé pivo, ktoré treba dokvasiť. Preto sa ho stáča do ležiackych tankov, kde dozrieva — závisie od druhu piva — od dvoch týždňov do pol roka. Nakoniec sa dozreté pivo filtriuje a stáča do sudov a fliaš. Vyzerá to zdanlivo jednoducho, hoci v skutočnosti je to zložitý proces, prebiehajúci pod neustálou prísnou kontrolou odborníkov na každom úseku výroby.

V spievode Ing. Jaroslava Háka ideme si prezrieť slávny pivovar, ktorého jednotlivé oddelenia sa rozkladajú na ploche vyše 50 ha. Chceme bližšie nazrieť do tajov výroby a skonfrontovať novozískané informácie so skutočnosťou. Začiname varňou, veľkým zakleným objektom, kde našu pozornosť púta 20 medených varných súprav (každá s obsahom 200 hl) vykurovaných svietiplonom s automatickou reguláciou kúrenia. Spolu s ovládacimi panelmi blikajúcimi farebnými svetlami, paliami a kvetmi v črepoch celý interiér pôsobí nezabudnuteľným dojmom. Treba tu poznámenať, že v Plzni používajú tradične malé varné súpravy na rozdiel od iných pivovarov, kde tieto zariadenia majú obsah 300, 400 a viac hektolitrov.

S ďalšou zvláštnosťou, charakteristickou len pre plzenský pivovar, sme a stretli v spilke, kde sa pivo kvasí v malých, výlučne dubových sudoch s obsahom 25 hl. Tak isto dubové sudy (po 40 hl), hľadám ako jediný vo svete, používa pivovar na dokvasovanie a dozrievanie piva, ktoré prebieha v známych podzemných skalných pivničach. Dlhotočné rady sudov uložených poschodovite po oboch stranach dlhých, chladných pivničných chodieb, ktoré sa vraj tiahnu až 9 km, pôsobia priam ohromujúco.

Plzenský pivovar je znamenitým príkladom podniku, kde sa staré, tradičné snúbí s modernou technikou. A túto bolo vidno na každom kroku. Stačilo prejsť trebárs do stáčiarne, kde pracujú moderné, komplekxne mechanizované fľaškovacie linky s výkonom 24 000 fliaš za hod. spolu s tunelovými pasteurizátormi, etiketovačkami a iným zariadením. To umožňuje dodávať na trh vo fľaškovom balení 2/5 výroby, čo predstavuje niekoľkostvo milionov fliaš ročne.

V tom vlastne spočíva tajomstvo popularity Plzenského Prazdroja, jeho vysokej akosti, znamenitej chuti a špecifických vlastností? — pýtam sa na záver niekoľkohodinovej návštavy našich hostiteľov.

— Výroba piva vôbec nie je žiadnym ta-

jomstvom. Ani my našu netajíme — hovorí Ing. Jaroslav Hák. — Vari najstručnejšie by som mohol odpovedať, že to spočíva v súhre mnohých príaznivých činiteľov: nenapodobiteľných miestnych podmienok a vysokokvalitných surovin, teda protriedneho chmeľu z oblasti Žatca a jačmeňa z okolia Plzne s nízkym obsahom bielkovín. Pivovar si z neho zväčša sám pripravuje slad, ktorý má pre chut piva zásadný význam. Tak isto veľký význam má varná voda, veľmi mäkká a s nízkym obsahom soli, ktorú pivovar čerpá z vlastných zdrojov. Nemožno opomenúť ani rad ďalších faktorov ako trebárs zachovanie v jednotlivých oddeleniach pôvodnej, v praxi osvedčenej výrobnej technológie, niektorých zariadení ako napr. drevených sudov atď., atď. To všetko spôsobuje, že pivo s podobnými vlastnosťami ako Plzenský Prazdroj nemôže byť vyrobené v žiadnom inom pivovare.

Kto si pochutnal na Plzenskom prazdroji iste to uzná za pravdu.

JÁN ŠPERNOGA

Jedna z moderných fľaškovacích liniek s výkonom 24 tis. fliaš za hod.

Snímky: J. Š., Orbis a archív

MARGITA FIGULI

TRI GAŠTANOVÉ KONE

(3)

Na prvý pohľad som ju poznal.

Bola to Magdaléna, a že takto znenazdania stála naraz predo mnou, celkom som ustrnul, hoci som pri pokoji prežil už aj väčšie prekvapenia.

Hrdlo sa mi naplnilo jej menom a chcel som ho vyslovíť. Ale vtom začalo mi prudko tŕciť srdce a v obavách, že by sa mi mohol zlomiť hlas súhlasom si len klobúk a mliečky som ju pozdravil.

— Peter! — zašpeka ona práve, ale váhavo, akoby ma rozoznávala z diaľky a cez hmlu, alebo akoby nemohla uveriť, že som to naozaj ja.

Akoby som ju o tom uisťoval, vrvam:

— Magdaléna, Magdaléna, — a vraciam sa k nej.

Nespúštam z nej oči a vidím jasne ešte aj dnes pred sebou jej obraz.

Podala mi ruku, stúlila mäkkou mihalnicu a povedala radostne, ale i zdržanlivovo:

— Dobrý deň a vitaj.

— Dobrý deň, Magdaléna, — povedal som už istejším hlasom a stisol som jej konce prstov.

Zacitil som, že v tej chvíli zažala sa ako svieca.

Nemal som čo skrývať pred ňou, a preto som sa jej otvorene dival do očí. Ale ona naraz uhlia, akoby pod mojim pohľadom, a stúlila mihalnicu, akoby chcela schovať pod nimi nejaké tajomstvo.

No jak som tým zreteľnejšie pochopil, čo jej zrak obsahuje. Iba jedno: že za ten celý čas myslievala na mňa, že za ten celý čas vyčkávala, ma vo svojom srdeci a vo svojej mysli, ako to povedal Greguš. A za to sa nemusela hanbiť, lebo vyčkával som podobne i ja a veril čistou vierou dieťaťa v toto stretnutie.

Uvedomujúc si všetko, začal som rozhovor.

— No, Magdaléna, aká náhoda, že sa zasa vidíme.

Najsemprv mi nežne prikývla hlavou, ale hneď ma opravuje:

— Nie je to náhoda, Peter, — a zamýšľa sa, — to tak muselo byť, lebo by sa stalo niečo hrozného, — a čudne sa jej predĺžuje tvár, z ktorej mizne úsmev.

— O čomsi smutnom mi chceš hovoriť, — (čítm to z jej hlasu), — ale musíš povedať viac, lebo takto nič nerozumiem.

Pozrela na mňa zlaknutá, akoby sa bola prebudila, a stratila sa z jej očí všetka mäkkosť. Potom zasa akoby sa bola spomätala a chcela vyslovené odvolať, pokúšala sa ma presvedčiť o opaku.

mne. Či som sa mylil, Magdaléna? Ak by nebolo tak, potom viem, že moje ruky nesmú sa ta dotknúť a že moje nohy, ako násli cestu k tebe, musia si nájsť i nazad cestu od teba.

Ked' som jej to takto pekne rozpovedal, možno, že sa odhodlávala so všetkým sa mi zdôveriť, ale ako už dvíhala hlavu, naraz sme začali kroky po dvore. Magdalénina matka vracala sa s batôžkom merindý z lúk. Rozumie sa, mohla nás tu takto pristihnúť, a preto Magdaléna odhodila si hlavu od obložka, vystrela sa a bola nútene privinúť sa ku mne. Mne tiež hneď prišlo na um, ako nám bránievala stýkať sa spolu, a preto i ja stál som ako z kameňa, nepohnúc ani obrvou. Dívali sme sa za ňou, kým prejde, a ja som si všimol, že je už nie taká svieža ako v Turci. Ale i teraz ešte prezrádzala tvrdú, panovačnú povahu.

Ked' vykračovala na posledný schodik, začala sa sice na sypáren, ale nezbadala nás.

Zašomrala len:

— Ktože nechal tie dvere na sypári otvorené? Musím ich ist zavrieť.

I pošla ich zavrieť, ale potom sa rozhodla najsamprv zaniesť batôžik do kuchyne.

Neostávalo nám nič, len sa rozist.

Magdaléna mi v úchytku naznačila, že sa môžeme stretnúť neskôr. Uríla sama miesto a čas: pri včelíne v záhrade v deviatej večer. Tam že mi všetko porozpráva, ale znova hrali jej pri tom slzy v očiach.

Cas sa chytrými miňal a chýlilo sa k de-viatej hodine večera.

Stál som pri včelíne a čakal Magdalénu. Hlavu som mal opretú o dopukanie kôru starej jabloni. Celé mi ovievali trepotajúce sa listy a ich tiene mihali sa mi po tvári pri mesačnom svetle.

Pohľad som mal ustavične pripitý na chodník, po ktorom mala prísť ona. Videl som ju už vopred, ako si túli ruky pod ručniček, lebo bolo trochu chladno. Videl som, ako sa jej perli rosa na nohách, ktorú pozbieraťa z trávy. Videl som, ako sa už zdaleka chee na mňa usmial a ako pri tom nežne, po žensky stúli oči.

Nemohol som sa ani na chvíľu zbaťi jej podobu. Zabiehal som do detstva a zasa som sa vracal, a tak som si ju prirovnával. Čím väčšmi som na ňu mysel, tým väčšmi som po nej dychtil. Netrpezlivom čakal, kedy už bude pri mne a kedy jej konečne budem môcť povedať, aby mi bola ženou. Nevedel som sice, ako moje slová prijme, ale ja som odholaný, lebo som nemal prečo vŕhať. Nikdy som sa nechystal povedať to inej a nikdy by som nebol dal inej prednosť pred ňou.

Už som si všetko tak krásne pripravil. Už nič nechýbalo, len aby ona prišla.

Naraz počujem zo dvora výkrik.

Ani minútky neváham a rozletím sa dolu záhradou. Vo dvore nevidím nikoho a všetko sa zdá v poriadku vo večernej tme. Že by som sa bol, reku, mysel? Čudné mi bolo, že tento výkrik nikoho iného nevyvolal. Dvor bol sice prieskanný, lebo bočné stavby boli hodne vzdialé od krémov a Maliarkovho bývania, takže tí dnu nemuseli nič počuť.

Poobzeral som sa a rozmyšľal, kde sa čo vlastne mohlo stať. Vtom zopakovalo sa bolestné zavolanie a vzápäti rozľahlo sa erdžanie koni a dupot kopytami. Niekoľkými skokmi dostal som sa do stajne. Priam som preletel prah a skočil medzi naše tri gaštanové kone.

Nad oblôčikom visel lampáš, takže bolo vidno. Kone sa plašili, erdžali, vypínali, hriebli kopytami. Kôň Jana Zápotocného mal celkom spenený pysk. Gregušov sa chvel a trhal retiazkou, na ktorej bol uviazaný. Môj mal zdvihnutú prednú nohu, a keď ma zočil, pozrel na mňa takým pohľadom, akoby sa mu premenil na ľudský. Bol prosebný: smutný, i akúsi radosť prezrádzal nad tým, že som prišiel. Že som prišiel práve včas, aby som ju zachránil.

Kresba: Areta Fedaková

Slo o Magdalénu. Ležala pod koňmi a hľavu mala spadnutú práve pod kopytom môjho koňa. Dobrák, opatrne držal nohu nad jej tvárou a neopovážil sa ju spustiť. Keby mi nebola Magdaléna prednejšia, najradšej by som ho bol objal okolo krku a pritisol si jeho mocnú šiju na prsa z vďačnosti, že nerozmliaždil túto krásu. Ale teraz som musel zachrániť najsamprv Magdalénu.

Odsotil som Zápotocného koňa a schytíl som ju do náručia. Prvou myšlienkom bolo zaniesť ju materi. Ale potom mi prisko na um, že sme sa mali vlastne stretnúť pri včeline a že tam by mi mala rozvedať, čo šľubila. Možno, že sa mi ju teda podari samému prebrať a potom sa s ňou dohovoriť. Lebo nemohol by som v noci oka zažmúriť, keby som sa nedozvedel, ako to s ňou a so mnou bude.

Zaniesol som ju pod lampáš a sproboval som, či dýcha. Dýchala ľahko, ale pokojne. Bola omráčená a ležala mi nehybne na rukách. Za dverami zočil som priču a na ňu som ju položil.

Hľadal som po stajni putnú s vodou, ale zbadal som len rozkotúčané meričky a pásiaky osva po zemi: Iste jej vypadli, keď ju zrazil jeden z koní.

Vody som nenašiel, a preto neostávalo iné, len Magdalénu vzkriesiť slovami.

Nahol som sa nad jej tvár, ktorú mala bledú ako Kristus, zvesený z križa, a mäkkosom zavolal:

— Magdaléna.

Ani znaku, že by bola počula.

— Magdaléna, — opakujem hlasnejšie, ale obávam sa, aby ma niekto nepočul a neprekazil mi zasa porozprávať sa s ňou.

Viac ráz som sa pokúsil o to isté, ale zakaždým som si uvedomil len svoju nesmiernu bezmocnosť. Cokolvek som robil, všetko bolo zbytočné a märne. Napsledy znova som ju vzal na ruky a s pocitom, akoby som ju navždy strácal, zaniesol som ju materi do izby.

Vrava a štrngot skleničiek z krčmy mi pripomenuli Zápotocného, ako tam sedí s medvedími rukami a širokou čelustou. Ako tam sedí s Gregušom a strojí sa na pytačky. Všetko to ma huckalo i zdržiaval, ale musel som konáť ako chlap, a miesto toho, aby som ju zaniesol pod jablón k včelinu, zaniesol som ju vo meno božie na posteľ do jej chýzky.

Keď ju mať zočila, skoro omdlela. Nevedel som chytre, ktorú prvej ratovať. Najväčším mi záležalo na tom, aby nespravila krik, lebo ešte stále som dúfal, že budem môcť prehovoriť s Magdalénou osamote. Bolo mi jej treba povedať o svojom úmysle prvej, ako Zápotocný požiadala rodičov o jej ruku. Ale kym som ju kládol na posteľ, matka sa rozbehla do krčmy a kričala na rato.

Hned sa domlel otec, Zápotocný i Greguš. Za nimi tislo sa plno ľudu z krčmy.

— Tu vás netreba, — povedal som dosť otoča a priznal som dvere pred cudzími.

Keď sme ostali v izbe všetko len svoji ľudia, rozkázal som otcovi priniesť trochu vína. Zápotocný na mňa pozrel, akoby ma chcel rozmrviť. Ale nedbal som na nič. Vedel som, že musím Magdalénu zachrániť a to som robil. Najradšej by ma bol odtisol od posteľ. Ale keď doniesli víno, ukázalo sa, že si nevie s tým rady. Chytíl som preto sám pohár do ruky, namočil handričku a poutieral som jej celú tvár. Ba potom matka rozopäla jej gombičky na šatách a ja som jej čapkal vínom hrdlo a kus hrude.

Konečne otvorila oči.

Zápotocný sa hned zohol nad ňu, ale odvrátila si hlavu. Keď našla svojim ľahkým, unaveným pohľadom mňa, nechala ho na mňa dlho spočívať, akoby mi chcela povedať, že mi ďakuje a že ju moja bedlivosť dojima.

— Magdaléna, — skričala nelútostivo matka, keď to pozorovala, a dala jej znamenie za chrbotom Zápotocného, aby sa na mňa nedivala, lebo že si to Jano rozmyslí s pytačkami.

Ale nevšimla si výstrahy. Hľadela ďalej na mňa a prosila. Prosila, aby som ju varizačrnil.

Zasa mi zisko na um, prečo som ju nevyniesol na záhumnie a stade do mesačnej noci. Bol som si istý, že v takýchto okolnostiach bola by s tým súhlasila. Ale teraz je už neskoro.

A bolo, lebo Zápotocný popýtal Magdaléninu matku, aby ma poslala von, že sa má s nimi o čomsi dôležitom rozprávať. Nemohol som sa tomuto rozkazu vzoprieť v cudzom dome. Hoci som bol presvedčený, že teraz pride to hlavné: pytačky. Nepodarilo sa mi ho predbehnúť, ale mohol som dúfať,

že Magdalénino srdce neotvorí sa nikdy Zápotocného láske.

To bola jediná viera, s ktorou som odchádzal z izby. Prekračujúc prah, zachytil som Maliaričkine slová, ako mi káže počkať v krémne, kým mi pripraví nocľah.

Nič mi vari nikdy v živote neprišlo také ľahké ako teraz sadnúť si do krémne a nalietať vnútornosti vínom. Nič mi nebolo nikdy také odporné, ako počúvať veselosť iných a drhnúť sa pritom vlastným smútkom. Nič som nepokladal za také vražedné, ako keby ma v tej chvíli nútíl niekto ostatne medzi štyrmi stenami, kde sa mi nedostávalo povetria.

Preto som neposlúchal Maliaričku a pobil som sa hore a potom dolu dedinou. Blúdil som pomedzi domy a pomedzi ľudi, nosiac v myšlienkach Magdaléninu izbu a to, čo sa v nej práve odohrávalo. Hľadal som prostriedok, ako vyhnúť nepokoju z tela a nájsť utiešenie. Bezmyšlienkovite vybral som sa na cestu a našiel som sa až v susednej dedine. Stade som sa vrátil a premeral som okresné mesto a hradskú až nad Vyšný Kubín. Pustil som sa napokon okľukom cez polia a tak zas nazad. Nohy ma už nevládali niesť, a keď som sa dostal znova na most, ktorý spojuje okresné mesto s Magdaléninou dedinou, oprel som sa od únavy na zábradlie a hlavu som zvesil nad vodu. Poza mňa vliekli sa posledné vozy s pieskom a kamenním na akési stavisko. Ich ľahké dunesie otriaslo mi dušu.

Zasnenému nad zábradlím mosta zdá sa mi, že stojím v stajni pod lampášom a že Magdalénu držím v náruči.

Tvár má bledú a pritulenú o môj bok. Teraz sa mi vidi ešte krajinu, a v rozparkoch, že túto krásu mám tak blízko, stávam sa bezradným. Som ako decko, ktorému dali do rúk hračku, čo po nej dlho túžilo, čo ju teraz už dostalo, ale nevie si s nhou rady od prekvapenia. Keď som sa trochu spamäťal, prvé, čo bolo, pocitil som strach a obavu, že ju zasa stratím. Ako keby sa v tej chvíli naozaj chcel so mnou niekto biť pre ňu, pritisol som si ju k telu a cítil som, ako mi navreli žily a do rúk mi vošla strašná sila. Za nič na svete sa jej nevdám, lebo patrí iba mne, ako mi patrí môj zrak, alebo môj dych, alebo moja krv, a na ktoré nemá nik iný práva.

Keď som si to takto hovoril, mysel som na Jana Zápotocného. A keď som si predstavil, že ju pýta, že mu ju dajú a že bude jeho ženou, bolo mi horšie, akoby ma Jano Zápotocný drhol svojou veľkou, hrubou rukou za hrdlo.

Mohlo byť všetko inak, keby som nebol Magdalénu zaniesol do izby, lebo ju bolo treba kriesiť. Ale to je tak, keď človek nechce obchádzať spravodlivé cesty.

Sice keď som prekračoval prah stajne, zaváhal som.

Spod strechy videl som kus neba, plného hviezd, a pod nimi vrchy tejto krajiny. Prešiel som po vrchu jednom, po vrchu druhom a po vrchu tretom. Medzi prvým a druhým vrchom bola dolina, vyslaná belasou tmou ako mäkkou svadobnou perinou. Tam by som ju mal zaniesť. Tam by som mal pri jej boku stráviť pokojnú noc. Ráno by nás zabudila rosa a ja by som prvý raz pochopil tú veľkú vec, že Magdaléna stala sa mojou ženou.

Rozkladajúc si všetko takto pekne znova nad zábradlím mosta, ktoré svoju dedinu s okresným mestom a pod ktorým sa vlní rieka ako záhon žíta, zacítil som na svojom pleci strážníkovu ruku. Iste som mu bol nadozrivý, že už tak dlho tu nehvbnie stojím. Hľadam sa obával, že sa pripravujem na sa mrovadu. Poslal ma preč a ja som ho nosil. abv som ho zavril starostí o môj život. Neuvysvetľoval som mu, že sa mi nechce umrieť, kým žije moja Magdaléna.

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

NAŠA MILÁ SLOVENČINA

O slovenčine a jej význame v našom krajanskom hnutí sa už hodne popísalo a povravelo. A jednako treba sa k tejto tematike neustále vraciť, venovať pozornosť, keďže je — najmä v prostredí národnostnej menšiny — vždy aktuálna. Napokon zaväzujú nás k tomu stanovy našej Spoločnosti, ktoré k hlavným úloham zaradujú práve starostlivosť o zachovanie rodného jazyka v krajanskom prostredí.

Mimoriadne dôležitým prostriedkom pre udržanie materinského jazyka je podľa mňa národná výchova mladého pokolenia doma, v rodine, a na druhej strane — vyučovanie slovenčiny v škole. Zdá sa mi, že s tým druhým nie je najlepšie, čo dokazuje i neveľký počet detí na tomto vyučovaní. Podľa mňa — a taká je aj mienka mnohých krajanov — s ktorími som sa rozprával, situácia by sa zlepšila, keby sa slovenský jazyk vyučoval v našich školách ako povinný predmet. Teraz sa vyučuje ako nepovinný, často po hodinach, čo žiakov znechucuje. Napokon aj niektorí rodičia neposielajú dieťa na slovenčinu, lebo chcú, aby sa skôr vrátilo domov a šlo napr. pásť kravy alebo ináč pomáhať na gazdovstve. Nesvedčí to dobre o tých rodičoch, lebo by mali vedieť, že v konečnom výsledku robia deťom kriďu.

Výbušbu materinského jazyka formálne zabezpečuje štát. Podľa predpisov stačí, keď sa v danej škole prihlásia na slovenčinu 4 žiaci a škola by mala začať vyučovanie. Lenže nie všetky školy sa pridržiavajú týchto predpisov a ani Kuratórium osvety a výchovy v Novom Sáči nekontroluje dôsledne ich rešpektovanie. Máme na Spiši a Orave viac škôl, kde sa slovenčina nevyučuje, lebo školské orgány nezabezpečili učiteľov. Tak je napr. v Podhradí, Harkabuze, Veľkej Lipnici-Skočíkoch, Podvlnku (škola č. 1), ako aj v Tribši, kde nepriaznivý vzťah k tomuto vyučovaniu v minulosti znechutil žiakov i rodičov až napokon slovenčina zo školy zmizla.

A ešte jedna, ako sa mi zdá, dôležitá vec, akou je úroveň vyučovania slovenčiny. Nie je primerane vysoká v každej škole. Sice každý rok učitelia slovenčiny majú možnosť obhodiť svoje znalosti na kurze v Bratislavе, ale to predsa nestačí. Ide mi o to, že školské orgány dodnes nezaistili systém vzdelávania vysokokvalifikovaných učitelských kádrov v odbore slovenčineho jazyka. Je to dôležité tým viac, že doterajší učitelia čoraz častejšie odchádzajú do dôchodku a nemá ich kto nahradí. Túto medzera čiastočne vyplňajú naši absolventi zo stredných a vysokých škôl na Slovensku, ale je to nevystačujúce.

Kedysi učitelia vyvájali širokú kultúrnu činnosť, viedli folklórne i divadelné súbory, ba aj kurzy slovenčiny pre dospelých a pod. Nemohlo by tak byť aj

dnes? Niekoľko to robia, možno teda zošúladit učitelskú prácu s kultúrno-spoločenskou činnosťou.

Myslim si, že už je načase pustiť sa generálne a energicky do riešenia otázky vyučovania slovenčiny na školách, ktorí má pre zachovanie nášho materinského jazyka v krajanskom prostredí veľký význam. Nehovoriac o učitelských kádroch, veľa závisí i od nás, členov KSSCaS a najmä krajanských rodicov. Tym by najviac malo záležať na tom, aby ich deti ovládali jazyk svojich otcov a praotcov. Teda všetky krajanské deti mali by sa ho učiť v škole, bez ohľadu na to, či je to predmet povinný alebo nepovinný. Ale vzťah k tomu jazyku treba formovať už doma, v rodine, aby dieťa to bralo ako samozrejnosť a nie nútenu povinnosť. Vtedy ho nebude treba nahovárať k výučbe.

Mime mnoho pekných slovenských ľudových pesničiek, ktoré aj dnes počujeme na každej zábave, svadbe budú krstinách. Spievajú ich zväčša starí. Aspoň polovica mládeže ich nepozná. Sú to ti, kde sa doma slovenčinu zanedbalo. Pouvažujme všetci, ako tú zanedbanosť napravit.

J.B.

NOVÁ BELA

V uplynulom roku sme v našej obci Nová Bela založili Zväz dôchodcov. Členmi zväzu sú nie len starší ľudia, ale aj mladší invalidní dôchodcovia, ktorých lekárska komisia uznala za prácneeschopných. Náš zväz už má 54 členov, z toho 24 žien a 30 mužov. 31 osôb je členmi MS KSSCaS. Organizačne patrime k Mestskému zväzu dôchodcov v Novom Targu.

Náš Zväz dôchodcov v Novej Belei si v máji 1988 zvolil výbor. Predsedom sa stal Jozef Bryja, člen ústredného výboru Kultúrno-sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku. Za tajomníka bol zvolený Valent Antolák a pokladníkom je Ján Frankovič, člen výboru Miestnej skupiny KSSCaS v Novej Belei.

Niektoří členovia zväzu majú nie najlepšie životné podmienky, preto sa výbor rozhodol im pomôcť a postarať sa o zlepšenie ich životnej situácie natoľko, aby zili na úrovni iných dôchodcov.

8. januára t.r. sa konalo stretnutie členov zväzu pri príležitosti nového roku, na ktorom sme sa podeliili obľútkami a srdcne si zaželali všetko najlepšie a veľa zdravia.

Dňa 8. marca t.r. bol slávnostné stretnutie našich členiek pri príležitosti Medzinárodného dňa žien. Výbor zväzu zaželal svojim členkám veľa radosti v rodinách, najmä z detí a vnúčat a vyjadril im uznanie za ich obetavosť vo výchove mladého pokolenia. Stretnutie bolo srdečné, ženy boli spokojné.

Výbor zväzu a najmä jeho predsedu Jozef Bryja sa usilujú pomôcť svojim členom, medzi iným vybaviť pre nich obuv v Obuvníckom kombináte Podhale v Novom Targu. Výbor sa zaoberá aj inými otázkami, organi-

zuje zájazdy, z ktorých sa najmä starší ľudia veľmi tešia.

Zväz dôchodcov v našej obci je skutočne veľmi potrebný.

JÁN FRANKOVIC

DURŠTÍN

Nedávno som navštívil Durštin, malebnú spišskú dedinku ležiacu na vysokom kopci. Keď som vchádzal do nej, zrazu mi pršla na um moja prvá návšteva v Durštine pred vyše päťdesiatimi rokmi. Bola to malická osada majúca dokopy 32 čísel a aspoň 150 obyvateľov, zaobrajúcich sa poľnohospodárstvom. Akéž to bolo poľnohospodárstvo? Na úzavŕtých písikoch kamienistej pôdy, zväčša 5. a 6. triedy, ľudia pestovali trochu ovocia, jačmeňa a zemiakov — všetko pre vlastnú spotrebú. Nič nezvyšovalo a nebolo čo predávať. Aby si ľudia privyrobili na životobytie, chodili cez leto pracovať do iných, bohatších oblastí, niekedy hodne ďaleko. Pomáhalo pri senokosoch alebo žatve a iných práciach. Aj ženy odchádzali za zárobkom. Nejednú Durštinčanu bolo možno stretnúť napr. pri vykopávaní zemiakov a pod. Zíšiel sa každý halier. Ba, nebolo zriedkavosťou ani putovanie za chlebom do zámoria.

Dnešný Durštin má už skoro sto čísel. V obci prevládajú pekné, murované domy, vybudované hlavne za posledných dvadsať rokov. Základným zamestnaním obyvateľov je sice naďalej poľnohospodárstvo, ale organizované, modernejšie. Ručnú prácu čoraz častejšie nahradzujú stroje. Mnoho Durštinčanov chodi do práce v priemysle, najmä do Novotargského obuvníckeho kombinátu. Do obce, kam sa kedysi bolo ľahko dostať, dnes viedie pekná asfaltová cesta s pravidelnou autobusovou dopravou. Hodne mládeže chodí do škôl, stredných, ba aj vysokých.

Pozerám z kopca na dedinku, na jednotlivé domy, z ktorých kedysi vyčnievali tehlové alebo kamenné komíny. Dnes skoro na každom stojí lesklá televízna anténa a nie sú tu zriedkavosťou ani automatické práčky a osobné automobily, nehovoriac o iných moderných zariadeniach v domácnosťach.

Durštinčania sú známi svojou obetavosťou a aktivity, svojpopomocnými prácam. Majú radi svoju obec a keď treba pre ňu niečo urobiť, spoločne sa púšťajú do práce. Bez výnimky. Ich devízu je totiž spoliehať sa predovšetkým na seba. Urobili už veľa, ich budovateľské výsledky sú viditeľné. Samozrejme, všetko nie sú v stave urobiť, vedľa obec je tak malá. Teraz by chceli postaviť ozajstný hasičský dom, v ktorom by bola aj nejaká kultúra miestnosť. A preto by sa im zíšla pomoc gminného úradu v Novom Targu. Požiadali sú totiž nevyberajú miesto, môžu vypuknúť všade. Durštinčania by sa chceli pred nimi čo najlepšie zabezpečiť. Na takto cieľ si pomoc určite zaslúžia.

JOZEF MIRGA

KDE SÚ ODMEY?

Hovorí sa, že ľahšie je slúbiť ako dat a je to pravda. Potvrdzuje to aj môj prípad. Na začiatku tohto roku a presnešie v polovici januára som sa zúčastnil folklórnom podujati Spišská zima v Nedeci. Startoval som tam v súťaži inštrumentalistov, v ktorej som obsadil druhé miesto a získal odmenu 5 tis. zl. Taktiež druhé miesto a odmenu 2 tis. zl. získala naša novoborská kapela.

Slovo získat nie je najpresnejšie, lebo my sme tie odmeny dodnes nedostali, hoci odvtedy už prešli štyri mesiace. Myslim, že sa to týka aj iných súťažiacich. Bol som raz pri akej príležitosti v Nedeci a opäť som sa na tie odmeny vedúceho tamojšieho kultúrneho domu, ale nič som sa nedozvedel. Ostatne, nejde tu o peniaze ako také, ktoré dnes nemajú bohvieckú hodnotu, ale o prejav uznania za našu prácu. Možnože organizátori Spišskej zimy na odmeny zabudli, veľ už uplynulo toľko času. Touto poznámkou chcel by som teda pripomenúť usporiadateľom, že účastníci súťaží na nedecké podujatie ešte nezabudli.

FRANTIŠEK ŠCUREK

NÁRODOPISNÁ

EXKURZIA

POKRAČOVANIE Z Č. 4/89

Zo Znojma sme pokračovali v ceste do Jindřichovho Hradca. Mesto bolo založené v prvej polovici 13. stor. Založil ho Jindřich, syn Vítka z Préc. Mesto pomenovali po potomkoch Jindřicha, ktorí vládli na panstve do roku 1604 až v 14. storočí keď umrel posledný z potomkov tohto štachtického rodu. V stredoveku a renesancii Jindřichov Hradec bol najväčším poddanským mestom v Čechách. Mesto malo výhodnú polohu, nachádzalo sa na obchodnej ceste spájajúcej Čechy s Moravou a Rakúskom.

Mesto bolo vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Po druhej svetovej vojne v Jindřichovom Hradci začali budovať priemysel. Vznikli Bavlínarske závody Jitka, drevársky priemysel a svetoznáme dielne umeleckých remesiel. Mesto je tiež známe výrobou nástenných koberec a gobelinov.

Dalšou zastávkou bola obec Klečaty, zaujímavá pre etnografa svojou malebnou architektúrou. V obci a okoli pôsobil architekt a staviteľ J. Burisa, tvorca tzv. sedliackeho baroka. V Klečatoch skončil prvý deň našej exkurzie, bližil sa večer a na nocťah sme odcestovali do Českého Krumlova, ktorý je tiež mestskou pamiatkovou rezerváciou. Je jediným mestom v Čechách, ktoré sa nachádza v meandrovitom vltavskom údoli. Český Krumlov vyrástol na významné hospodárske a kultúrne centrum Čiech.

V Českom Krumlove sa nachádza hrad, ktorý plnil obranné funkcie na česko-rakúskej hranici. Hrad bol vybudovaný v gotickom slohu a jeho majiteľom bol magnatský rod Vítkovcov. Keď tento rod vymrel, hrad pre-

šiel do vlastníctva Rožmbergovcov. Potom majiteľom hradu sa stal cisár Rudolf II., rod Egenbergovcov a nakoniec Schwarzenbergovci, ktorí ho vlastnili až do konca druhej svetovej vojny. Potom hrad prešiel do vlastníctva socialistického štátu.

Krumlovský hrad patrí po Pražskom hrade k najrozsiahlejším v Čechách. Najstaršou jeho časťou je ranogotická veža dolného hradu, ktorá bola v r. 1591 upravená do renesančného slohu. Prestavba horného hradu bola uskutočnená v 16. storočí. Na hrade sa nachádzajú bohaté zberky o.i. kobercov a porcelánu. V 18. storočí bolo vybudované zámcké divadlo — zachovali sa pôvodné rekvizity a výbavene divadla.

Z architektonických pamiatok Českého Krumlova treba spomenúť kostol sv. Václava, ktorý patrí medzi popredné pamiatky českej gotiky.

Dalšou zastávkou na ceste našej exkurzie bola Hlboká nad Vltavou. Mesto Hlboká vzniklo z podhradia kráľovského hradu v druhej polovici 13. storočia. Kráľovský hrad sa dostal do vlastníctva rodu Vítkovcov a neskôr aj iných šachtických rodín. V 16. storočí hrad prestavali v renesančnom slohu, neskôr ho Schwarzenbergovci upravili do barokového slohu. Dnešná podoba zámku je neogotická z windsorského obdobia, pochádza z rokov 1839–1871 a vykonali ju architekti F. Beer a D. Dreworetzky. Reprezentančné miestnosti zámku majú drevené obloženie, bohatu výrezávané stropy a nábytok. Schwarzenbergovci sem doviezli najvzácnejšie kusy nábytku a inventára. Medzi najcennejšie patria bruselské gobelininy od Baudouina van Beverena. V zámku sa nachádzajú aj zberky porcelánu, nábytku a zbraní. Na zámku v Hlbokej natočili viac filmov, najmä rozprávok pre deti.

Zatec bol ďalším mestom, ktoré sme navštívili počas exkurzie. Mesto, bohaté na historické pamiatky, je vyhlásené za mestskú

pamiatkovú rezerváciu. Zatec bol hlavným sídlom slovenského kmeňa Lúčanov, ktorý si v období zjednotenia českých kmeňov podmanila česká dynastia Přemyslovecov. V roku 1250 Zatec dostal kráľovské privilegij a stal sa kráľovským mestom. Začiatkom 14. storočia ako notár tu pôsobil Ján zo Žatca, autor známej ranohumanistickej skladby Ackermann aus Beheim. V husitskej dobe v prvej polovici 15. storočia sa mestá Louny a Slaný stali baštami husitov. Roku 1521 pôsobil v Žatci jeden z vodcov nemeckej sediackej vojny Tomáš Münzer. V období stavovského povstania proti Habsburgovcom, bolo mesto na strane stavov, čo spôsobilo, že po ich porižke na Bielej Hore — 8. novembra 1620 bolo mesto podrobene silnej rekatolizácii a germanizácii.

Zatec a jeho okolie bolo a je známe pestovaním chmeľu; táto tradícia siaha do druhej polovice 16. storočia.

Z architektonických pamiatok sú to predovšetkým objekty z obdobia gotiky, časť mestských hradieb a gotická radnica neskôr upravená v barokovom slohu. Okrem toho sa v meste nachádzajú aj vzácne renesančné a barokové objekty.

Za Žatca naša cesta smerovala do Loun, ktoré sa ako obec v prameňoch spomína už v roku 1115. Až po roku 1260 sa stávali kráľovským mestom. Remešnicko-roľnícke mesto Louny sa po tridsaťročnej vojne (1618–1648) len pomaly vracať k predošlemu životu. Dodnes sa zachovali pozostatky neskorogotickej opevnenia mesta. Významnou architektonickou pamiatkou je chrám sv. Mikuláša, ktorý bol postavený v rokoch 1517–37 podľa projektu známeho architekta Benedikta Rejta. Zaujímavý je najmä interiér chrámu s pozoruhodnou goticko-renesančnou kazateľnicou, ciniová krstelnica z roku 1518 a lavice z roku 1693.

V Lounech sa narodil významný básnik Jaroslav Vrchlický,

spisovateľ J. Hilbert a kapitán O. Jaroš, hrdina ZSSR, ktorý padol v bitke pri Sokolove.

Z Loun sme pokračovali v ceste do Mostu. V tejto oblasti sa taži hnedé uhlie a to aj pod mestom. Následky tejto tažby niesie historická časť Mostu. Už v roku 1975 museli kostol, pochádzajúci zo 16. stor. presunúť o 841 m. na iné miesto. V Moste sme prenocovali a ráno sme odísli do Litoměřic.

Litoměřice sa pravdepodobne nachádzajú na mieste bývalého keltského hradiska. V 9. storočí tu býval slovenský kmeň Lutomiřicov a názov mesta pravdepodobne pochádza od názvu tohto kmeňa. Keď Přemyslovcii zjednotili české kmene v 11. stor. bol tu postavený kniežaci hrad, kapitula a kostol sv. Štefana. V podhradii v rokoch 1228–1230 začali kráľovské mesto. Litoměřice obliehal Ján Žižka z Trocnova, ktorému sa mesto vzdalo. Po porážke husitského hnutia sa mesto pomerne rýchlo späťalo vďaka rýchlemu rozkvetu obchodu. Historické jadro mesta je vyhľásené za pamiatkovú rezerváciu. Zachovali sa časti mestských hradieb. V Litoměřiciach pôsobil známy architekt Oct. Broggio, ktorý vyzdobil v barokovom slohu viaceré tamoxie kostoly. Na tunajšom gymnáziu pôsobil významný český slavista J. Jungmann.

Dalšou našou zástavkou bol novovybudovaný skansen Ľudového bývania (1986) v Kravároch. Expozícia nie je ešte úplná: oboznamuje návštěvníkov s kultúrou bývania a zamestnania obyvateľov tejto oblasti.

Po návštěve skanzenu naša cesta smerovala na hrad Bezděz. Hrad sa nachádza na čadičovej homole a bol postavený na príkaz kráľa Přemyslava Otakara II. Neskôr hrad využil Otto Braniborský, ktorý v ňom uväznil mladého Václava II. a jeho matku Kunhútú. Od roku 1628 sa hrad stal mariánskym pútnickým mestom. V období českého národného obrodenia hrad Bezděz navštěvovali básnik K.H. Mácha, E. Krásnohorská a jeho dejiny využil B. Smetana vo svojich skladbách. V súčasnosti sa Bezděz rekonštruuje.

Dalšou zástavkou bolo mesto Třebíč, kde sme si prezreli expozičiu Jozefa Šejbala, ktorý vlastnil okolo 50 ha pôdy. Keďže nemal potomka, celé svoje bohatstvo odovzdal do opatery socialistického štátu. Expozícia oboznamuje návštěvníkov s kultúrou bývania a s kultúrou polnohospodárskej oblasti.

Po ceste do Prahy sme sa zastavili v Lidiciach. Meno tejto obce určite poznajú aj naši krajania. Dňa 10. júna 1942 gestapo a jednotky SS zrovňali Lidice so zemou, 173 mužov na mieste zastrelili, ženy a deti do 15 rokov boli odvlečené do koncentračných táborov. Záminkou k tejto masakre bolo označenie, že sa vraj v Lidiciach skrývali Kubíš a Gabčík, ktorí uskutočnili

atentát na protektora Čech a Moravy R. Heidrycha.

Na mieste tragédie sa nachádza pamätník a „Ružový sad mieru“. Neďaleko starých Lidic v rokoch 1947–59 vybudovali nové Lídice.

Navečer sme prisťovali do hlavného mesta ČSSR, do Prahy, ubytovali sme sa v Motorestate Caravan a nedočkavo sme očakávali ďalší deň.

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

JOZEF PIVOVARCIK

ODIŠIEL OD NÁS

Dňa 10. mája 1989 umrel v Dolnej Zubrici vo veku 70 rokov krajan

EUGEN KOTT

Našu Spoločnosť postihla veľká strata. Krajan Eugen Kott bol totiž jedným z hlavných zakladateľov našej krajanskej organizácie na Orave v rokoch 1946–47 a jej horlivým a obetavým funkcionárom, o.i. od r. 1974 predsedom MS v Dolnej Zubrici, od r. 1957 podpredsedom OV na Orave a členom ÚV a od 1979 členom predsedníctva ÚV KSSCaS. Významne sa podieľal na vzniku a rozvoji slovenského vyučovania v školách, patril tiež k spoluzačladačom Života, jeho aktívnym dopisovateľom a propagátorom.

Krajan E. Kott má zároveň veľké zásluhy na rozvoji miestneho roľníckeho krúžku ako jeho predseda a hasičského zboru v D. Zubrici, v ktorom bol dlhorôčnym veliteľom. Bol tiež agilným činiteľom družstva Rolnicka svojpomoc, dlhorôčnym členom ONV, potom členom predsedníctva ONV v Jablonke.

Významnú kapitolu zapisal kr. E. Kott v rokoch druhej svetovej vojny ako bojovník protinacionizmu a aktívny účastník Slovenského národného povstania.

Odišiel od nás obetavý činiteľ krajanského hnutia, ktorému venoval celý svoj život, dobrý človek, vzorný manžel a otec.

Cest jeho pamiatke!

MS KSSCaS v Dolnej Zubrici
OV KSSCaS na Orave
UV KSSCaS
redakcia Život

Renesančná radnica a gotická kostolná veža v Litoměřiciach

NOVOZVOLENÉ VÝBORY MS KSSČaS

ZELOV

VLADISLAV POSPÍŠIL — předseda, Zelov, Piotrowska 33
ZENON JERSÁK — místopředseda, Zelov, Pólnocna 21a
EVA POSPÍŠILOVÁ — místopředsedkyně, Józefatów 4
JIŘÍ RANŠ — tajemník, Zelov, Kościuszki 96
RŮŽENA JERSÁKOVÁ — pokladník, Zelov, Kościuszki 71
HENRYK KIMMER — člen, Zelov, Wschodnia 6
JIŘINA JERSÁKOVÁ — členka, Zelov, Kościuszki 16
LYDIE SMETANOVÁ — členka, Zelov, Kościuszki 71

REVIZNÍ KOMISE

IVONA PROVAZNÍKOVÁ — předsedkyně, Zelov, Piotrkowska 72

MAREK KIMMER — člen, Zelov, Kościuszki 116
KAREL SVOBODA — člen, Zelov, Sienkiewicza 18
EDMUND GRYGER — člen, Zelov, Poznańska 56
VLADISLAV POSPÍŠIL — člen, Zelov, Kilińskiego 45

DELEGÁTI NA VIII. SJEZD

ZENON JERSÁK, VLADISLAV POSPÍŠIL, EVA POSPÍŠILOVÁ, LYDIE SMETANOVÁ, JIŘINA JERSÁKOVÁ, RŮŽENA JERSÁKOVÁ

DOPISOVATELÉ ŽIVOTA

ZENON JERSÁK, EVA POSPÍŠILOVÁ

ORAVA

CHYZNE

Karol FULA — predsedna, č.d. 171
Ján CAPEK — tajomník, č. 142
Štefan JURČASAK — pokladník, č. 210

Ján TISONČÍK — člen, č. 197

REVIZNÁ KOMISIA

Karol JAŠURA — predsedna, č. 155
Benjamín FOLFAS — člen, č. 24

DELEGÁTI NA OBVODNÚ SCHÓDZU

Karol FULA, Ján CAPEK

DELEGÁT NA VIII. ZJAZD

Karol FULA

KICORY

Eugen ANTALČÍK — predsedna, č.d. 80

DELEGÁTI NA OBVODNÚ SCHÓDZU

Vladislav OTREMBIAK, Stanislav MIESIARCZYK

DELEGÁT NA VIII. ZJAZD

Vladislav OTREMBIAK

PEKELNÍK

Ján ŠVIENTEK — predsedna, č.d. 29

Jozef SMIECH — podpredsedna, č. 185

Jozef PASTOREK — tajomník, č. 198

Jozef RYCHLÍK — člen, č. 155

Ján ŠVIENTEK — člen, č. 126

REVIZNÁ KOMISIA

Anna MAŠLAKOVÁ — predsednica, č. 78

Jozef PASTOREK — člen, č. 198

DELEGÁTI NA OBVODNÚ SCHÓDZU

Eugen ANTALČÍK

DELEGÁT NA VIII. ZJAZD

Eugen ANTALČÍK

MALÁ LIPNICA

Vendelin STEC — predsedna, č.d. 77

Anton VYKRENT — podpredsedna, č. 5

Štefan ADAMČÍK — tajomník, č. 326

Viktória SMREČÁKOVÁ — členka, č. 112

Vilma KUBACKA — členka, č. 255

REVIZNÁ KOMISIA

Anna VOJTYČEKOVÁ — predsednica, č. 465

Ján GVIŽDŽ — člen, č. 458

DELEGÁTI NA OBVODNÚ SCHÓDZU

Vendelin STEC, Viktória SMREČÁKOVÁ

DELEGÁT NA VIII. ZJAZD

Vendelin STEC, Viktória SMREČÁKOVÁ

DOPISOVATEĽKA ŽIVOTA

Viktória SMREČÁKOVÁ

ORAVKA

Vladislav OTREMBIAK — predsedna, č.d. 22

Anton GROBARČÍK — podpredsedna, č. 69

Mária KOZÁKOVÁ — tajomníčka, č. 20

Stanislav MIESIARCZYK — pokladník, č. 31

Anna JURČÁKOVÁ — členka, č. 16

REVIZNÁ KOMISIA

Jozef OTREMBIAK — predsedna, č. 20

Andrej DŽIUBEK — člen, č. 33

PODVLK

Jozef GRIBÁČ — predsedna, č.d. 178

Vladislav PIERONEK — podpredsedna, č. 206

Eduard PRYLINSKÝ — tajomník, č. 155

Terézia GAJEVSKÁ — členka, č. 96

Alojz VOJČIAK — člen, č. 32

REVIZNÁ KOMISIA

Mária GRIBÁČOVÁ — predsednica, č. 141

Genovéva PRYLINSKÁ — členka, č. 155

DELEGÁTI NA OBVODNÚ SCHÓDZU

Vladislav PIERONEK, Eduard PRYLINSKÝ

DELEGÁT NA VIII. ZJAZD

Vladislav PIERONEK

PRIVAROVKA

EUGEN BANDYK, č. 726 — predsedna

VENDELÍN STERCULA, č. 666 — podpredsedna

FLORIAN KRAMAR, č. 702 — tajomník

ONDREJ VENGRÍN, č. 817 — člen

VIKTOR JAŠIURA, č. 660 — člen

REVIZNÁ KOMISIA

VIKTOR GOMBARČÍK, č. 713 — predsedna

ANTON GOMBARČÍK, č. 644 — člen

DELEGÁTI NA OBVODNÚ SCHÓDZU

EUGEN BANDYK, VENDELÍN STERCULA

DELEGÁT NA VIII. ZJAZD

KSSČaS

EUGEN BANDYK

VEL'KÁ LIPNICA

JOZEF KARNAFEL, č. 254 — predsedna

EMIL MARTYNIAK, č. 62 — podpredsedna

AUGUSTÍN OVŠIAK, č. 108 — tajomník

MILAN JANOVIAK, č. 53 — pokladník

ANTON MICHALAK, č. 93 — člen

REVIZNÁ KOMISIA

KAROL MICHALAK, č. 212 — predsedna

STEFAN JANOVIAK, č. 22 — člen

ANTON JANOVIAK, č. 37 — člen

DELEGÁTI NA OBVODNÚ SCHÓDZU

JOZEF KARNAFEL, MILAN JANOVIAK

DELEGÁT NA VIII. ZJAZD

KSSČaS

JOZEF KARNAFEL

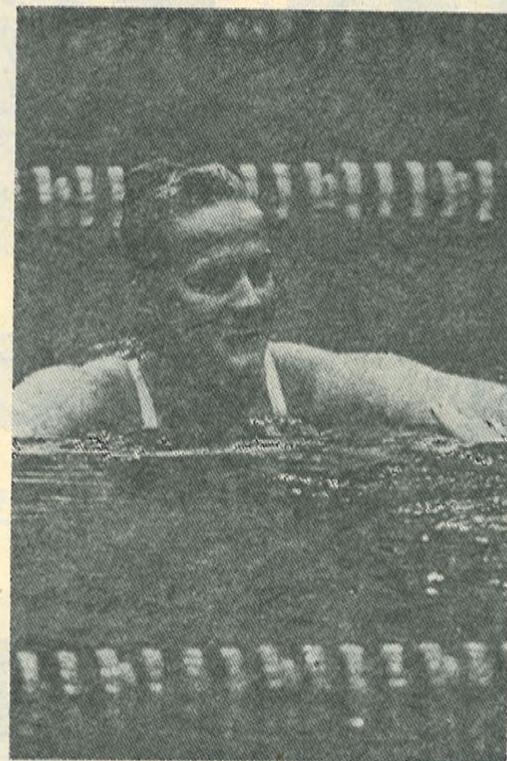
Najlepšia z najlepších

Na našich stránkach sa snažime predstavovať najvynikajúcejších predstaviteľov rôznych športových odvetví. No už dávno — tak nejak sa stalo — sa v tejto rubrike nepísalo o plávaní. Preto dnes venujeme tento príspevok plavkyni, ktorú všani uznali za najlepšiu športovkyňu na svete. Ide, pochopiteľne, o KRISTIN OTTOVÚ z NDR.

Ked' sa tátó vysoká, štíhla blondinka objaví na rušných uliciach Lipska, vzbudzuje všeobecnú pozornosť. Akoby aj nie, v tomto meste vari každý pozná šestnásobnú zlatú medailistku z olympijských hier v Soule. Tu sa narodila v roku 1966 a vyrástla na slávnu športovkyňu. S vodou sa zoznámila ako štvorročná v Dubne v ZSSR, kde pracoval jej otec ako fyzik. Spočiatku ju plávanie vôbec nezaujímalo. Učila sa plávať skôr z povinnosti, lebo tak chceli rodičia. Až oveľa neskôr, po návrate domov, prišla láska k tomuto športu a rozhodla sa mu venovať s plnou vervou. Skutočne začala trénovať mimoriadne usilovne. A vtedy sa dožila prvého sklamania. V r. 1975 sa prihlásila do strediska mládeže pri univerzite K. Marx, kde ju neprijali. Odborníci v nej videli málo talentu. Dnes by sa k takému omylu iste nepriznali. No o rok sa Kristin opäť prihlásila do spomínaného strediska a konečne ju prijali.

Kto by si myslel, že hviezda Ottovej začala žiariť hned od začiatku, ten sa myli. Počtoľa pracovala, trénovala, ale na tradičných prehliadkach športových talentov NDR a na spartakiádach zostávala zakaždým v poli porazených. Sama si dodnes nevie vysvetliť, prečo tak bolo. A len usudzuje, že sa na tie preteky nikdy nedokázala sústrediť.

Vynikajúce domáce prostredie, trpeľivá a odborná práca trénera ju však napokon priviedli na stupeň víťazov. V roku 1980 na pretekoch Družba dokázala prvýkrát triumfovať. Akto štrnásťročná vyhrala sto metrov znak a na dvesto metrov bola druhá. Tieto úspechy ju podnietili k ešte väčšej usilovnosti i k poznaniu, že sa medzi vyni-

kajúcimi plavkyňami NDR môže presadiť aj ona.

Prvý vážnejší úspech v medzinárodnom zápolení dosiahla v Londýne počas Európskeho pohára. Zahraniční odborníci hned postrehli, že plavecké družstvo NDR má nového tromfa. Ako prvá z plavkyní NDR splnila kvalifikačný limit na majstrovstvá sveta v Guayquile v Ekvádore. Na šampionáte nesklamala. Vyhrala na sto metrov znak a prispeala k ďalším dvom zlatým v oboch štafetách. O rok neskôr na majstrovstvách Eu-

rópy v Ríme to však dopadlo trochu horšie. V individuálnych súťažach získala len striebro na sto metrov volný spôsob a pochopiteľne dve zlate v štafetách.

Olympijský rok 1984 sa začal fantastickým nástupom Ottovej počas zimného turné v USA. Ako prvá žena na svete zaplávala sto metrov znak pod jednu minútu a ani v iných disciplinach nedala americkým plavkyniam žiadne šance. Ziaľ, zo známych príčin sa sportovej NDR, podobne ako iných socialistických krajín, nezúčastnili na olympiáde v Los Angeles a Kristin mohla o zlatoch medailach len snívať. Napriek tomu ju na záver roka americký odborný časopis Swimming určil na prvé miesto v rebríčku najlepších plavkýň na svete.

Aj tie najlepšie pretekárky prežívajú nie len slávu, ale občas i pády, nehovoriac o zraneniaciach. Práve dlhotrvajúce zranenie jej v roku 1985 znemožnilo štart na majstrovstvách Európy, ba aj na neskorších pretekoch. Už sa začínať ozývať kuvičie hlasov o ukončení plaveckej kariéry. No Kristin sa tak ľahko namienila rozlúčiť so športom. Napokon lekárská starostlivosť jej umožnila opäť sa postaviť na vlastné nohy a vtedy sa prejavila aj skvelá pedagogicko-psychologická schopnosť jej trénera Stefana Hetzera. Ten do nej, spolu s rodičmi, vlieval sily a utvrdzoval v presvedčení, že je ešte schopná veľkých výkonov. A tak na krytých majstrovstvách NDR v decembri 1985 sa znova postavila na štartové bloky. O rok neskôr je už dominantnou postavou ženských súťaží na majstrovstvách sveta v Madride, kde získava štyri zlate a dve strieborné medaily.

Od tých čias sa sústredovala už len na jeden cieľ — olympijské hry v Soule. Pracovala úmorne, nevynechala ani jeden tréning. K vytrvalosti ju povzbudzovala dávna túžba po olympijskom triumfe. Konečne nadišiel dlho očakávaný deň, deň prvého olympijského štartu, ktorý jej priniesol zlato medailu. Potom pribúdali ďalšie. Spolu získala šesť zlatoch medailí, v tom štyri individuálne a dve v štafetačach, ktoré z nej urobili prvú dámu XXIV. olympijských hier.

Po nich sa dostalo Kristin viačnásobného uznania, medzi iným od Medzinárodného olympijského výboru zlato korunu symbolickej kráľovnej hier a doma medailu Karla Marxa — najcennejšie vyznamenanie v NDR.

Hviezdy svetovej estrády

Phil Collins

Pozorní čitatelia hudobnej tlače a poslucháči rozhlasu si akiste všimli, že v posledných mesiacoch k najpopulárnejším nahrávkam patril hit Phila Collinса A Groovy Kind Of Love. Je to pesnička z Filmu Buster, v ktorom Collins nielen spieva, ale i hra hlavnú úlohu. Nebol to herecký debut tohto anglického hudobníka. Už ako mladý chlapec spolupracoval s divadlom na West Ende, hral tiež s Beatles vo filme A Hard Days Night a v seriáli Miami Vice. Napokon jeho pesnička Against All Odds z rovnomenného filmu sa v roku 1984 stala svetovým šlágrom.

Phil Collins, ktorý sa v podstate považuje za bubenika, keďže na tomto nástroji hrá-

od malička, je všestranným umelcom, teda aj klaviristom, vokalistom, skladateľom, autorm textov a aranžérom. V roku 1970 začal spolupracovať ako bubeník so znamenitou skupinou Genesis. Keď zo skupiny odišiel vedúci a vokalista Peter Gabriel, zastával jeho miesto. Čoskoro upozornil na seba poslucháčov nielen zaujímavou farbitosťou hlasu, ale i veľkým zmyslom pre humor.

Neskôr sa Phil začína čoraz viac osamostatňovať. Prvý krokom na tejto ceste bola platňa Unorthodox Behaviour, nahraná so skupinou Brand X, ktorú všetci uznali za veľkú senzáciu. V roku 1981 nahral prvú sólovú LP-platňu Face Value, ktorá znamenala veľkú hudobnú udalosť. Collins sa na nej predstavil ako tvorca s bohatou fantáziou a predstavivosťou, očarený džezom, soulom a latinskoamerickou hudbou. Pripromeňme, skladba z tejto platne In The Air Tonight sa tento rok opäť vrátila medzi najpopulárnejšie hity.

Odtedy sa už naplno rozbehla sólistická kariéra Phila Collinса. Jeho vysoké postavenie medzi hviezdami hudby pop potvrdili i ďalšie dlhočakajúce platne ako napr. Hello, I Must Be Going a No Jacket Required. Nahral tiež celý rad hitov na malé platne. Sú to medzi inými You Can't Hurry Love — pripravená s repertoárom skupiny The Supremes, Against All Odds, Sussudio, One More Night alebo Easy Lover nahraná

s vokalistom skupiny Earth a Wind And Fire — Phillipom Baileyom.

Phil Collins nevyzerá na veľkú hviezdu. Je skromný, neoblieka sa extravagantne. Takému vynikajúcomu umelcovovi je reklama zbytočná. (jš)

Pouješ niečo?

Som rada

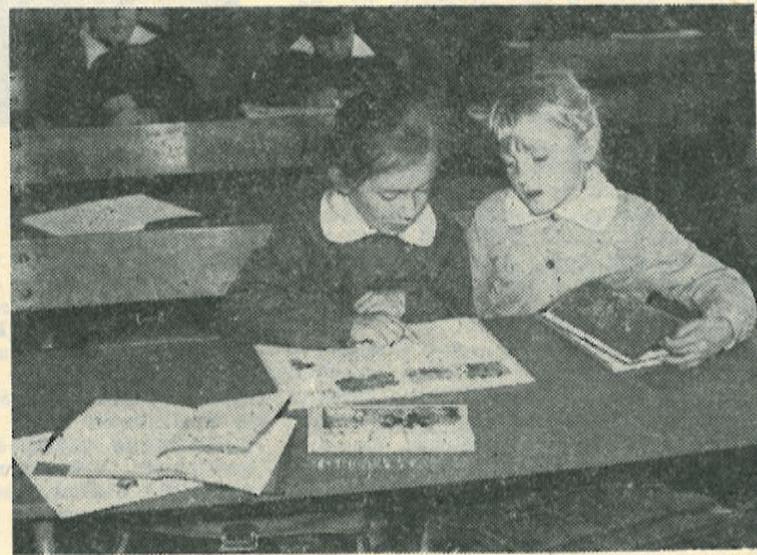

Nechajte ma, lebo rozmýšľam

Všetky deti sú naše

Počkaj, teraz ja...

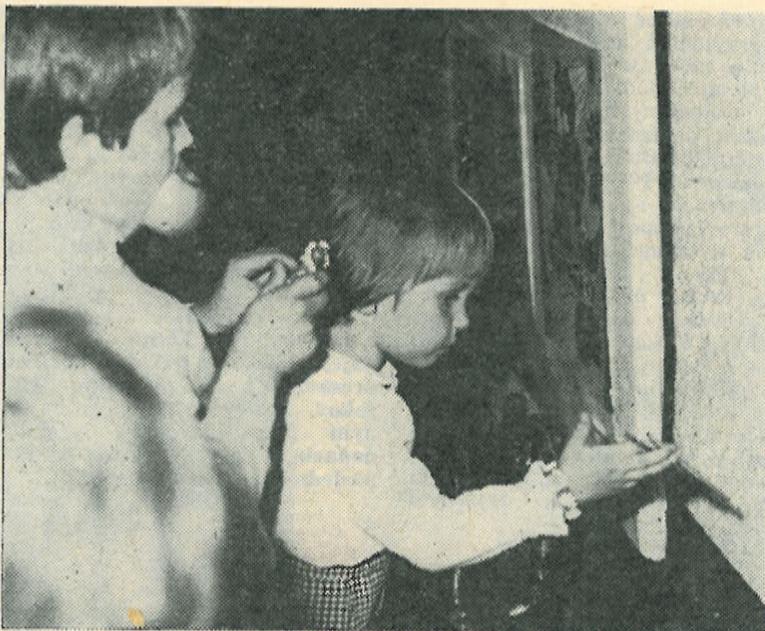
Oj, škola, škola!

Dobrú chut!

Prestávka v detských hrách

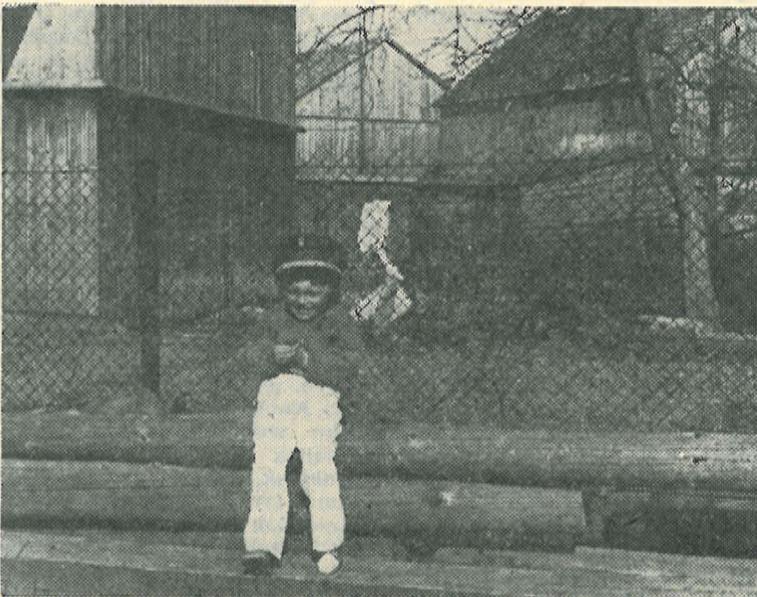
Aj ja chcem!

Vám je dobre, že nemusíte odpovedať

Svedčí mi ta čiapka?

INDICKÁ ROZPRÁVKA

O slonoch a slepcoch

Traja slepsi išli po ceste. Naproti im kráčal slon.

— Vyhnite sa, ide slon! — zakričali na slepcov okoloidúci.
— A akýže je slon? — opýtali sa slepsi. — Ukážte nám ho!

Okoloidúci poprosili pohoniča:

— Zastav na minútku slona. Tito slepi chcú vedieť aký je slon!
Pohonič zastavil slona a traja slepi ho začali ohmatávať. Jednému sa dostal do ruky chobot, druhému noha a tretiemu chvost.

Ked' ohmatali slona, pohnali ho ďalej.

Ludia sa opýtali slepcov:

— No, teraz už viete, aký je slon?

— Pravdaže vieme! — odpovedali.

— A akýže je?

Slepý, ktorý ohmatal chobot, povedal:

— Ponáša sa na hrubého hada, ktorý sa skrútil do klobka.

Slepý, ktorý ohmatal nohu, riekoval:

— Nie, myliš sa! Ponáša sa na stôp!

A ten, čo ohmatal chvost, hovorí:

— Nie je vôbec taký, ako hovoríte! Pripadá mi ako lodička lano.

Tak sa tito traja slepsi mylili a klamali aj druh druhu.

KRISTA BENDOVÁ

Ďakujeme za ten mier

Všetko jedno, či je tvár čierna a či biela.

Každá mama na svete jedno si len želá:

aby ráslo dieťatko zdravé, štastné, v mieri, aby vojnu neznaли synovia a dcéry.

Ďakujeme, mamičky, d'akujeme, tety, že ten mier dnes bránite pre nás, malé deti.

JAN ČAREK

Holoubek

Letí, letí holubi ze střechy jak z paluby, holoubek, co nejvýš litá, vznese se nad Svatého Vítka, na nebeskou věž si sed, vykvet tam jak bílý květ.

ČO JE TO?

Štvorlistok

Východ, západ, sever, juh, spravme, deti, veľký kruh!
Prostred kruhu šťastie spinká
Prebud' nám ho, d'atelinka!

JÁN NAVRÁTIL

Zastali pred nami, trieskali hrncámi.

(iraitemS)

Oholila mnoho polí, ale dnes už iný holí.

(njabmok a asoK)

Zubov ako hmyzu, hrubé sako hryzú.

(morts ýburh, ilip alíP)

NAŠA FOTOHÁDANKA

Naša snímka predstavuje známeho polského divadelného a filmového herca. Hral o.i. v takých filmech ako Pán Wołodyjowski, Biela rukavička, Konstans a vo viacerých seriáloch. Napíšte nám jeho meno a pošlite do redakcie. Čakajú knižné odmeny.

* * *

V Živote č. 371/89 sme uviedli snímku speváka Pavla Hammela. Knihy vyžrebovali: Helena Štureková z Novej Belej, Alžbeta Dziadoňová a Edita Michaličková z Jurgova, Anna Stachuláková z Jablonky, Mária a

Andrzej Siutowci z Witowa, Ivona Mondelová z Nedece a Marek Dworszczak z Pekelníka.

ZEM O 50 MIL. ROKOV

Ako bude vyzerat Zem o 50 miliónov rokov? Výskumy dávnych a súčasných pohybov zemskej kôry umožňujú s určitou pravdepodobnosťou predvídať, ako jednotlivé javy budú prebiehať v budúcnosti. Rozširovanie sa Červeného mora rýchlosťou 2–3 cm ročne, ktoré teraz pozorujeme, po miliónoch rokov spôsobi vznik oveľa väčšieho mora, ktoré sa spoji so Stredozemným morom. Zmení to smer morských prúdov a bude vplyvať na zmenu klímy v príahlých oblastiach a na pobrežie.

Podľa tejto zásady vedci z chicagskej univerzity vypracovali predpoveď počasia, ktorá siahla ďaleko do budúcnosti — o 50 mil. rokov. Pri rekonštrukcii budúcich klimatických zmien na Zemi použili prognózy geológov týkajúce sa pohybu kontinentov. Dnes vystupuje jav rozširovania sa Atlantického oceánu. Je to spôsobené tým, že americká pevnina „pláva“ na západ. Ten-to proces bude pokračovať ďalšie milióny rokov a môže spôsobiť vznik obrovského oceánu, značne väčšieho od dnešného Atlantického oceánu. Môže to mať veľký vplyv na morské prúdy. Predvída sa, že Golfský prúd, ktorý dnes plní úlohu „radiátora“ severnej Európy, sa rozšíri a zvýší množstvo dodávaného tepla. Tento ocenásky prúd pravdepodobne poteče priamo na sever, čo môže spôsobiť otepenie oblasti Arktídy.

Iné klimatické zmeny spôsobia posunovanie sa Afriky. Táto pevnina sa pohybuje smerom na sever a tlačí sa k Európe. V budúcnosti môže spôsobiť zánik Stredozemného mora a vznik superpevniny Afro-Eurázie. Tento mohutný blok pravdepodobne bude mať typické kontinentálne podnebie s tuhými zimami a húrčimi letami. Môže sa tiež presunúť sféra dažďov. V Európe a východnej Ázii sa môžu objaviť vetry typu tornáda, typické pre stepné oblasti Severnej Ameriky.

Pút Austrálie na sever môže spôsobiť klimatické zmeny na južnej pologuli. Austrália sa môže presunúť do rovníkovej oblasti. Zváčšilo by sa množstvo zrázok a môžu sa stratiť obrovské púste vnútri pevniny. Malo to vplyv na vznik tajúnov na Tichom oceáne. Niektoré tajfúny môžu zaniknúť keď sa zmenší vplyv moria v tropickej oblasti. Snáď sa zmení aj smer pohybu prúdov vzdachu.

Pravdepodobne bude prinavrátený pevninový most spájajúci Sibír s Aljaškou. Podľa vedcov by to malo obrovský význam na podnebie v severovýchodnej Ázii, severnej časti Ameriky a na značnej ploche Tichého oceánu. Prehradenie Beringovej úžiny pevninou môže zastaviť prenikanie studenej vody zo Severného ľadového oceánu. Prispelo by to v značnej miere k zmene smeru

morských prúdov. Stratia sa tak z oblasti Kamčatky a Aleutských ostrovov studené prúdy plávajúce na juh.

ESTE O HALLEYOVEJ KOMÉTE

Halleyova kométa nás neprestáva udivovať po poslednom obeletí okolo Zeme na jar roku 1986 sa už vzdialila takmer o 1300 mil. kilometrov. Letí k hraniciam slnienej sústavy. Je už viditeľná ako objekt 23. hviezdnnej veľkosti, čiže 5 miliónov razy slabšia než bola viditeľná ľudským okom. Jej let nadáľ sledujú najsilnejšie teleskopy. Vysvitlo, že hoci sa kométa tak veľmi vzdialila od Slnka, nestrelila svoj chrost. Má tiež ohnivú hlavu obklopujúcu jadro. Prednedávnom sa pomocou elektronickej kamery podarilo urobiť 50 veľmi dobrých fotografií.

Vedci sa domnievali, že kométa, ktorej jadro je zložené z ľadu a zamrznutého kysličníka uhličitého zmešaného s kozmickým prachom a skalnatými úlomkami, sa zohrieva len v blízkosti Slnka. Jadro sa začína silne odparovať následkom čoho vzniká prachovoplynový chrost. Ukázalo sa, že kométa horí po celý čas — dokonca aj vtedy, keď je už mimo dosahu Slnka. Svedčí to o tom, že v jej jadre prebiehajú intenzívne fyzické a chemické procesy, ktoré spôsobujú oddeľovanie sa hmoty.

POČASIE NA ZEMI V DÁVNÝCH ČASOCH

Podnebie našej zemegule sa v jednotlivých geologických epochách menilo. Za niekoľko posledných miliónov rokov sa podnebie menilo od tropického po ľadovcové a opäťovne podliehalo otepleniu až po dnešný stav. Vedci z Ústavu oceánologickej Akademie vied ZSSR a Moskovskej univerzity preskúmali vývoj podnebia v období neogénu, čiže pred 22,5 — 1,8 miliónmi rokov. Chceli zistíť, ako prebiehali klimatické zmeny, či mali cyklick-

Vždy sa nájdzie vhodna filozofia pre nedostatok odvahy. (A. Camus)

* * *

Vyhni sa z cesty idúcejmu stdu; nevystupuj proti značnej väčsine. (Pitagoras)

* * *

Je strašnou vecou, keď sa duša unavuje rýchlejšie ako telo. (Marcus Aurelius)

* * *

Zenská mŕtвomyselnosť je božím darom, ktorý robí ženu okúzlujúcou. (Disraeli)

ký charakter alebo vystupovali nepravidelné anomálie. Informácie o tom, aké podnebie bolo v dávnom období poskytujú výskumu usadeniny na dne oceánov. V období ochladení a oteplení vystupuje odlišný typ morskej mikrofauny. Podľa klimatických podmienok sa tiež menia proporce izotopov kyslíka v skeletoch a škrupinách morských organizmov.

Výskum dokázali, že v období neogénu vo vysokých zemepisných šírkach prevažovali tendencie smerom k ochladzovaniu — mimoriadne zretelné na južnej pologuli. Už pred niekoľkými miliónmi rokov boli zaznamenané prvé známky ochladzovania v Antarktíde. Tento proces na severnej pologuli sa prejavoval oveľa pomalej.

POZNAJ SVOJ ORGANIZMUS

Najväčším zázrakom prírody je nás organizmus. Je zložený z približne 45 miliónov buniek. Najmenšou buňkou je červená krvinka, najväčšou — ženské vajíčko. Organizmus človeka, ktorý váži 70 kg, obsahuje 45 litrov vody a 7–10 kg tuku, viac než 3 gramy železa a mnoho iných prvkov.

Kostra človeka má 233 kostí. Najmenšia sa nachádza v strednom uchu, najväčšou je stehenná kost. Skoro polovicu výšky tela tvoria svaly. Najväčším orgánom je pečeň. Pľúca majú najväčšiu „pracovnú plochu“ — asi 130 stvorcových metrov, čiže 40-krát viac než povrch pokožky. Srdce človeka prečerpáva všetku krv, asi 5 litrov každých 45 sekúnd, to znamená 3 hektolitre za 24 hodín (v kľúde).

Nadriadenou centrálu nášho organizmu je mozog a centrálna nervová sústava (miecha). Príroda ukryla mozog v pevnom obale v lebke a naviac ho zabezpečila tekutinou, ktorá ho chráni pred otrasmami.

Po pravej strane, pod hrudným košom príroda umiestnila našu čistiareň a filter — čiže pečeň. Mäkké a elastické brušné steny umožňujú voľný pohyb črev, ako aj nadobúdať okruhle tvary, napr. v tehotenstve.

Priroda nás štredo obdarila, dala nám väčšinu dôležitých orgánov v dvojitej množstve, alebo vymyslela ďalšie zabezpečujúce mechanizmy.

STARÉ STROMY KRONIKA DEJÍN ZEME

V starých stromoch je mnoho informácií, ktoré zaujímajú archeológov, klimatológov, geofyzikov a ekológov. Prsteňmi, označujúcimi ročné prírasty, možno určiť nie len vek stromu, ale aj získať informácie o podnebí, o. i. o mrazoch, suchu, daždivých rokoch. Na prírastke stromov sa odrazujú tiež rôzne živelné pochody — požiare lesov, výbuchy sopiek a pod. Dnes z analýzy kmeňov možno zistíť znečistenie ovzdušia, jeho veľkosť a rozsah v jednotlivých rokoch. Charakteristické zloženie vrstiev opaku-

júce sa v rôznych kmeňoch je pre archeológov istým druhom kalendára. Týmto spôsobom možno datovať fragmenty drevených konštrukcií.

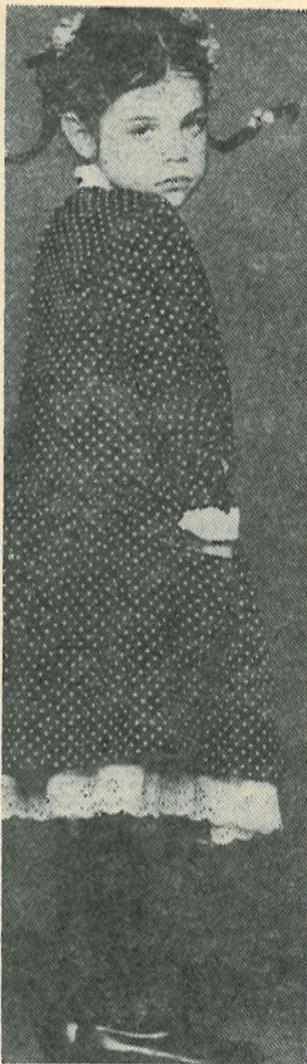
Americkí vedci z Univerzity v štáte Arizona vypracovali zvláštne dendrologické diagramy, siahajúce niekoľko tisícročí späť. Sú reprodukované pomocou komputera. Umožňuje to presne zistiť vek dokonca jednotlivých kmeňov alebo časti stromu. Mimoriadnym pomocníkom v dendrochronológii sú kalifornské sekvoje, ktoré žijú veľmi dlho. Boli preskúmané stromy staré 4700 rokov, ktoré sú nesmierne cenným prameňom pre výskum podnebia Severnej Ameriky za posledných 40 až 50 storočí.

TAKÝ JE ŽIVOT

DETIA A KALÓRIE. Prednedávnom vyšla v Spojených štatoch práca, ktorá spôsobila mnoho starostí pediatrom a dietetikom. Uverejnili totiž výsledky tridsaťročných lekárskych pozorovaní, ktorým sa podrobilo 2446 pacientov. Pozorovania uskutočňovali od detstva po dospelosť. Pri rozbore výsledkov si všimli, že medzi možnými príčinami onemocnenia vencových tepien u dospelých treba na prvom mieste hľadať príliš vysokú úroveň cholesterolu v krvi v detstve.

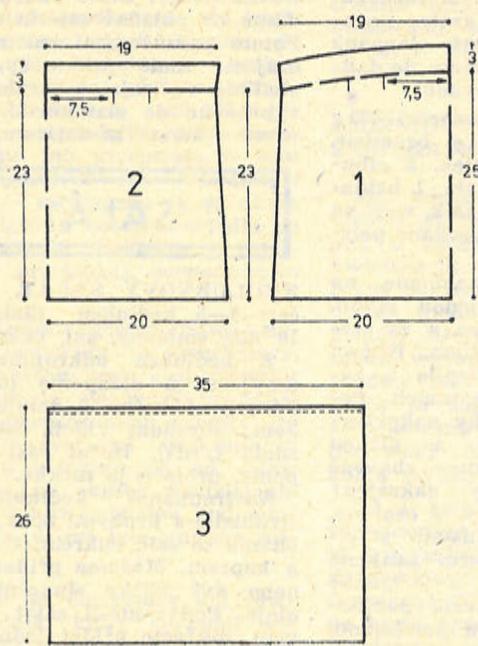
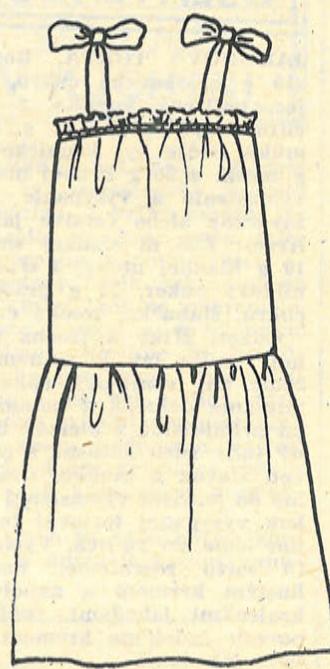
Zistenie by nevyvoloalo väčší záujem, keby nie fakt, ktorý zaznamenali o niečo neskôr. Školskí lekári v jednej štvrti New Yorku totiž zistili u niektorých detí výrazné zabrzdenie rastu. Najprv sa domnievali, že ide o prípady genetických porúch, ale po rozhovoroch v rodinách sa podarilo vysvetliť, že sú to deti zo zámožných rodín a zabrzdenie rastu bolo výsledkom podvýživy. Rodičia zachávali „cholesterolovou psychózou“ nadmierne obmedzili deťom spotrebou tukov živočíšného pôvodu, najmä masla, smotany, syrov, telacy, hydiny... Výsledkom bol nielen nedostatok tukov, ale o. i. aj železa a vápnika.

HERÉZA. Neobvyklá správa prišla z Malajzie. V tejto islamskej krajine, jeden z mohamedánskych vedeckov vyvolal rozhorenie konštatovaním, že žena vôbec nemusí čakať až ju muž požiada o ruku, ale môže mu sama navrhnuť manželstvo. Je to protiklad dnešnej mohamedánskej praxe nielen v Malajzii, ale všade. Spomínaný vedecký príponenul, že prvá manželka Mohameda, staršia od neho o 15 rokov bohatá vdova Chadižida sa prostredníctvom služby Majsaru obrátila na Mohameda s ponukou manželstva, keďže on sám ako chudobný sa neosmeli ju požiadať o ruku. Manželstvo bolo veľmi štastné a Mohamed až do Chadižidznej smrti si nevzal inú manželku. Táto ideia však pre muslimských mužov znie ako káciestvo, najmä pre fundamentalistov. Novinári sa obrátili na niekoľko známych Malajzijčaniek, členiteľ ženských organizácií, advokátok, lekárok, učiteľov a takmer tvrdili, že je to v súhlase s tradíciou i s duchom času, okrem toho ženy početne prevyšujú mužov a keď sa chcú vydat, musia sa samy chopiť iniciatív.

Tentoraz uverejňujeme módne detské odevy, z ktorých si môžete vybrať niečo pre svoje dieťa. Veď aj malé dámy chcú byť moderné. Detské šatôčky sú ušité z bavlnených kockovaných látok, pôsobia elegante a zároveň sú praktické. Vhodné sú doplnky — biely golierik, stužka namiesto opaska a bavlnená čipka. Malým chlapcom navrhujeme športové nohavice na traky a elegantný obliek z tenkej látky.

ŠATY NA RAMIENKA

NAŠÍM RATOLESTIAM

Strih je tak pripravený, že podľa neho môžete ušiť šaty pre dvojročné ale aj pre päťročné dievčatko. Šaty majú predĺžený živôtik a sukňu nariasenú v pase. Životik môže byť hore rovný alebo s vonlánom, ktorý získame prišitím gumy na rube. Ramienna môžete prišiť alebo prišívate iba ich jeden koniec do živôtika a druhým robíte mašľu.

SPOTREBA LÁTKY

2—3 roky: 130 cm × 90 cm, 140 cm × 80 cm,

4—5 rokov: 140 cm × 90 cm.

Náš strih je pre výšku 98 — 104 cm, čiže pre 2—3ročné dievčatko. Podľa toho strihu ľahko urobíte strih pre 4—5ročné dieťa, na okrajoch pridáte po 1 cm a na dĺžku živôtika a sukničky pridáte 2 cm. Takýmto spôsobom získate strih pre 104—108 cm vysoké dieťa.

SPÔSOB ŠITIA

Podľa našej schémy urobíte strih z papiera v merítke 1:1.

1 — prený diel živôtika

2 — zadaný diel živôtika

3 — zadný a predný diel sukničky

Všetky diely striháte z dvojitej látky a pridávate 1 cm na švíky. Prerušovaná čiara na strihu označuje miesto zloženia látky. Okrem toho si prichystáte 4 obdlžníky (38 cm × 10 cm) na ramienka, ktoré po vyhotovení by mali mať dĺžku 36 cm a šírku 4 cm. Prišijete ich na vyznačené miesto na strihu. Zošíjte bočné švíky živôtika, hornú časť zošíjte naruby. Nariasenú sukničku prišijete k živôtiku.

LEKARZ
WETERYNARIU

NAGWOŹDZENIE KOPYTA KONI

Nagwoźdzenie powstaje przy następniu konia na ostry przedmiot, jak na przykład gwoździe, drut lub ostry kamień. Przy głębokich ranach podeszwę i strzałki koń nagle zaczyna silnie kuleć, natomiast przy ranach powierzchniowych kuleje znacznie słabiej. Po podniesieniu kopyta można czasem znaleźć jeszcze przedmiot, który wbił się w podeszwę lub strzałkę, albo po oczyszczeniu kopyta znaleźć miejsce skaleczenia. Natychmiast po wystąpieniu kulawizny trzeba zatrzymać konia i sprawdzić dokładnie podeszwę oraz strzałkę kopytową. Po stwierdzeniu nagwoźdzenia natychmiast należy wyjąć tkwiący w kopycie ostry przedmiot, a następnie kopyto rozkuć. Nagwoźdzenia nie wolno lekceważyć, gdyż powoduje ono często tężec albo ropienie rany, co zwykle kończy się się zejściem puszek kopyta i śmiercią konia. Dlatego po nałożeniu prowizorycznego opatrunku trzeba zaprowadzić konia do leczniczy, a przy poważniejszym okaleczeniu, wezwać lekarza. Ostrożne i uważne użycowanie konia, czystość i porządek w stajni i obojęciu zapobiegają takim wypadkom. Należy zwracać uwagę na każde, nawet najmniejsze wy-

stępnie kulawizny, oraz dokładnie oglądać kopyto przed wyruszeniem do pracy i po powrocie z niej.

UDAR SŁONECZNY I UDAR CIEPLNY

Udar słoneczny powstaje na skutek długiego i silnego działania promieni słonecznych na zwierzę. Udar cieplny występuje wskutek przegrzania zwierząt przy pracy w wilgotnym powietrzu o wysokiej temperaturze oraz w dusznych pomieszczeniach. Schorzenie zaczyna się ogólnym osłabieniem. Zwierzęta stają się osowiałe, chód ich jest coraz bardziej niepewny i chwiejny, oddech przyspieszony; konie oficie pocą się i ustają w pracy. Jeżeli choroba ma przebieg lekki, kończy się wyzdrowieniem zwierzęcia. Niektóre jednak obserwuje się objawy podniecenia, zwierzęta zrywają się, wspinają, dostają ataków szalu. Śmierć ich może nastąpić nagle. Po zauważeniu pierwszych objawów porażenia, należy zwierzę niezwłocznie zaprowadzić do chłodnego pomieszczenia lub w cień i przekladać na głowę zimne oklady z wody lub lodu. W cięzzych stanach, kiedy objawy udaru nie ustępują, należy wezwać lekarza. Z uwagi na możliwość wystąpienia tych schorzeń szczególnie w upalne lata, konie pracujące na otwartej przestrzeni należy wprowadzać do pracy z głową zasłoniętą. Poza tym wskazane jest przerwanie pracy w samo południe i pozostawianie zwierząt w cieniu, częste pojenie — co pozwoli na uniknięcie udaru.

RANY

Wszelkie zranienia, choćby najmniejsze, ułatwiają zarazkom dostanie się do organizmu zwierzęcia, stąd też należy zwierzę od razu po skaleczeniu opatrzyć. Przy zranieniu występuje zazwyczaj krwawienie, które jest tym obfitosze, im głębsza jest rana i im większe naczynia krwionośne ulegają uszkodzeniu. W zależności od przedmiotu, którym zwierzę zostało zranione, wyróżniamy następujące rodzaje ran: cięte, klute, tłuczone (kopnięcie lub przewrócenie się zwierzęcia), i szarpane powstające wskutek zaczepienia o drut, bronę itp. Po zranieniu obserwuje się krwawienie, które jeśli jest niezbyt silne po pewnym czasie ustaje i rana pokrywa się skrzepią krwią. Niektóre po kilkunastu godzinach krwawienie pojawia się ponownie. Jest to niebezpieczny objaw, który czasami występuje przy ranach pokastracyjnych i zawsze wymaga pomocy lekarza. Dotykanie rany sprawia zwierzęciu ból, dlatego po opatrzeniu należy ranę pozostawić w spokoju i niepotrzebnie jej nie ruszać. Dotykając rany bardzo łatwo można ją zakażić. Nawet dokładne wymycie rąk cieplą wodą z mydlem nie zawsze chroni przed zakażeniem rany. Bardo niebezpieczne są zranienia, przy których występuje silne krwawienie, gdyż duża utrata krwi znacznie osłabia zwierzę, a nawet może być przyczyną jego padnięcia. W takich wypadkach należy do czasu przybycia lekarza starać się samemu zatamać krew. Krwawienie z rany na kończynie można zatamować

przez silne obwiązanie kończyny paskiem, bandażem lub sznurem. Jeśli wypływająca krew jest jasna i wypływa falami, opaske zakłada się powyżej rany. Natomiast gdy krew jest ciemnoczerwona i płynie nieprzerwanie, kończynę należy ucisnąć poniżej zranienia. Należy pamiętać, że uciskanie kończyny dłużej niż dwie godziny może spowodować obumarcie tkanek wskutek braku dopływu krwi. Toteż w razie dalszego krwawienia, nie czekając należy wezwać lekarza. Przy obfitym krwawieniu z rany na tułowiu należy położyć na niej grubą warstwę czystej gazy lub kawałek czystego białego płotnia i obwiązać bandażem. W razie silnego krwawienia trzeba również wezwać lekarza. Najbardziej niebezpieczne są zranienia dolnych części nóg ze względu na groźbę zakażenia tężcem. Również niebezpieczne są rany w okolicach stawów kończyn mogące łatwo doprowadzić do nieuleczalnego zeszytwnienia zarówno kończyny i utraty przez zwierzę zdolności do pracy. U krów bardzo niebezpieczne są również rany wymienia, które trudno się goją oraz mogą spowodować schorzenie pociągające za sobą utratę mleczności i konieczność oddania zwierzęcia na ubój. Rany powierzchowne o różnych brzegach goją się szybko bez żadnej pomocy. Rany głębokie o brzegach postrzezionych goją się trudniej i wymagają pomocy lekarza. Małe krwawienie z rany jest nawet pozytyczne, ponieważ z krwią spływają różne zanieczyszczenia (brud, ziemia). Małe powierzchowne rany można opatrzyć samemu. Po ustaniu

ZUZKA VARÍ

ČO NA OBED?

KARFOLOVÉ LIEVANCE SO SYROM. Rozpočet: 2 vajcia, 2 dl mlieka, 160 g polohrubej alebo hladkej múky, trocha mletého čierneho korenia, soľ, 1 menší karfiol, 50 g tvrdého syra, olej na vyprážanie.

Z vajec, mlieka, múky, mletého čierneho korenia a soľ pripravíme redšie cesto, do ktorého zamiešame uvarený a posekaný karfiol. Na rozpálenej panvici v troche oleja pečieme malé lievance, ktoré ešte horúce posypeme postrúhaným tvrdým syrom a hned podávame.

VAJCA S BEŠAMELOVOU OMÁCKOU. Rozpočet: 5 vajec, 40 g masla, 50 g hladkej múky, 1 malá cibuľa, soľ, 1 bobkový list, trocha mletého čierneho korenia, 1 litr mlieka, hľávkový šalát a reťkovky na ozdobenie.

Z múky a masla pripravíme svetlú záprážku, ktorú za stáleho miešania zalejeme horúcim mliekom, pridáme cibuľu pokrájanú na plátky, mleté čierne korenie, soľ, bobkový list a za stáleho miešania varíme asi 20 minút. Uvarenú omáčku precedíme. Vajcia uvaríme na tvrdlo, rýchlo ich schladíme a olíveme. Štyri vajcia pozdĺžne rozpolíme, uložíme na misku, zalejeme pripravenou omáčkou a ozdobíme žltkom z piatého vajca, ktorý postrúhame

na hrubom strúhadle, listmi hľávkového šalátu a reťkovkami. STOVÍKOVÝ BORŠC. Rozpočet: 200 g grambor, talíř štvorkových listov, 400 g oleja, 2 dl mlieka nebo sметany, 20 g mouky, 2 vejce.

Pokrájené Brambory vaříme v osolené vede domček. Štvorkové listy posekáme a krátko osmahneme na oleji. Pridáme k gramborám spolu s mlékem rozvedlaným s moukou a krátko pováříme. Natvrdo vařená oloupaná vejce posekáme, vložíme do talířu a přelijeme polévkou.

LETNÍ DŽUVEČ. Rozpočet: 800 g vepřové plece, 1000 g brambor, 400 g zelených fazolek, 2 cibule, 3 papriky, 4 rajčata, 1 baklažán, 3 lžíce oleja, šálek vody na podlitie, sůl, 3 lžíce posekané petrželky.

Na pekáčku osmahneme na oleji drobně nakrájenou cibuli, pridáme umléto maso a za stálého mičání osmaňme. Přítom dbáme, aby se neslepilo a zůstalo v drobných kouscích. Potom přidáme na díly nakrájená rajčata, překrájené a vláken zbavené fazolky, semen zbavené papriky, na kostky nakrájený baklažán a brambory, a osolíme. Směs zeleniny podusíme s cibulí a masem, pokrm zalijeme šálkem horké vody a v troubě zapečeme. Při podávání posypeme drobně usekanou petrželkou.

ZEMIAKOVÉ JATERNIČKY. Rozpočet: 500 g varených zemiakov, 200 g udeného bôčika ale-

bo pečeného mäsa, 60 g masla, 4 žltky, 1 vajce, soľ, muškát, majorán, mast na vyprážanie, múka, strúhanka.

Varené zemiaky spolu s mäsom zomelieme na mlynčeku. Maslo vymiešame, pridáme žltka a postupne zamiešame zemiakovomásovú hmotu. Cesto musí byť tuhé — prípadne pridáme trošku múky. Cesto okoreníme a dáme na chladné miesto odležat. Potom pomúčenými rukami formujeme malé jaterničky, ktoré obalíme vo vajci a strúhanke a vyprážime do zlatohneda. Podávame s čerstvým šalátom.

SALÁT

KEDLUBNOVÝ SALÁT. Rozpočet: 4–5 kedluben (kalarepkí), 10 dkg sметany, sůl, cukr, kopr.

Z kedlubenu odkrojíme listy, umyjeme a oloupeme (nejdříve odkrojíme kořen s dolním plátkem, abychom viděli, zda není zdroba tvrdá). Horní část neloupeme, protože je měkká.

Nastrouháme kedlubny na struhadle s hrubými očky, promícháme se solí, cukrem, smetanou a koprém. Můžeme přidat jednu nebo dvě lžíce slunečníkového oleje. Podíváme-li salát s pečivem, můžeme přidat jednu nebo dvě lžíce měkkého tvarohu.

SLADKÝ KEDLUBNOVÝ SALÁT. Rozpočet: 4 kedlubny, 1–2

větší jablka, 4 lžíčky medu, smetana, rozinky, 3 lžíčky cukru, špetka soli.

Nastrouhané kedlubny a jablka promícháme s přídavky a ochutíme. Je to zvláště vhodný salát pro děti.

OSLÁVENCOM

JAHODOVÁ TORTA. Rozpočet: 210 g práškového cukru, 5 vajec, potláčená vanilka, 1 lyžice citronovej šťavy, 140 g hrubej hladkej múky (môže byť krupičková), 20 g masla a 20 g hrubej múky na vymastenie a vysypanie formy, zavárané alebo čerstvé jahody. Krém: 1,25 dl sladkej smotany, 10 g hladkej múky, 3 žltky, vanilkový cukor, 30 g práškového cukru, šľahačka, trocha cukru.

Cukor, žltky a trocha potláčenej vanilkely (ak ju nemáme môžeme dat vanilkový cukor) vymiešame do hustota a potom zlaháka primiešame z bielkov užlahaný tuhý sneh súčasne s citronovou šťavou a múkou. Cesto dáme do maslom vymastenej a múkou vysypanej tortovej formy a upečieme do ružova. Vychladnutú tortu rozrežeme, naplníme hustým krémom a napoly prekrojenými jahodami, spojíme a povrch ozdobíme krémom s celými jahodami.

Krém: Sladkú smotanu, múku, žltky, práškový cukor a vanilkovo-

krwawienia należy czystymi nożyczkami wystrzyc włosy dookoła rany, przemyć ją wodą utlenioną i zajodynować. Następnie na zranione miejsce nakłada się opatrunk. Bezpośrednio na ranę kładzie się jałową gązę, potem dopiero watę. Opatrunk winien zakrywać ranę. Przywiązuje się go bandażem, niezbędź silnie, aby nie tamował dopływu krwi. Jeżeli rana znajduje się w miejscu gdzie trudno jest nałożyć opatrunk, trzeba ją oczyścić i zajodynować. W celu zabezpieczenia rany przed lizaniem należy zwierzę krótko uwiazać. Nakładanie opatrunków jest łatwe tylko na dolnych częściach nóg, gdzie bandaż owija się od dołu ku górze, gdyż w przeciwnym wypadku nie będzie się trzymał. Jeżeli rana nie ropieje, bandaż nie jest zabrudzony, mokry opatrunk należą zmieniać co kilka dni. W przeciwnym razie — co dzień. Jeśli przyschnie do rany, nie odrywa się go siłą, ale przed zdjęciem zwilża wodą utlenioną. Niekiedy z rany wycieka ropa. Rany, z których ropa spływa swobodnie goją się szybko, jeżeli zaś odpływ ropy jest utrudniony, leczenie rany należy powierzyć lekarzowi. Zwierzę rani się przeważnie wskutek niedbałości hodowcy. Przyczyną zranienia bywa także przewożenie zwierząt w nieodpowiednich warunkach. Dlatego jednym środkiem zapobiegającym zranieniu jest właściwa opieka hodowcy nad zwierzęciem.

HENRYK MĄCZKA

vý cukor dáme do kotlíka alebo hrnce a dobre vyšľaháme. Kotlík postavíme do vriacej vody a krém šľaháme až do zhustnutia. Potom kotlík preložíme do studenej vody a d'alej šľaháme až do vychladnutia. Nakoniec do krému zamiešáme osladenu šľahačku.

ŠETRIME V KUCHYNI

MORAVSKÉ VRABCE. Rozpočet: 1 kg prerasteného bravčového bôčika, 2 veľké cibuľe, lyžička soli, na hrot noža mletého čierneho korenia, rasca.

Prerastený bôčik pokrájame na väčšie kúsky, osolíme, okoreníme, posypeme rascom a rovnomerne premiešame. Vložíme do kastróla, trocha podlejeme vodom, prikyjeme a asi pol hodiny dusíme. Potom primiešame pokrájanú cibuľu, znova podlejeme, kastról dáme do dobre vyhriatej rúry a pečieme až kým mäso nezmäkne.

Podávame so zemiakovou knedlou a s dusenou kyslou kapustou.

ODPOVĚĎ:

Pro bystré počtáré — 24

EMERYTURY ROLNICZE PO ZMIANACH

Sygnalizowaliśmy już zmiany w ustawie z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, ale wielu Czytelników prosi o dokładniejsze informacje na ten temat. Dziś przedstawiamy tylko te elementy ustawy z 24 lutego 1989 r., nowelizujące poprzednią ustawę, które dotyczą emerytur.

Zacząć trzeba od określenia gospodarstwa rolnego. Są nimi nieruchomości rolne (będące własnością lub znajdujące się w posiadaniu tej samej osoby), jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą, obejmującą grunty rolne i leśne wraz z budynkami, urządzeniami i inwentarzem oraz prawami i obowiązkami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa, gdy powierzchnia użytków rolnych przekracza 1 ha.

Inaczej także określono „przekazania gospodarstwa rolnego” a od przekazania zależy przecież prawo do emerytury czy renty. Otóż przekazaniem gospodarstwa jest przeniesienie posiadania, a jeżeli rolnik jest właścicielem — także przeniesienie własności: nieodpłatnie następcy, nieodpłatnie lub w drodze sprzedaży innej osobie fizycznej bądź prawnej, gdy rolnik nie ma następcy, lub gdy następca nie spełnia warunków do przyjęcia gospodarstwa (albo odmawia jego przyjęcia), a także wówczas, gdy sąd uznał następcę za niegodnego przejęcia gospodarstwa.

Za przekazanie gospodarstwa Państwu uważa się, tak jak dotychczas — nieodpłatne przekazanie na rzecz Państwa własności i posiadania gospodarstwa.

Definicja przekazania ma istotne znaczenie, gdyż prawo do emerytury przysługuje osobie, która osiągnęła wiek emerytalny (60 lat kobiety i 65 lat mężczyzn), prowadziła gospodarstwo rolne lub pracowała w nim co najmniej: 20 lat — kobieta i 25 lat — mężczyzna (a za okres ten opłacone zostały składki na ubezpieczenie społeczne rolników) i przekazała gospodarstwo rolne.

Przekazanie gospodarstwa następuje uprawniania do emerytury, jeżeli wartość tego gospodarstwa nie obniżała się w ciągu 5 lat przed przekazaniem, chyba że obniżenie wartości nastąpiło z przyczyn niezależnych od rolnika, albo na skutek wydzielania gospodarstwa dzialek budowlanych dla dzieci lub wnuków rolnika.

Prawo do emerytury ma również rolnik, który sprzedał gospodarstwo państwu w drodze umowy, lub wywłaszczenia, jeżeli ma wymagany staż pracy i ubezpieczenia, a do osiągnięcia

wieku emerytalnego pozostało mu nie więcej niż 5 lat.

Do stażu pracy zalicza się:łatwia prowadzenia gospodarstwa rolnego (lub pracy w nim) przed 1 lipca 1977 r. (a po ukończeniu przez ubezpieczonego 16 lat), a także okresy zatrudnienia w myśl przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin.

W znowelizowanej ustawie znalazły się zapis wprowadzający rodzaj wcześniejszych emerytur rolniczych: jeżeli rolnik prowadził gospodarstwo rolne lub pracował w nim co najmniej 30 lat (kobiety — 25 lat) i opłacił przez ten czas składki, ma prawo do emerytury w wysokości 75 proc. po osiągnięciu: 55 lat (kobiety) i 60 lat (mężczyźni).

Emerytury te zwiększa się o 5 proc. ich zwaloryzowanego wymiaru w każdym roku w przedziale wieku: 56–60 lat (kobiety) i 61–65 lat (mężczyźni). To postanowienie wejdzie w życie 1 stycznia 1990 r.

Osoby, które do 31 grudnia 1988 r. prowadziły gospodarstwa rolne o powierzchni do 1 ha użytek rolnych włącznie, a nie podlegają innym przepisom o zaopatrzeniu emerytalnym lub ubezpieczeniu społecznym mogą dobrowolnie kontynuować ubezpieczenie, jeżeli złoży wniosek do 31 grudnia 1989 r.

Zmieniono przepis bardzo krytykowany przez emerytów i rentników: od dnia wejścia w życie ustawy osoby, które mają już ustalone prawo do emerytury lub renty nie podelegają obowiązkowi ubezpieczenia z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego.

W najbliższym czasie przedstawimy zasady przyznawania rent rodzinnych i inwalidzkich oraz wyplaty tzw. świadczeń zbiegowych. Teraz jeszcze jedna uwaga: otóż osoby, które złożyły wnioski o emerytury czy renty, a na mocy dotychczasowych przepisów nie spełniały wymaganych warunków, spełniają natomiast warunki wprowadzone ustawą z 24 lutego br., mogą żądać ponownego rozpatrzenia wniosków. Ustawę opublikowano w Dzienniku Ustaw nr 10, a obowiązuje od 1 stycznia br.

ZMIENNE PRZEPISY O ZASILKACH RODZINNYCH

Jak wiadomo na powszechnie niemal życzenie zmieniono przepisy o zasilkach rodzinnych. 10 kwietnia br. minister pracy i polityki socjalnej wydał rozporządzenie ujednolicające zasilkę rodzinne. Zrezygnowano z użalenienia wysokości zasilków od dochodów na osobę w rodzinie, która to zależność była mocno krytykowana jako osłabiająca motywację do pracy i do osiągania wyższych zarobków.

Od 1 kwietnia na każdego uprawnionego przysługuje zasilek w wysokości 5300 zł. Krąg osób uprawnionych do zasilków rodzinnych nie zmienił się. Mają do niego prawo pracownicy podlegający ubezpieczeniu na wypadek choroby i macierzyństwa, zatrudnieni w pełnym wymiarze godzin. Warunku zatrudnienia na

pełnym etacie nie wymaga się od kobiet i inwalidów pracujących przynajmniej w połowie pełnego wymiaru godzin (póletat).

Zasiłki w takiej samej wysokości i na takich samych zasadach otrzymują osoby, wykonujące pracę na rzecz jednostek gospodarki społecznej na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia, rzemieślnicy i inne osoby zarabiające na własny rachunek, adwokaci, członkowie rolnicznych spółdzielni produkcyjnych.

Z reguły zainteresowani doskonale wiedzą, na których członków rodzin należą się zasiłki. Tu tylko przypominamy, że zasilek nie przysługuje m.in. na dziecko kształcące się w szkole wojskowej lub w innej szkole państowej, zapewniającej nieodpłatne pełne utrzymanie, pobierające rentę rodzinną, do której uprawniona jest tylko jedna osoba, osiągająca dochody w kwocie wyższej od najniższego wynagrodzenia pracowników gospodarki społecznej (w tym roku minimalne wynagrodzenie ustalone na 17.800 zł).

Tego ostatniego ograniczenia nie stosuje się, gdy dziecko zarabia w czasie ferii letnich zimowych, gdy dochód osiąga dziecko, na które przysługuje zasilek pielegnacyjny i wówczas, gdy kwota przekroczenia granicy dochodu jest niższa od przysługującego zasilkowi rodzinnego (bez dodatkowej kwoty zwiększającej zasilek).

Wyższe zasiłki wpłaca się na dzieci wymagające ze względu na stan zdrowia zwiększonej normy spożycia mięsa i na dzieci chore na fenyloketonurię. W tych wypadkach zasilek jest wyższy o 5300 zł.

Bez dyskusyjnie najkorzystniejszą zmianą jest zmiana zasilków pielegnacyjnych. Dotychczas ustaloną kwotą (ostatnio obowiązywała kwota 3100 zł), teraz powiedziano w par. 14 rozporządzenia: zasilek pielegnacyjny przysługuje w wysokości określonej przepisami o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin. Te zaś przepisy mówią o 30 procentach najniższej emerytury. W tym roku jest to więc 6600 zł.

Zasilek rodzinny wpłaca się za każdy miesiąc kalendarzowy za który przysługuje pracownikowi wynagrodzenie lub zasilek z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Za miesiące urlopów bezpłatnego zasilek placie się tylko pracownikom państwowym i spółdzielczych przedsiębiorstw budowlano-montażowych w związku z ograniczeniem robót w zimie i pracownikom spółek wodnych i ich związków — w okresie od 1 grudnia do 15 kwietnia.

Osoby, które od 1 kwietnia dostawały zasilkę wyższe (a więc 5500 zł lub 7500 zł) dostają i po 1 kwietnia w poprzedniej wysokości, nawet jeżeli po 31 marca miały miejsce przerwy w wpłacie zasilków, np. z powodu urlopów bezpłatnego. Nowe przepisy opublikowane są w Dzienniku Ustaw nr 23.

HVIEZDY O NÁS

 RAK
22.VI.-22.VII.

Prechodne budeš trpieť nedostatkom energie a schopnosti sústrediť sa. Nie je to najlepší okamih pre väzne rozhodnutia a záväzky. Potrebujete si odpočínať, mať kľud; týždeň dovolenky a zmena prostredia by ti prospli. V osobnom živote ťa čaká príjemné prekvapenie a milé stretnutie v širšom kruhu. Aj finančná situácia sa začne pomaly zlepšovať.

 LEV
23.VII.-23.VIII.

Ovzdušie okolo teba hustne. Budeš si musieť úprimne a otvorené prehovoriť s niekym, od koho by si mohol očakávať dobrú radu. Ak sa k tomu odhodláš, vypočuj ho trpeživo a snaž sa konáť tak, ako ti poradí. Bude to rada skúseného človeka, ktorý sa vyzná vo veci. Ináč život pôjde normálnej cestou, bez väčších ťažkostí.

 PANNA
24.VIII.-23.IX.

Môžeš sa ocitnúť v samom strede rôznych zložitých a netypických udalostí. Budeš trocha prekvapený, staraj sa, aby sa ti situácia nevymkla z rúk. Veľa bude závisieť od tvojich skúseností a schopnosti riešiť neobvy-

klé záležosti. Pre teba osobne sa všetko skončí plnou satisfakciou, aj keď nie všetci budú spokojní.

 VÁHY
24.IX.-23.X.

Tvoje rozhodnutie bolo správne, teraz musíš niesť následky. Ak budeš dosť energický, splnia sa tvoje sny a želania. Modernizácia domácnosti spôsobi v rodine trochu zmätku, ale všetko sa rýchlo urovná. Tvoj zdravotný stav sa výrazne zlepšuje, horšie to bude s finančnou situáciou, ktorá sa môže stať priam kritickou.

 ŠKORPIÓN
24.X.-22.XI.

Bude to mesiac plný nervozity a očakávania, ale všetko sa skončí úspechom. V práci ťa čakajú veľmi ťažké a zložité úlohy, ktoré môžeš splniť len s najväčším sústredením a úsilím, ale stojí to za to po odbornej i finančnej stránke. Doma všetko v poriadku, pochopenie najbližších ti pomôže prekonáť ťažkosti.

 STRELEC
23.XI.-21.XII.

Tažkosti prídu z najmenej očakávanej strany. Premysli si, aké

úsilie sa vyplatí vynaložiť, aby sa zmenilo napätie. Je nádej, že po určitom čase sa všetko prirodene vyrieši bez toho, aby si musel zasiahnuť. Možno, že pre teba bude výhodnejšie držať nervy na uzde, predstierať, že neviši, čo sa okolo teba deje a počkať, až sa veci vyriešia.

druhého. Ináč sa ťažko dohovoríte. Koncom mesiaca ťa čakajú výdavky, ktoré značne zhorsia tvoju finančnú situáciu. Snaž sa takej situácii predchádzať.

 BARAN
21.III.-20.IV.

Nové problémky, noví ľudia, netypické situácie. Taký bude najbližší mesiac. Snaž sa nepoznať nové možnosti málo premyšleným činom. Vo veci, ktorá bude celkom neočakávaná, musíš ukázať zhovievavosť, nezveličovať problém. Budeš mať rad príležitosti k zaujímavým stretnutiam, ktoré ti môžu priniesť prospech.

 BÝK
21.IV.-20.V.

Tvoje plány sa budú musieť trocha zmeniť. Nie všetko, čo si si naplánoval, sa ti podari uskutočniť. Prekážky budú neočakávané, také, ktoré si nemohol predvídať. V osobnom živote nové známosti a spoločenské úspechy, ktoré nezostanú bez následkov na tvoju situáciu v zamestnaní, ale to všetko prinesie ovocie až o niekoľko mesiacov.

 BLÍŽENCI
21.V.-21.VI.

Snaž sa správne využiť možnosti, ktoré sa ti naskytnú. Keby si si nevšimol význam novej situácie, mohol by si nenavratiť príležitosť. Neposlúchaj cudzie rádum, spoľahlí sa na vlastný rozum, skúsenosti a intuiciu. Nová známost sa ukáže ako zaujímavá a prospěšná.

9. Miesto vybuchnout zlosti, dovedu v myšlenkach promluvit sám sebe i v prípade, kdy problém vyvoláva zcela protikladná mínenie a city.

10. Nádky reaguji na určité situace jinak, než bych chtiel(a).
11. Jsou veci, v něž hľuboce věřím, a takové hodnoty, v jejich jménu bych udělal(a) více, než dovedu deklarovat.
12. Vždycky pospíchám, nemám čas nebo na sebe beru úkoly překračující možnosti jednoho člověka.
13. Dovedu se pozvednout na duchu v těžkých situacích, a když mám na to čas a místo, mohu si dovolit „trpět“.
14. Soudím, že se svět dnes tak změnil, že dobro i zlo se staly relativní.
15. Často, když slyším kritické mínění druhých o sobě, nahlas s nimi souhlasím, i když tak doopravdy jsem jiného mínění. Za každou odpověď „ano“ na otázky 1, 3, 5, 7, 9, 11 a 13 a „ne“ na otázky 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14 a 15 si připočti 10 bodů, za každou odpověď „nevím“ — 5 bodů. Sečti všechny body.

100–150 bodů: Tvoje odpovědi svědčí nejen o životě v souladu se sebou samým, ale i o tom, že se znáš a můžeš si věřit. Jak se zdá, máš cennou schopnost radit si v těžkých osobních a mezičlennských situacích. Dovedeš být sám pro sebe zdrojem síly a opory i tehdy, když jiní lidé nazývají tvoji sílu slabostí.

50–95 bodů: Zřejmě nežiješ v plné shodě sám se sebou. Je v tobě mnoho pochybností a nespokojenosť se sebou. Kdyby ses pokusil lépe ocenit své možnosti, a zároveň byl k sobě shovívavější (jsi člověkem myslíš, ale i omylným), mohl bys přijmout sám sebe s akceptací a být spokojenější se životem.

0–45: Víš, proč sám sebe tak nemáš rád? Tvoje odpovědi svědčí o nedostatku akceptace a nesouhlasu se sebou samým. Musíš však pěstovat přítelství sebe samého. Nejdříve prozkoumej, kolik stereotypů a předsudků vůči sobě už máš. A pak zastav fantazii a začni dělat to, na co máš největší chuť, i kdyby to bylo spojeno s rizikem.

NÁŠ TEST

Žiješ ve shodě sám se sebou?

1. Máme k sobě důvěru a akceptuji plně vlastní osobu.
2. Občas mne trápí nebo rozčíluje prožívání sporných myšlenek a citů vůči lidem nebo událostem.
3. Výrazně mohu ve svém životě určit okamžik (období), kdy jsem se stal(a) osobou samostatnou a nezávislou.
4. Rád(a) si predstavujem různé situace, v nichž se chovám docela jinak než dosud.
5. Kromě drobných chybíček si nemám v životě co vyčítat.
6. Často mám dojem, že nevím, co v životě chci.
7. Znám svoje tělo natolik, že vím, kdy moje drobné nedispozice jsou způsobeny vnitřními konfliktami nebo rozpaky.
8. Velmi mne mrzi, že nikdy nedosáhnu ideální podoby sebe samého.

„A nyní předpověď počasí na zítřek.“

— Prosila by som si nejaký skrášľovací prostriedok, — hovorí zákazníčka vedúcemu drogérie.

— Máme, prosím, a želáte si metrák alebo dva?

Kam sa zahľadíš najskôr, keď zbadáš peknú ženu?

— Najprv sa pozriem, či sa nepozerá moja žena.

— Čo je vám milšie, kolega, flaša vína alebo žena?

— To záleží na ročníku!

Pýta sa lekár sestričky:

— Ako sa má pacient na izbe číslo tri?

— Výborne! Dnes som mu musela dať zauchu.

DOKÁŽEŠ TO?

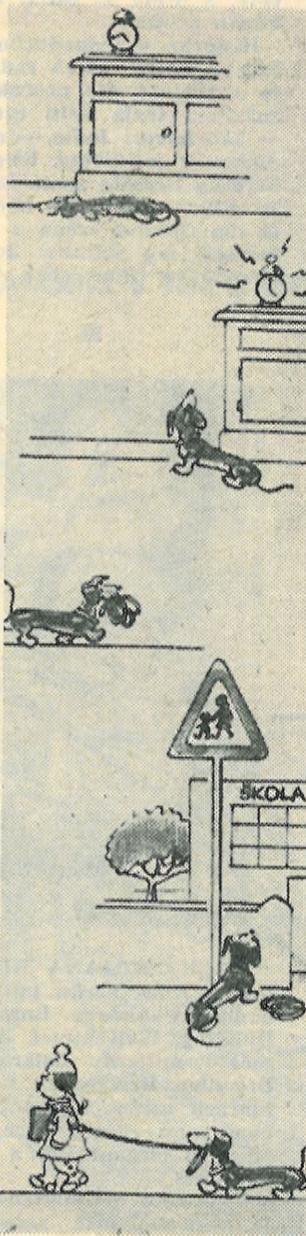
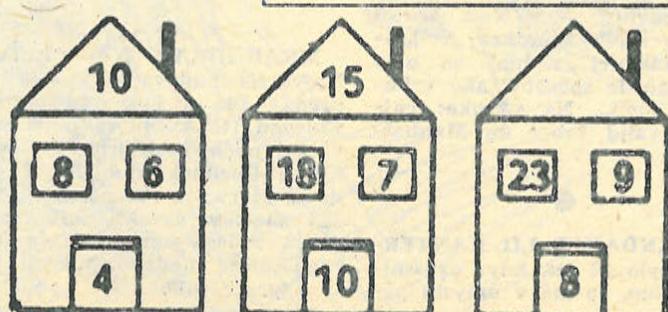
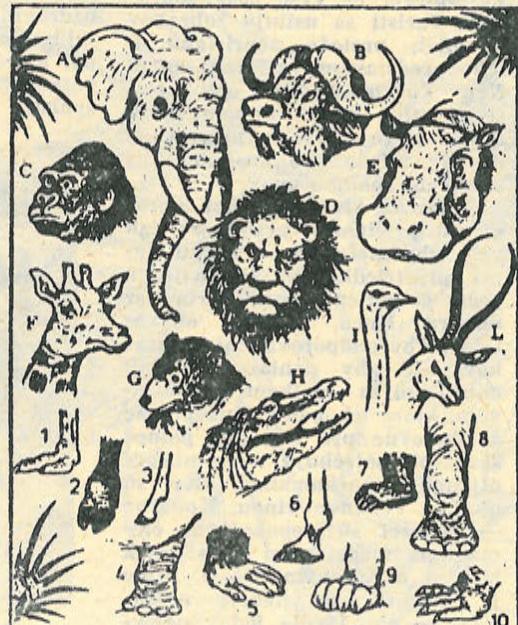
VIEŠ — NEVIEŠ?

Ku každej hlave zvieratá treba priradiť správnu kresbu končatin. Kto bol len raz v zoologickej záhrade, iste do dokáže...

PRO DOBRE POČTÁRE

Všimněte si pozorně čísel v oknech a dveřích prvních dvou domečků a zjistěte jejich vztah k číslu domečku. Pak prováš nebude těžké doplnit čisto třetího domečku.

(Odpověď na str. 29)

JMÉNO VĚSTÍ

DALIBOR — zapomenuté jméno, kdysi dost populární. Dnes se s ním vzácně setkáme mezi staršími, ale je dosud oblíbené mezi mladými rodiči, kteří ho dávají svým synům. Dalibor je schopný, ale ne příliš systematický. Rád se hezky obleká, má rád hudbu, zbožňuje zábavu, ceni si dobré knihy a filmy. Má úspěchy u žen, ale při volbě partnerky přebírá. Všeobecně ho považují za lehkomyšlného a domýšlivého. Ve skutečnosti je vážný a stále hledá smysl života. Mění se ve svých prospěch, když se ožení. Nejčastěji pochází z rodiny intelligence, v níž je prvorodený. Má ještě bratra nebo sestru. Má humanistické a umělecké schopnosti a kontí i takové studium. Jako herec je známý a populární. Má rád květiny, stromy, rostliny, miluje přírodu v každé podobě. Nikdy nezklame, když ho někdo potřebuje. Má rád výlety, cestování, pohyblivou životosprávu. Dožívá se vysokého věku, všechni ho mají rádi. Má sklon k tloustnutí, ale to mu nepřekáží v úspěších u žen. Žení se s hezkou, energickou, moudrou dívkou, která je dobrou manželkou. Díky pracovitosti a zručnosti jeho ženy je u nich doma dostatek všeho. Rychle získá byt, auto a chatu. Nejčastěji mívá dvě děti, které jsou mu podobné a mají podobné schopnosti. Cení si rodinné ovzduší a jeho dům je otevřen všem přibuzným.

TADMIR

SNÁR

Veríte snom? Nie? Ani my neveríme, ale i tak nezaškodi pozrieť sa občas do snára. Je to predsa iba zábava. A čo, keď sa vám dobrý sen splní? Tak teda,

keď sa sníval:

Vojenský tábor — šťastné časy; v prírode — prežiješ prijemné hodiny.

Tah v lotérii — stroskotané nádeje.

Svokra — nájdeš pomoc v nádzii; svokor — dobré výsledky.

Tarchavosí vlastná — zaoberáš sa smelými plánmi; cudzia — očakávaj neprijemnosti.

Telegram — musíš urobiť dôležité rozhodnutie.

Telegrafovanie — neprenáhli sa v svojej práci.

Telefón — výsledok tvojich obchodov je sporný.

Telo vlastné — šťastný sobáš; poranené — ujdeš pred nebezpečenstvom; umyté — mäš odčiniť nejaké bezprávie; plné bolesti — urobíš nejakú hlúpost.

Tefacie mäso — uzdravíš sa z nejakej nemoci.

Teľa — posmievajú sa ti; zabíjanie teľa — tvoje predavzatie nie je dobré.

Teplomer — nestále pomery.

Tenis — musíš brániť svoju čest.

Tesár — budeš budovať nový dom.

Tetrov — tokajúci — pátrajú po tvojich činoch; lov na tetrova — zvíťazíš nad svojimi nepriateľmi.

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY
00-372 WARSZAWA, UL. FOKSAL 13.
TEL. 26-44-49 (red. nacz.), 26-04-55, 26-42-57

ORGAN TOWARZYSTWA SPOŁECZNO-KULTURALNEGO
CZECHÓW I SLOWAKÓW W POLSCE, adres ZG TSKCIS
31-504 Kraków, ul. Zygmunta Augusta 7/3-4, tel. 22-12-92.

ODZNACZONY: Złotym Medalem ze Wsią Czechosłowackiego Instytutu Kontaktów Międzynarodowych, Medalem Macierzy Słowackiej Za Zasługi dla Rozwoju Literatury Słowackiej, Złotą Odznaką Za Zasługi dla Ziemi Krakowskiej, Medalem Za Zasługi dla TSKCIS.

REDAKCJA: Adam Chalupec (redaktor naczelny), Areta Fedak (opracowanie graficzne), Anna Krištofeková, Mieczysław Pożarski (redaktor techniczny), Eva Rudnicka (tłumacz), Alžbeta Stojowska (tłumacz), Ján Spernoga (sekretarz redakcji).

WYDAWCZA: Wydawnictwo Współczesne RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 00-490 Warszawa, ul. Wiejska 12, tel. 28-24-11.

SPOŁECZNE KOLEGIUM DORADCZE: Augustin Andrašák, Zofia Bogaćiková, Józef Congva, Ján Halač, František Harkabuz, Vladimír Hess, Zofia Chalupková, Bronislav Knapčík, Eugen Kott, Eugen Mišinec, Lýdia Mšálová, Dominik Surma.

WARUNKI PRENUMERATY: Prenumeratę na kraj przyjmują Oddziały RSW „Prasa-Książka-Ruch”, oraz urzędy pocztowe i doręczyciele w terminach: do dnia 10 listopada na I kwartał, I półrocze oraz cały rok następny; do dnia 10 lutego na trzy kwartały, a do dnia 10 czerwca na II półrocze roku bieżącego.

CENA PRENUMERATY: kwartalnie 300 zł, rocznie 1200 zł. Instytucje i zakłady pracy opłacają prenumeratę w miejscowościach RSW „Prasa-Książka-Ruch” lub — w miejscowościach, gdzie Oddziałów nie ma — w urzędach pocztowych. Czytelnicy indywidualni opłacają prenumeratę w urzędach pocztowych i (na wsi) u doręczycieli.

Prenumeratę ze zleceniem wysyłki za granicę przyjmuje RSW „Prasa-Książka-Ruch” Centrala Kolportażu Prasy i Wydawnictw, ul. Towarowa 28, 00-958 Warszawa, konto PKO BP XV Oddział w Warszawie Nr 1658-201045-139-11. Prenumerata z wysyłką za granicę jest droższa o 50% dla zleceniodawców indywidualnych i o 100% dla instytucji.

DRUK: Prasowe Zakłady Graficzne RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 00-375 Warszawa, ul. Smolna 10. Zam. 178.

Nie zamówionych tekstu, fotografii i rysunków Redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo skrótu.

Numer oddano do skladu 3.V.1989, podpisano do druku 14.VII.1989.

STÁVA SA ■ STALO SE...

UŽ NIEKOĽKO TÝŽDŇOV meno Yolandy Adriaansensovej majú všetci Holandčania na jazyku. Jej snímky uverejňuje tlač, nielen holandská. Kto je táto 21-ročná študentka z Amsterdamu? Je veľa predpokladov tvrdí, že je to... budúca holandská kráľovna! Následník holanského trónu, Willem Alexander, je totiž do sileň Adriaansensovej smrteľne zamilovaný. Ale to nie je všetko! Yolande chodí na kráľovský dvor, mladý princ často navštěvuje jej rodičov a kráľovná Beatrix dokonca pozvala mladý párik na lyžovačku do svojej alpskej rezidencie v Lech am Arlberg.

Slečna Adriaansensová nie je aristokratkou, ale pochádza z väčnej rodiny. Jej otec je vedúci obchodného oddelenia v rotterdamskej lodenici. Mladí sa zoznámili za zábavných okolností. Yolanda kolegynia, dcéra bývalého predsedu leteckej spoločnosti KLM, ju pozvala na večierok. Yolande si myslala, že to bude študentská zábava, preto prišla v džinsoch a svetri. Prišla trocha oneskorené a vtedy zbadala, že páni sú v smokin-goch a dámy v nádherných večerných toaletách. Preto chcela odísť, ale vo dverach ju zastavil vysoký blondín. „Hallo — povedal — volám sa Willem-Alex. Neodchádzajte!“ Slečna spoznala, že je to následník trónu a zašeptala: „Sem Yolande Adriaansensová, výsost, musím odísť, lebo som sa celkom nezhodne obliekla.“ Princ odpovedal: „Ale veľmi pekne vyzeráte a páčite sa mi oveľa viac ako tie vyobliekané dámy!“ Yolande teda zostala a tak to začalo... Svatba vraj má byť o rok. Na snímke: princ Willem-Alexander a Yolande.

NOVÉ FRANCOUZSKÉ FILMOVÉ HVEZDÉ je teprve 23 let, a natočila už 23 filmů. Mathilda Mayová je považována za symbol sexu. Na plátne je obvykle svúdnou ženou nebo krásnym dravým zvíťátkom. Debutovala pred několika lety, ale te-

ve v roku 1987 film Křík sovy Claudiu Chabrola jí priniesl úspech hviezdy. V živote je Mathilda pravým opakom filmové postavy. Nenápadne se oblieká, nemaluje se, je nesmělá. „Práve proto jsem se stala herečkou,“ tvrdí Mathilda, „protože tak mohu mluvit a dělat věci, které bych v životě nikdy neudělala. Mohu být prostitutkou nebo světicí, vyvolávat hádky, ubližovat lidem...“ Nová hvězda se narodila ve Francii, ale její rodiče nejsou Francouzi. Matka pochází z Malmö, otec má v sobě řeckou a tureckou krev. Mathilda se ve skutečnosti jmenuje Haimová, ale už při prvním filmu režisér prohlásil, že musí změnit jméno, které by se Francouzům snadněji vyslovovalo. A tak se narodila slečna Mayová. Na snímku: Mathilda Mayová

JODIE ŽALUJE... „Dúfam, že každý, kto uvidí tento film pochopí, akou strašnou vecou je pre ženu znásilnenie“ — hovorí producent filmu „The Accused“ — Shery Lancing. Ako vieme, počet zločinov spáchaných v Spojených štátach je veľmi vysoký; rastie tiež počet kolektívnych znásilnení. Bude mať „The Accused“ aspoň čiastočný vplyv na zmenšenie počtu týchto ponurých zločinov?

Hlavnú úlohu v „The Accused“ hrá Jodie Fosterová, ktorú sme videli vo filme Taxikár, kde bola partnerkou Roberta de Niros, neplnoletou prostitutkou. V roku 1981 sa meno Jodie Fosterovej stalo známe pre celkom neumelecké príčiny: istý John Hinckley, psychicky chorý mladík, uskutočnil atentát na prezidenta Reagana a tvrdil, že to bolo „najväčšie vyznanie lásky“ v dejinách. Láska k Jodie, ktorú poznal iba zo strieborného plátna...

Jodie Fosterová veľmi nerada hovorí o tejto veci. Ostatne všobec nerada poskytuje interviwy. Má 26 rokov, natočila vyše 20 filmov a okrem toho 4 roky študovala literatúru na univerzite v Yale, kde dostala diplom. Je mýdrym, pokojným dievčačom, oblieka sa s diskrétnou eleganciou. Má väzny prístup k životu — je ešte slobodná, ale rodinu považuje za najdôležitejšiu v ži-

vote, a preto sa zatiaľ nechce s nikym zviazať.

Historka o jednoduchom dievčati, čašničke, ktorá rada tančuje a flirtuje, ale neočakávanou znásilnenia traja opiti muži, bola — ako hovorí Jodie — najťažšou úlohou v jej živote. Ešte dnes sa herečka nemôže spomítať z hrôzy, ktorú prežila — hoci to bola iba filmová scéna a nie skutočnosť. Na snímke: Jodie Fosterová vo filme „The Accused“.

DRUHÁ STRANA MINCE. Patria k New Yorku takisto ako nádherná budova Empire State Building, Wall Street, kde sa obracajú miliardy dolárov, alebo Brooklyn Bridge. Sú to žobráci, ktorých možno stretnúť na každom rohu rušnej ulice, teda aj na tých elegantných a bohatých „avenues“.

V samom Manhattane „úraduje“ — ako piše západonemecký Spiegel — vyše 5000 žobrákov. Turisti sa usilujú žobrákov nevidieť, pretože nepristanú k ich predstavám o nádhernom New Yorku. Miestni obyvatelia si na nich zvykli, mnohí majú doma vo vrecku pripravené drobné mince pre svojich chudobných spoluobčanov.

Skutočná bieda, alkohol a drogy sú príčinami, pre ktoré tak veľa obyvateľov New Yorku nemá prostriedky na živobytie, a preto sú nútieni žobrať. Primátor Eduard Koch, vyzýva obyvateľov, aby podporovali tie žobrákov, ale aby peniaze posielali dobročinným spolkom a ústavom, ktoré ich použijú na pomoc a ubytovne pre tých, čo pomoc skutočne potrebujú — a nie prepijanov a narkomanov, ktorí sú na dne vlastnej vinou. Konečne — žobráci sú nepokojujúcim elementom, medzi nimi dochádza k bitkám a krvavým útom, preto je mesto ešte nebezpečnejšie. Vraj — ako tvrdia jedny newyorské noviny — v New Yorku existuje škola žobrákov, v ktorej neštastníci „z dna“ sa učia najúčinnejšie spôsoby, ako vzbudzovať súcit... Na snímke: vojnový invalid žobre na Manhattane.

HOLANDANCE LII KANTEROVÉ bylo 22 let, když oznamila rodičom, že má v úmyslu p

stovat box. Tatinek Kanters prohlásil, že se dcera zbláznila, maminka lomila rukama. Ale Lia byla tvrdohlavá a začala pôstovať ten čisté mužský sport. Na začiatku s ní chlapci nechteli boxovať, báli sa, aby ji neubližili. Brzy se však ukázalo, že slečna dokáže dobré mierneným hákem poslat soupeřa na prkna. „Nerozchoduje siba, ale technika,“ tvrdí Lia. Nekolik let pracovala v kancelárii a boxovala v amatérskej lize. Pak sa našly dívky, ktoré šly v jejich stopách, a tak mela už soupeřky ženy. Nedávno složila úspešné zkoušky a stala sa jedinou boxerskou trenérkou v Európe. Jejimi svärcami sú muži.

BARBARA BLOODGETTOVÁ, 25-letá Američanka z mestečka Yakima v štátě Washington je snad jedinou ženou, ktorá nevédela o svom těhotenství a porodu. Byla v tretím mesiaci, když opilý řidič zavinil srážku s autom, jímž jela Barbara s manželom, malým synkem Daveym a sestrenicou. Manžel a syn byli len lehce zranení, sestrenica zahynula na mieste a Barbaru zavezli do nemocnice v bezvedomí. Srdece pracovalo, krev obihala, ale mozek nepracoval. Lékaři se obávali, že už nikdy nezíská vedomí. Bývaly už takové pripady, kdy v důsledku poškození lebky byli pacienti v bezvedomí řadu let, až do smrti. Barbara však žila a kupodivu žilo a rostlo i dítě v jejím lúně. V devätnásťti mesiaci Barbara porodila zdravého čtyřkilového chlapce, aniž by se probrala z bezvedomí. Od porodu se však u pacientky začaly prejavovať zmeny k lepšemu. Začala slyšet a rozumet, co se jí říká, hýbat rukami a nohami. Jejmu synkovi jsou už tri mesíce. Barbara sice ještě neopouští lúžko nebo invalidní vozík, ale pomáhal se uzdravuje. Porod ji uzdravil. Lékaři soudí, že práci jejho mozku povzbudily hormony, ktoré vytvárajú organismus těhotné. Na snímku: Barbara se synem.

MRAKODRAP NA PREDAJ. Najväčšia budova sveta je na predaj. Ide o Searsovu vežu v Chicagu (USA), ktorá patrí najväčšej obchodnej firi me na svete Sears, Roebuck and Co. V budove, ktorá má 110 poschodí a je 443 metrov vysoká, sa nachádzajú zväčša kancelárie, v ktorých môže naraz pracovať 113 tisíc pracovníkov.